

ГИ ШАНТПЛЬОРИ

Априлската годиница

МАГ 77.®

Любовни романи

6

ГИ ШАНТПЛЬОР АПРИЛСКАТА ГОДЕНИЦА

chitanka.info

ПЪРВА ЧАСТ

I

Пращият път се белееше под силното мартенско слънце. Мишел Трмор прескочи рова и навлезе в гората по лъкатушната пътечка, която водеше към кръстопътя за Жувел.

Напъпилите дръвчета, готови да разцъфнат всеки момент, бяха запазили все още зимните си силуети и се очертаваха на яския небосклон леки и въздушни, сякаш нарисувани от ръката на японски художник. Между тревата, осеяна с анемонии, „по-разкошни от облеклото на Соломон в тържествени дни“, миналогодишни листа скриваха под кафявата си покривка скелетите на птички, които не бяха издържали студа. Наоколо се чувстваше пробуждането на природата. От земята се вдигаха изпарения и разнасяха хиляди аромати. В този малък свят, над който бе минала смъртта, отново трептеше животът.

Мишел Трмор, мечтател, без да го проявява, чувстваше прелестта на всичко това.

Още при първите хубави дни той се измъкваше от апартамента си на улица „Божон“, който заемаше по силата на обстоятелствата, и се настаняваше в Ривайе. След всяка зима или между две пътувания той си отдъхваше в своята стара кула Сен Силвер.

Преди шест-седем години Мишел бе наел кулата за един сезон, а после я откупи. Тя единствена бе останала от стария замък и му хареса със своята поетичност, като му даваше възможност да не бъде много далеч от Кастелфльор, лятната резиденция на неговия зет, и същевременно не съвсем близо, за да бъде застрашаван от чести нежелани посещения, както се шегуваше сестра му.

Ривайе бе прекрасно селце. Не повече от две хиляди жители. Чистите му къщички сред цъфнали градини се трупаха около малката черквичка. После идеха горите, ливадите, потоците и тук-там в околността, без да се смятат Кастелфльор и Прекроа — най-големите имения, се редуваха елегантни вили и малки кокетни замъци, кацнали по брега на реката. Нищо величествено, нищо оригинално, но всичко тъй спокойно и приветливо!

Мишел Тремор бе обиколил с научна цел много страни. По Коледа се бе върнал от Испания и смяташе в първите дни на май да отиде в Норвегия. Но уморен от техните екзотични гледки, той обичаше да си почива пред този спокоен пейзаж, където Марна блестеше на слънцето като разтопено сребро.

Той обичаше капризните извивки на пътеката за Жувел. Едно от любимите му места бе полянката пред кръстопътя, където от иконостаса, прикрепен на един бук, му се усмихваше Богородица в бродирана рокля и с осеяно със звезди чело. Над нея клоните образуваха истински свод. Наоколо в храстите се гушеха теменужки. Нито едно клонче не помръдваше. Бе душно — необикновено за този сезон.

Мишел хвърли пелерината си на тревата и се излегна. Погледна небето, което бе започнало да се покрива с облаци, и извади от джоба си книга за четене. Но не за да чете, а за да вземе писмото, изписано с едър красив почерк, което бе сложил там на излизане от дома.

„Мили братко,

Пиша ти не за да ти доставя удоволствие, а за да те смърмя. Тази сутрин казах и на мъжа си: Злото се увеличава. За Бетюн, който ремонтира нещо в Прекроа, има смисъл да отиде още през март в Ривайе. Но не вярвам брат ми да разхубавява гълъбарника си Сен Силвер. Ако не взема мерки, един прекрасен ден ще осъмнеш калугер. Ще бъде много жалко!

Отегчавал си се в Париж? Тогава трябваше да дойдеш с нас в Кан. Тук е чудесно. Мей Бетюн ще ти разправи за лудориите ни през карнавала. Тя ни напусна преди седмици заедно с малките, понеже я повикаха заради болестта на приятелката ѝ от Филадельфия, мис Стивънс, която също прекара сезона в Кан. Една страшно скромна дама... Но докъде бях стигнала? Ах, да. Искях само да ти кажа да дойдеш при нас. Робер ще бъде възхитен. Племенникът ти бълнува само за треморския отшелник, а на Низет очите блясват само като чуе името ти. А аз — аз умирам от желание да те прегърна. Не съм те виждала от

шест месеца и понеже и двамата не обичаме да пишем, разменили сме си само две-три писма, кратки телеграми. Тъй че разбираш, че имам хиляди неща да ти разказвам. Главата ми е пълна с проекти. Не се смей, господинчо, вече съм на тридесет и две години, четиринадесет месеца съм по-голяма от теб. Така че нося отговорност. Този живот на скитник-евреин или на пустинник не ти подхожда никак. Искам да те ожения, скъпи Мишел, и вече съм ти намерила жена.

Защо не съм сега при теб в Сен Силвер, седнала в проядено от дървояди кресло пред старата ти маса, отрупана с пергаменти? Щях да се забавлявам с въпросите ти «Млада ли е? Хубава ли е?»

Тя е на двадесет и две години, братко мой, и е хубава. Ти я познаваш. Виждал си я у нас на обяд преди четири години, струва ми се. Придружена от възпитателката си, която я обожаваше и я наричаше галено Занна. Тя бе дошла от Париж, за да достави удоволствие на баба си, а ти се бе върнал не помня от коя варварска страна и се готвеше да заминаваш не зная за коя друга. Бях поканила шест-седем души, между които и твоя приятел Албер Даран, който цялата вечер ни занимаваше със своите археологически истории за мумии, за Саламбо, не зная още за какво, тъй че клетото дете заспа, за голям ужас на възпитателката си.

Спомни ли си сега? Хайде, няма да те измъчвам повече: отнася се за дъщерята на мисис Джексън, братовчедка ни от Америка, за сирачето, на което нашата леля Режин се пада баба. Горката Занна, пак е сама! Единственият ѝ роднина, чичо ѝ, се поминал миналата година. Тя дошла в Кан през декември със старата си приятелка от Филадельфия мис Стивънс, приятелка на госпожа Бетюн, и постъпила като секретарка у Бетюнови не толкова, за да увеличи доходите си, колкото, за да бъде под покровителството им.

Прекрасно създание! Безценно момиче! Добра, чувствителна! Наистина не е богата, но за теб това няма значение. Досега не си обръщал внимание на жените със

зестри, които съм ти представяла. С една дума това момиче ме плени и бих се възхищавала още дълго от нея, но ще го направя после лично пред теб. Каква победа, братко, лудетината да ожени мъдреца!

Апропо, отгатни кого видях онзи ден в Монте Карло? Вдовица, с френско-руско име — графиня Вронска. Графът умрял внезапно от мозъчно възпаление и сега хубавата Фаустин се връща в Париж, бедна както в дните, когато ти въздишаше по нея под сенките на Кастелфльор. Помисли си — седем години тя се е грижила за ревматизма на Вронски!

Разбира се, аз не казах нито дума на това отвратително създание. Изглежда, че Вронски не ѝ е вдъхнал достатъчно отвращение към женитбата — чудно нещо! — и има желание да си улови нов съпруг и навярно ще опита шанса си в околностите на Болонския лес. Впрочем ще хвърли първите си примки следващия вторник в операта. Малката Верние е отишла в любезността си дотам, че ѝ е предложила ложата си. Но стига.

И тъй, мили братко, довиждане. Не забравяй малката американка.

Целувам те нежно, макар да не заслужаваш.

Твоя Колет“

Мишел прочете писмото внимателно от край до край. Проектите на сестра му го накараха да се усмихне. Да го жени него, и то за чужденка, някаква далечна роднина, на която дори не си спомня и името. Милата лудетина Колет, какво ли не ѝ идва наум!

Внучката на леля Режин. Това още нищо не обясняваше.

Романтичната женитба на Режин Тремор с един лекар от Филадельфия, дошъл в Париж на конгрес — състоял се петнадесет години преди Мишел да се роди. Лабораторията и клиниката на учения във Филадельфия бяха погълнали много пари. След смъртта на мъжа си по време на една епидемия Режин загуби единствената си дъщеря и зет си и най-после, уморена от живота, умря и тя сама, като остави сираче на четиринадесет години само на света.

Това момиче бе нейната внучка мис Джексън, наричана Занна, която госпожа Фовел бе тъй харесала в Кан.

Четейки писмото на сестра си, Мишел си спомни едно момиче, което бе заспало вечерта в салона — на сестра му.

Шест години, цели шест години са минали оттогава, колко малко неща бе изменило времето! Дните бяха излетели, без да покрият миналото със забрава.

Мишел сгъна писмото и го сложи в джоба си. Братовчедката от Америка и грижите на госпожа Фовел се изличиха от ума му. Единствените думи, които се запечатаха в паметта му и които предизвикаха ехо в душата му, бяха: *Познай кого срещнах в Монте Карло, вдовицата...*

Сиращета от ранно детство, останали под опекунството на чичо си Луи Трemor, Колет и Мишел бяха забравени. Луи Трemor обичаше много племенниците си, но бе вече доста стар и като повечето стари ергени — егоист. При възпитанието на племенниците си той прилагаше системата: „Прави каквото искаш!“ Мишел и Колет не признаваха друго правило. Но ако чичо Луи им даваше такава свобода, то е, защото разчиташе на тяхната честност. Все пак, преди да умре и остави Колет, омъжена съвсем млада за един адвокат, и Мишел, господар на времето и парите си, които той използваше доста разумно, Луи Трemor бе успял да види забавния контраст в резултата на своите теории, приложени на практика.

Още от най-ранна младост братът и сестрата се различаваха. Докато Колет Трemor — хубава, елегантна, добра и приветлива, но малко глупава и повърхностна се надяваше на блестяща женитба и живееше спокойно живота си, изпълнена само с впечатления от минали празненства и надежди за бъдещи, Мишел — сериозен, сдържан, винаги готов да се затвори в себе си — четеше и работеше съвсем уединено.

Принципите на чичо Луи бяха направили от Колет истинска светска жена, а от Мишел — един културен дивак. Подиграваха се с несръчността му, с разсеяността му на „стар учен“ и се учудваха на познанията му по източните езици, които бе изучил, подготвяйки се за Екол дьо Шарт. Никой не подозираше тогава, че у това мълчаливо свенливо момче бие нежно любящо сърце и в натъпкания му с широки

познания мозък трепти романтичното въображение на петнадесетгодишен ученик, увлечен като принца от приказките.

Принцесата на Мишел не бе от света на феите. Като всяка простосмъртна, тя следваше същия курс, който следваше и Колет. Бе бедна принцеса и живееше скромно с майка си, вдовица, на петия етаж в една къща в Париж. Наричаше се Фаустин Морел.

Мишел и Фаустин бяха почти на една възраст. Те се бяха срещнали случайно на терасата на Люксембургската градина, играейки на криеница. Оттогава фантазията на момчето приписваше на всички героини от приказките, романите и дори от историята буйни златноруси коси, бледно лице, тъмни очи с виолетови отражения и пурпурночервена уста, която се усмихваше неопределено; човек не знаеше дали усмивката е иронична или весела, кокетна или горчива. Тогава Фаустин бе приятелка на Колет и Мишел виждаше как тя расте хубава и се превръща в жена, която стана единствената цел от младостта му.

Когато Колет се омъжи за Фовел, Фаустин прекарваше по няколко седмици през лятото в Кастелфльор. Естествена, изискана, тя бе обичана от всички млади и най-много от Мишел. Той обичаше малката си приятелка от детинство с нуждата да обожава, да се възхищава, да направи едно-единствено същество обект на най-хубавите си мечти. Той я обикна с цялата си душа, с всичките сили на дълго сдържаната си младост. От всичките си радости и скърби той направи култ, който пазеше ревниво в себе си.

Но една вечер в тихата градина на Кастелфльор той заговори. От устните му плахо се изтръгна признанието. Тогава обожаваната статуя се оживи и Мишел узна, че хубавото момиче също го обича. Чичо Тремор нямаше нищо против женитбата им, но при условие че годеничеството им трае не по-малко от година, докато току-що завършилият бляскаво Екол дьо Шарт Мишел отбие и военната си повинност. През цялата зима и пролетта фелдфебелът му носеше нежни писма, а в дните на отпуск Фаустин го посрещаше трогателно нежно.

Какво се случи след това? Как госпожа Морел и дъщеря ѝ попаднаха в едно космополитно общество, където се срещаха най-големи и най-незначителни хора?

Треморови не можаха да разберат. Но неусетно писмата на годеницата ставаха все по-редки и когато най-после Мишел бе свободен и разтревожен побърза да се срещне с годеницата си, всичките молби и любовни уверения останаха напразни. Госпожица Морел заяви спокойно, че е размислила и е разбрала, че между нея и Мишел щастието е невъзможно. Пурпурночервената уста с тайнствена усмивка говореше нелогично, но на нещастния младеж не му дойде наум да обсъди думите ѝ.

След месец Фаустин Морел се омъжи за стария граф Станислав Вронски, руски мултимилионер.

Мишел бе от тези, които „страдат и умират мълчаливо“. От мъката си, както по-рано от любовта си, той направи тайна, тъй че никой да не отгатне силата ѝ. Но захвърли книгите, прекъсна започнатите си работи и измени начина си на живот. Цяла година се отдаде само на удоволствия, както по-рано на работата си, търсейки в тях забрава. След това, отвратен от всичко, напусна Париж и прекара шест месеца в Кайро.

Очарованието на любовта бе нарушено, но Мишел не бе вече същият. Нямахше го нито свенливия ученик, който обожаваше Фаустин като идол, нито ентусиазиращия студент, който искаше да посвети на науката целия си живот. Този нов човек живееше, както всички други. Пътуваше много ѝ понякога печаташе пътеписите си. Когато не се затваряше в старата си кула, където никой досега не бе прекрачвал, го срещаха и на премиерите в театъра, и на разни научни събрания и изложби, и дори в обществото.

Винаги оптимист, чичо Тремор умря щастлив, че най-после тази промяна стана, без да иска да знае дали под маската на обикновен парижки джентълмен, какъвто бе сега Мишел, се крие нещо друго. Тази маска той не смъкваше никога, освен когато бе в „гълъбарника“ Сен Силвер или когато бе далеч от Париж, сред чужди хора, когато бе само обикновен пътешественик.

Така изминаха осем години, които помогнаха да заздравее раната. Мишел не видя вече бившата си годеница и малко по малко образът ѝ се заличи от паметта му. Но сега, като прочете името ѝ, което Колет бе изписала леко, сама твърде много повърхностна, за да вярва във вечната мъка у другия, нещо трепна в душата му.

Както Мишел и много други, Фаустин бе очаквала от живота повече от това, което можеше да ѝ даде. Хитрите ѝ сметки на амбициозна жена останаха напразни. Станислав Вронски бе от тези, които се страхуват да напишат завещанието си, за да не предизвикат смъртта.

Клетото създание! Напразно се унизи!

II

Денят напредваше. Небето се покри с черни облаци, които се спуснаха ниско над земята. Мишел и не мислеше да отваря книгата, която бе взел със себе си. Замисли се за младините си, спомни си някогашните си чувства и мечти и се усмихна на невинността им.

Капка дъжд падна на ръката му, но той не обърна внимание.

— Бедната жена! — повтори той.

Не си поставяше вече въпроса: „Обичаше ли ме тя?“, а си казваше: „Сега, когато и тя позна горчивината на излъганите надежди, когато позна срама на една позорна женитба, сега, когато случаят й отне парите, за които тя не се посвени да свърже младостта си с недъгав старец, спомня ли си за мен? Казва ли си, че макар и не тъй богата, тя щеше да бъде по-щастлива с бедния влюбен, тъй измъчен от нея? Казва ли си, че опиянението от щастие, което можеше да даде в замяна на цял един живот, на една дълбока любов, на една абсолютна преданост, си заслужаваше за жертва бляскавия живот в Русия и несметното богатство? Съжالياва ли за изгубеното? Дали не си казва: «О, защо всичко това не е само сън, защо не мога да отида при него, да склоня уморената си глава на гърдите му, да почувствам устните му върху очите си и да забравя всичко.»“

Блесна светкавица и гръм разтърси околността.

Тремор се опомни, стана, зави се с пелерината си и по най-прекия път забърза за дома. Но дъждът се усили, а до Сен Силвер имаше още пет-шест километра. Мишел се поколеба. Наблизо можеше да намери друго убежище — малкия параклис, който жителите на Ривайе наричаха Зелената гробница. Силна вихрушка го накара да вземе веднага решение и той побърза през гората към Зелената гробница. Тази стара готическа постройка бе приютила сред гората гроба на Неизвестен рицар. От половин век насам той бе изоставен. По стените се виеше бръшлян и закриваше прозорците.

Мишел обичаше това тъжно място. Неведнъж бе скицирал външната украса на паметника и гробницата в параклиса, обкованото в броня тяло на тайнствения рицар, мъжествените черти на лицето му,

затворените му очи и скръстените над оръжието му ръце, както и скулптираната до него хрътка, която сякаш бдеше над съня му.

Но този път Мишел не искаше да съзерцава мрачната гробница. Уморен и мокър, той мислеше кога ще може да се прибере у дома. Яд го беше на бурята и на дъжда, може би защото в дъното на душата си бе недоволен от себе си, че допусна опасните спомени от миналото отново да нахлуят.

Не обичаше вече Фаустин и всичко между тях бе свършено. Но му се искаше още веднъж да чуе нещо за нея или да я види за последен път. Искаше му се да види в толкова обичаните ѝ някога очи разкаяние, да види сълзи. Да почувства, че тя съжалява и плаче за него, както той е плакал за нея, да знае, че е оставил в живота ѝ следа.

Дъждът и вятърът се усилваха, клоните на дърветата издаваха глухо бучене. Най-после Мишел стигна до Зелената гробница. Когато обвитата му с пелерината фигура се появи на прага, от вътрешността на параклиса се чу изплашен вик. В полусветлината на единствения пощаден от времето прозорец той видя едно петнадесетгодишно момче, чийто модерен костюм — копринена блуза, бричове и жълти гамаши до коленете странно контрастираха с готическата обстановка.

— О, господине, помислих ви за рицаря или за някой негов роднина. Имате също като неговата брада — каза момчето с лек акцент, който напомняше езика на Шекспир. И прибави шеговито, като въздъхна: — Но доволна съм, че виждам жив човек.

Изведнъж Мишел разбра, че пред него стои младо момиче, облечено като велосипедист. На две крачки от него лежеше велосипедът, опрян най-безцеремонно на надгробния камък.

— Съмнявам се, че роднините на рицаря ще дойдат да го посетят било преди или след полунощ и не знаех, че брадата ми прилича на неговата — каза Мишел, като се опомни след изненадата и се учуди на самоувереността на това малко момиче, което бе само с една статуя и един непознат от плът и кръв сред гората, на три километра от населено място. — Напротив — продължи той, — знаейки, че мнозина разбойници днес имат много по-приличен вид в сравнение с мен и аз съм ви благодарен, госпожице, че се изплашихте от мен само като от призрак, като ме видяхте в това състояние.

— О, дори и крадец щеше да бъде добре дошъл в състоянието, в което бях — отвърна весело момичето.

— Вие не бихте се подвоумили между един джебчия и един призрак?

— Нито за миг!

— Но аз, госпожице, не съм нито едното, нито другото и ако мога с нещо да ви услужа, ще бъда щастлив. Навярно между вас и приятелите ви е станало недоразумение и вие сте се заблудили в гората като Червената шапчица?

Мишел Тремор се отнасяше с жените обикновено хладно и сдържано. Но в присъствието на това дете, което имаше нужда от неговото покровителство и което срещна във от светските условности, той говореше естествено, простодушно, даже с оттенък на фамилиарност.

Изглежда, че момичето се оскърби от тази безцеремонност. Първата ѝ уплаха от привидението бе минала и тя реши, че трябва да бъде благоразумна.

— Никакво недоразумение не се е случило, господине. Бях сама и понеже винаги нося със себе си карта, не се страхувам, че мога да се загубя. Ходих да посетя няколко бедняци и любувайки се на красивите горски кътчета, се улисах. Но започна да вали и аз се прислоних в тази развалина, където ще чакам търпеливо да мине бурята.

— Разбира се, при условие че не се вестяват духове — възрази Мишел, развеселен от отбранителния ѝ тон.

Той забеляза, че отговорите ѝ не са отговори на съвсем малко момиченце и си каза, че навярно е в тази възраст, когато момичетата се страхуват най-много да не бъдат третирани като деца. Свали влажната си пелерина, отиде до вратата и се загледа навън.

— Вали ли още? — попита момичето малко по-любезно.

— По-слабо.

Замълчаха. Но като разбра, че Мишел е склонен още дълго да мълчи и да не ѝ обръща внимание, чужденката престана да се муси и се приближи до вратата.

— Не мога да ви предложа пелерината си, защото е мокра — каза Мишел. — Страх ме е да не настинете.

— Не вярвам да настина. Във всеки случай предпочитам студа пред тъмнината.

Мишел се усмихна.

— Тази гробница, пълна с тайнственост, ме плаши — прибави тя. — Когато видях параклиса, изобщо не очаквах, че ще попадна в гробница. Не познавам този край. Тук съм от събота, значи само от пет дни. Как се казва рицарят, който е погребан? Дали от време на време не излиза от гроба си?

— Разбира се, госпожице, той постъпва, като всички честни легендарни призраци. Но успокойте се, излиза само в полунощ. А колкото до името му, съжалявам, че не мога да ви го кажа. Да видим!

И Мишел се приближи до гроба и запали клечка кибрит. Върху камъка бе дълбоко издялана следната фраза:

„Алис бе дамата на сърцето му. Има ли по-сладко име от това?“

— Разправят — каза Мишел, — че измамен от една благородна дама, която не устояла на думата си, бедният рицар заминал за Палестина. Ранен смъртоносно в сражение, отчаян, че повече няма да види любимата си, бил прибран от милостиви поклонници, които му дали клетва, че ще пренесат тялото му във Франция. Но в агонията си той не успял да каже името си, нито каквото и да било за себе си, освен името на своята недостойна любима. Него са издълбали над гроба му, както и думите, които навярно последни е произнесъл преди смъртта си: „Има ли по-сладко име?“ Това е основното предание за този гроб. А по-късно хората от околността са съчинили различни варианти, както например този: Рицарят забравил, че името Мария надминава по сладост всички човешки имена и бил проклет. Осъден да блуждае в гората винаги в полунощ, той няма да си отдъхне до деня, в който по едно чудо името на някоя смъртна, записано на стената, не му се стори по-сладко дори от името на Алис и не накара отново да затупти сърцето му. Ако не беше тъй тъмно, щяхте да видите, госпожице, колко много милостиви души са се опитвали да успокоят сянката на нещастния рицар. Но това са главно душите на туристи. Защото едно друго предание прибавя, че призракът е много ревнив и не иска избраницата му да принадлежи на друг, превръща се на човек и сам се оженва за нея... А момичетата от този край се страхуват да се омъжват за призраци.

Момичето избухна в смях.

— Господи, какво глупаво предание! Но красиво, нали?

— Харесва ли ви? Не съм сигурен, но по всяка вероятност постройката е отпреди век, не повече. Но гробът вътре в нея е от времето на кръстоносните походи...

— Стига! — извика момичето. — Тези разсъждения сигурно са далеч от истината. Палестина може да се замести с всяка друга страна и сарацините — с който и да е друг народ. Не е важно в кое време е живял рицарят.

— Уви, госпожице, имате право — съгласи се Мишел. — Историята на един беден честен човек, който е бил измамен и е умрял от това, важи във всяко време.

И каза на себе си:

— Невинаги се умира от това, дори по-често се оздравява. Но по-добре ли е така?

В това време момичето бе извадило от джоба си джобно ножче и остриеше молив.

— Ще напиша името си на стената — каза тя. — Искам и аз да направя нещо за успокоение на нещастния рицар.

Мишел извади кибритената си кутия, но момичето бе вече запалило фенера на велосипеда си и бе коленичило до стената.

Времето се оправяше, дъждът бе спрял и придошлите поточета пееха весело в гората.

— Вечерта ще бъде хубава — предсказа Мишел.

— Толкова по-добре — отвърна момичето. — Готово! — прибави то, като стана. — Кой знае, може би така се свързах с непознатия рицар и току-виж, станала съм негова жена.

Мишел искаше да попита кое име е записала, но се въздържа.

— Бих се зачудил много, ако рицарят за втори път се нагърби с тежестта на живота, та било то и за да се ожени за вас — каза той.

— Кой знае, кой знае, може би той ще иска да вкуси и от съвременния живот. Може би съвършенството на велосипеда ми ще накара да затупти сърцето му.

Говорейки така, момичето изправи колелото си и грижливо прикрепи фенерчето.

— Хайде, дъждът съвсем спря — каза Мишел и излезе навън.

— Господине — извика момичето след него, — не отиваме ли случайно в една и съща посока? Тъмнината, а особено тъмнината в гората, предизвиква у мен чувство, което не мога да надмогна... с една дума — страх ме е.

Мишел се засмя.

— Ще бъде непростимо за мен да ви оставя сама в гората в този час — отвърна той. — Дори ако ми позволите, ще ви придружа до вкъщи.

— Аз живея в замъка Прекроа у Бетюн.

— У госпожа Бетюн? Прекрасно! Прекроа е преди кулата Сен Силвер, където отивам аз.

— Вие живеете в кулата Сен Силвер? — попита момичето изненадано.

— Да, госпожице, и то в качеството на неин собственик. Мога ли да попитам защо ви се видя тъй чудно?

— Чудно не, но преди два дни се възхищавах отдалеч на това странно жилище, за което Клод Бетюн ми бе говорил.

Мишел пое велосипеда през прага на параклиса и се обърна към чужденката.

— О, не съм се излъгала — извика тя, — наистина приличате на рицаря! Държането на главата ви, формата на брадата ви... просто поразително!

— Щях да бъда възхитен от тази прилика, ако тя не бе станала причина да се изплашите.

След двадесет минути те бяха на пътя, Мишел буташе колелото. С ръка, хванала другия край на кормилото, чужденката вървеше редом с него.

— Смятах, че госпожа Бетюн ще дойде в Ривайе не по-рано от идния месец — каза Мишел, за да каже нещо.

— Ремонтът ще свърши скоро и понеже госпожа Бетюн смята да прекара тук цялото лято, иска сама да контролира работата.

— Тя е страшно деятелна жена! Същинска американка, нали? Но мисля, че работата я лишава от удоволствието да бъде постоянно с гостите си.

— Казвате го, защото ме видяхте сама? Всъщност много е просто. Както казахте, госпожа Бетюн е истинска американка. Понеже днес не можеше да излезе, за да занесе необходимата помощ на една

бедна селянка, помоли ме да я заместя. Тъй като трябваше да отида далеч, взех велосипеда си и толкова... Ако стане нужда, и утре ще го направя. Не бих могла да понеса унизителната зависимост, на която са подложените вашите млади францужойки.

— Да, но тогава...

— Тогава, искате да кажете, не бива да се страхувам нито от тъмнината, нито от умрели рицари... Съгласна съм.

Вървяха край прясно разорани ниви. Наоколо се носеше ароматът на влажна пръст. В далечината светеха къщите на Ривайе.

— Ако не бях ви срещнала — каза изведнъж момичето, — щях да умира от страх. Утре щяха да намерят трупа ми в гробницата.

— И преданието щеше да се обогати с още един епизод. Щяха да разправят, че очарован от името ви и не желаейки да ви загуби, рицарят ви е взел на онзи свят. Така се създават легендите.

— Обичам ги, когато са интересни като тази. Няма ли някой и за кулата Сен Силвер?

— Не — отговори Мишел сухо, без сам да знае защо. Те оставиха пътя и тръгнаха по пътека, която водеше край селото право към замъка Прекроа, чиито кули се очертаваха вече зад дърветата на парка.

— Господин Бетюн в Ривайе ли е?

— Не — отговори спокойно чужденката, която не бе забелязала промяната в тона му. — Господин Бетюн изобщо не обича да живее на село.

— Ами децата?

— Мод и Клер са тук, но Клод остана с баща си в Париж поради училището.

— Клод е мой добър приятел.

— Също и мой. Ние си пишем. Какво добро момче! Такъв смешник!

— Вярно! Позволява ли си понякога да ви закача?

— Дали ме закача? И още как!

— Не му ли се сърдите?

— Сърдя му се, но и той е като мен. Не признава никакви авторитети.

— Как, вие сте анархистка?

— Разбира се.

— Не признавате никаква власт?

— Никаква! — и прибави засмяно: — С изключение на тази, която ни се налага от възпитателката на Бетюнови.

— Мис Сара? Една суха стара грозна американка, и при това сантиментална! Видях я в Прекроа миналата година. Понеже я съжалих, че винаги е сама и няколко пъти я заговарях, обвиниха ме, че съм я ухаждал. Клетото създание изглежда, има невъзможен характер.

— Но по-добра възпитателка за Бетюнови едва ли може да се намери. Малко преувеличавате слабостта, грозотата и старостта ѝ, но че е трудно да се живее с нея — признавам. Все пак ние двете добре се разбираме.

— Поздравявам ви.

В този момент спряха пред вратата на парка Прекроа. Той позвъни.

— Ето че стигнахме. Ще ме извините, госпожице, че не ви придружавам до замъка, но ми е неудобно да се показвам в това състояние. Посещението при госпожа Бетюн ще направя в по-благоприятно време. Моля ви, предайте ѝ поздравите на Мишел Тремор.

И сега на Мишел се поиска да узнае името на това момиче, но то не бе разположено към откровеност.

— Благодаря ви безкрайно, господине — каза то мило.

След това отвори вратата, кимна за сбогом и подкара смело велосипеда си по стръмната алея към замъка.

Бе седем часът и половина.

Когато стигна в Сен Силвер, Тремор бе забравил вече малката велосипедистка. Както преди това в гората, той се отдаде на спомените си от миналото.

Бедна и презираща бедността, Фаустин Морел се бе стремила винаги само към една цел — да промени обикновения си живот, от който страдаше гордостта ѝ. С тази цел тя бе пожертвала любовта заради лукса и блясъка. От кокетство, от желание да се хареса тя бе играла ролята на скромно младо момиче, което не мисли за женитба. Понякога, като добра актриса, проявяваше искрено вълнение, плачеше

с истински сълзи, дори в очите ѝ блясваше пламък на искрена обич, но винаги пресметливият ѝ мозък използваше тези средства.

Никога не бе обичала Мишел. С каква наивност той се бе хванал в примката ѝ. И как тържествуваше тя до деня, в който намери друг, по-богат.

„Не заслужаваше да скърбя за нея — казваше си Мишел. — Не бе достойна. И все пак...“

И все пак, дори и сега, когато се смяташе напълно излекуван от любовта, след като цели месеци не бе си спомнял за нея, Мишел не можеше да отблъсне образа ѝ. Този образ му говореше за измяна, за страдания, за изоставеност, но същевременно и за вяра, младост и любов и го привличаше.

В усамотението на кулата Сен Силвер братът на госпожа Фовел прочете още веднъж писмото и с няколко думи се извини, че отказва на милата ѝ покана. И понеже не бе настроен да любезничи, той не спомена нищо за проектираната от нея женитба. Понякога мълчанието говори повече.

Колет не трябваше да подозира какво му е причинила.

Той се загледа разсеяно над плика, който току-що бе запечатал, после изведнъж скри лицето си в ръце и остана дълго така.

III

Мишел сравняваше спокойната свежест на Ривайе и тишината на Сен Силвер с трескавостта и шума на Париж. Когато влезе в душната зала на операта, където се носеха звуците на оркестъра, златната украса, блестящите тоалети и голотата на дамите се сляха в едно замайващо впечатление и на Мишел се стори, че сънува тежък сън. Веднага потърси госпожа Вронска. Не бе лесно да я открие в тази тълпа.

Ложата на госпожа Верние? Тази ли е или онази там? Фаустин я нямаше. Оркестърът гърмеше и заглушаваше певците. От време на време се чуваше някой глас, който звучеше странно, като заблуден...

Фаустин не беше там...

Изведнъж в чертите на една жена, облечена в бяло, той я откри — по едно движение на очите, по една гънка на устните — такава, каквато беше в спомена му, и той загуби представа за настоящето. О, това беше тя, до жестокост същата! Но изведнъж това видение изчезна и остана само непознатата, облечена в бяло.

Оркестърът утихна, флейтите и гласовете запяха по-нежно.

До госпожа Вронска — неизменната госпожа Морел, все тъй величествена в кадифената си рокля, гледаше наоколо с широко отворени очи. С годините лицето ѝ се беше съвсем обезличило и напомняше старите избелели фотографии.

В този момент графинята взе лорнета си и Мишел веднага свали своя. Мисълта, че тя може да го забележи, когато я наблюдава, го накара да се изчерви. Трепна от един висок тон в музиката и се опита да забрави интимните си преживявания, но действието свърши.

Малко по малко креслата се опразниха. Без сам да знае как, Мишел се оказа в кулоара със свой приятел, известен депутат, който с молив в ръка му обясняваше ползата от монопола на алкохола. Отегчен, Мишел побърза да се върне на мястото си, но го спря Адриен Дерьо. Облегнат на вратата, Мишел слушаше разсеяно анекдотите и клюките и изведнъж се сепна. Дерьо го питаше дали е поздравил графиня Вронска.

— Не — каза Мишел.

— Прекрасно създание! — продължаваше Дерьо, сякаш говореше за расов кон. — Бях ѝ представен у Монтебело. Този идиот графът бе още жив. Много мила жена, но старият Станислав не ѝ остави нищо. Вярно, че приживе ѝ е осигурил доста голямо състояние в скъпоценности...

И отново започна хвалбите си по адрес на Вронска:

— Но вие познавате хубавата Фаустин и...

— Тоест познавах преди седем-осем години госпожица Морел, която бе приятелка на сестра ми — прекъсна го студено Мишел.

— Чудесно! И графиня Вронска си спомня за това далечно минало, защото преди малко пита за вас и каза, че се надявала да ви види през антракта.

— Тя е много любезна.

— Нали? И главно хубава! О, драги мой...

В този момент публиката нахлу в залата и приятелите се разделиха.

Доволен, че се прекрати този разговор, Мишел зае мястото си и се опита да слуша по-внимателно следващото действие. Но усилията му отиваха напразно, мисълта му бягаше другаде. И когато завесата се спусна, той си отдъхна облекчено.

През антракта Мишел остана на мястото си и заразглежда с интерес ложите, повечето от които бяха празни.

Госпожа Морел я нямаше. Фаустин бе с гръб към залата и разговаряше с дама и господин, прав до стената, с ръкавици и цилиндър в ръка. Някой бутна Мишел по ръката. Това бе Дерьо, винаги усмихнат, с неговата постоянна гримаса, която правеше, когато монокълът му щеше да падне.

— Тремор, графиня Вронска ме прати да ви повикам — каза той и прибави: — Поздравявам ви!

— Няма за какво — издума Тремор и се опита да се усмихне, но сърцето му бе свито като в обръч.

В кулоара той срещна госпожа Морел, която си вееше усилено с ветрилото и разговаряше с една дама — същата, която преди това бе в ложата при графиня Вронска. Мишел поздрави, без да се спре.

Когато влезе в ложата — малко бледен, но достатъчно владеейки се, за да забележи друг вълнението му, Фаустин беше сама и

разглеждаше залата с бинокъла си. При отварянето на вратата тя се обърна.

— Най-послед! — каза.

Тремор се поклони почтително, но доста хладно.

— Господин Дерьо ми каза, госпожо, че сте ми направили честта да ме повикате.

Искаше да подчертае, че посещението му не бе съвсем доброволно.

Графиня Вронска му посочи с ветрилото си стол.

— Господин Дерьо ви е напомнил само вашия дълг. Имам в Париж много приятели и всички, които бяха тази вечер тук, дойдоха да ме поздравят.

— Защото, госпожо, вероятно вярват, повече от мен във вашата памет и в собствените си заслуги. Признавам, мислех, че сте ме забравили и ви благодаря, че ми доказахте, че съм се лъгал.

В тази забележка се долавяше агресивен тон и макар че сърцето на Мишел биеше до пръсване, гласът му остана спокоен.

Фаустин го погледна.

— Седнете най-послед — каза тя със същия любезен, миролюбив тон.

Той се подчини и започна да разглежда залата.

— Добра публика — каза той.

— Отлична! — отвърна равнодушно графинята.

Назовавайки имената на познатите, които бе видял в залата, Мишел наблюдаваше Фаустин.

Да, тя се бе променила много. Затова не можеше да я познае веднага. По-хубава ли бе сега? Той не знаеше. Но бе по-друга. Бюстът се бе развил разкошно, а пристегнатата със сребърен колан талия бе останала тънка и гъвкава. Млечната белота на облите ѝ рамена не се различаваше изобщо от белотата на разкошно бродираната със сребро коприна, която обвиваше гладкото ѝ тяло на статуя. Всяка черта на лицето ѝ бе някак подчертана, веждите ѝ — навярно почернени — се открояваха малко рязко на ниското ѝ чело, обкръжено с буйните ѝ коси, сега не тъй светли, навярно по изкуствен начин направени златисти. В извиването на талията, на врата ѝ, в движението на ръцете ѝ се чувстваше внимателно и търпеливо проучване. А най-много очите! Те не бяха същите.

Фаустин също търсеше по лицето на бившия си годеник следите от годините, от живота, от страданието.

Тези две същества, които се бяха обичали — или поне си го бяха казвали, които бяха мечтали да заживеят заедно и сега, след осем години, се срещаха за първи път, си разменяха най-обикновени думи, сякаш се бяха разделили вчера.

Говориха за музика, за Брюно, за Вагнер, за последния сезон в Байронт. Докато Фаустин слушаше този нов за нея човек, учудвайки се, че не вижда в него дивака от Кастелфльор и в скучните му приказки — старателния студент от Екол дьо Шарт, Мишел също я разглеждаше и се плашеше от непознатите пламъчета в очите ѝ.

Изведнъж млъкнаха. Думите, които си разменяха, сякаш оставаха висящи във въздуха. Оставяха впечатление на ледена студенина помежду им. Тогава Фаустин каза тихо:

— Колко отдавна беше...

Тази фраза можеше да казва много неща или нищо.

Мишел предпочете да я изтълкува като нищо незначеща.

— Много отдавна. Оттогава не сте ли се връщали във Франция?

Тя продължи все тъй тихо:

— Знаехте ли, че съм вдовица?

— Да, научих скоро и много съжалявам.

Горчива усмивка се появи на устните ѝ.

— А вие? Пътувахте, работихте... Четох статиите ви в „Ревю де дьо монд“. О, вие ще напреднете много, сигурна съм. Можете да бъдете с големи претенции.

Той се поклони мълчаливо.

— Направи ви лошо впечатление, че изпратих преди малко да ви повикат, нали?

— О, не, само се учудих.

— Трябва да ви кажа, че... трябва при все това да ви обясня... — продължи тя все тъй тихо.

Мишел я погледна.

— Разбрах! Не ровете миналото.

Вратата се отвори и госпожа Морел влезе. Мишел стана. Госпожа Вронска му подаде нежната си като цвете парфюмирана ръка, току-що извадена от ръкавицата, и каза:

— Аз съм в „Континентал“. Ще ви видя пак, нали?

— Страхувам се, че не, госпожо. Утре се връщам в Ривайе, където ще остана до заминаването си в Норвегия. Там ще прекарам лятото.

Той се поклони още веднъж на Фаустин и на госпожа Морел и излезе. Понеже не искаше да покаже, че бяга, дочака края на последното действие и напусна операта.

По пътя господин Бетюн, който се връщаше пеша от Театър Франсе с Клод и барон Понмери, го настигна и четиримата тръгнаха заедно. Понеже безкрайните разговори на Бетюн по финансови въпроси отегчиха Мишел, той улови Клод под ръка и тръгнаха напред.

Този Клод не бе особено интелигентно момче. Но бе училищният първенец по тенис и по футбол, бе страстен велосипедист и бъдещ шампион. Мишел изслуша снизходително разказа му за последния мач на Велоклуба, прекалените му похвали за някакъв автомобил и се посмя над проектите му за една априлска шега.

Пред тази буйна младост, преливаща от сила и енергия, Мишел се замисли над себе си, тъй рано помъдрял. Клод бе вече шестнадесетгодишен, а в здравето си тяло имаше още съвсем детинска душа. Мишел не си спомняше някога да се е чувствал шестнадесетгодишен.

Бетюн бе спрял една кола, трябваше да се разделят. Клод се сбогува с приятеля си, който му се видя разсеян.

— Намираш ме много глупав, нали? — попита той.

Мишел се усмихна и го потупа дружески по рамото.

— Напротив, много добре правиш.

На следния ден Мишел не отиде в „Континентал“, но не се върна и в Ривайе. Почти цялата сутрин прекара при нотариуса си, господин Аленж, след това, заедно с Албер Даран, отиде да обядва на площад „Мадлен“.

Приятелството на Тремор с Даран датираше още от ученическата скамейка, а по-късно животът ги сближи още повече. Бяха се срещнали неочаквано в Египет и на тъжния отчаян Мишел бе много приятно братското внимание на другаря му, който продължаваше да го почита и да му се възхищава, както в ученическите години.

IV

След като се наобядваха, двамата приятели тръгнаха по улица „Роаял“. Даран схвана, че мисълта на Мишел е другаде. След като поговориха за незначителни неща, Мишел млъкна, хапейки долната си устна, което бе сигурен знак, че му е тъжно.

Бе един от тези хубави дни на Париж, когато пролетта се чувства навсякъде; във въздуха, в нежната фигура на някое младо момиче, облечено в светла рокля, в ароматните китки шибой, продавани по тротоарите. Цветя! Цветя! Навсякъде цветя! В ръцете на децата, по корсажите на жените, по наушниците на конете, по плещите на разносвачите, в кошниците на готвачките! Цветя! Цветя!

— Вече е 30 март! Как бързо минават дните! Сега сме в разгара на пролетта.

След тази забележка Даран хвана под ръка Мишел, който остана все тъй мълчалив.

— Бих дал всичките си колекции, дори потира за свети мощи, за който току-що ти говорих, само и само да те видя щастлив, приятелю — каза Даран.

— Щастлив! Защо мислиш, че не съм щастлив?

— Да, ти не си щастлив — продължи Даран. — Не е зле някой да ти заграби рентата от петдесет хиляди лири.

— Ти си незаменим! — извика Трemor весело. — Нима пиляя глупаво богатството си?

— О, не, но ако беше беден, нямаше да се ограничиш сам в мъдруване, щеше да работиш. Да!

— Нима сега живея като безделник?

— Не, разбира се, ти работиш... когато ти остане време. Също пътуваш, но това не ти доставя никакво удоволствие. Бих предпочел да те видя на постоянна работа, дори и като архивар в някой провинциален град.

Мишел се разсмя.

— Я ми кажи първо ти какво работиш?

— Аз ли? Аз съм ленивец, признавам, но при мен е по-друго. Аз съм обикновен човек, неспособен на нищо велико, на нищо полезно. Но ти — ти си друг! Твоето дело ще бъде от значение, даже и да е изследване върху... как се казваше онзи варварски народ?

— Но аз имам намерение да работя, мой мили Ментор, и щом се върна от Норвегия...

— Очаквах да ми кажеш това. За да започнеш нещо, винаги трябва да се върнеш отнякъде. Ако нямаше пари, щеше да седиш тук и да работиш.

— Но историята на варварските, както ти ги наричаш, народи няма да ме затрупа с банкноти.

— Може би, но ще прослави бедния архивар.

— Дори и това не! Тези книги сега никой не ги чете. Искаш да ме разориш! А моят нотариус току-що ме убеди да направя една хубава сделка и ето ме собственик на къща.

— Добре, нека минем към втората част на моята програма — продължи Даран. — Тя е по-лесна за изпълнение. Ожени се! Не ставай егоистичен стар ерген!

— Ще ти отвърна със същото — ами ти?

— С мен работата е по-друга. Както съм се родил да бъда колекционер, така съм се родил и да бъда стар ерген. Аз имам своите дребни навици, на които държа. Сигурно ще отегчавам жена си, както и тя мен. Но ти! У теб няма никакви мании, но ти липсва практичен ум. Вървиш вирнал нагоре нос, с риска да си счупиш врата. Нужна ти е една малка разумна глава, която да мисли за теб... и една малка нежна ръка, която да разведрява челото ти. Ти би обожавал децата си. Те ще крещат от сутрин до вечер в ушите ти и ще разпръсват мрачните ти мисли. Със своя ум, със своето бащинско сърце ти ще се грижиш за тяхното възпитание и ще направиш от тях истински човеци. Това струва много повече от твоите варварски истории, уверявам те.

Мишел го слушаше небрежно.

— Много си красноречив! — каза той. — Вече си представям щастието, за което ми говориш, кротката си сериозна, образована съпруга, весела, без да бъде лекомислена, и тъй нататък. Това рядко птиче съм го срещал във всички романи, които съм чел на младини.

— А аз съм го срещал и в живота. И ти също. Например жената на Реол. Тя има сестра. Ожени се за госпожица Шазе.

— Ох, Албер, ако знаеш колко малко мисля за женитба и колко неприятна ми е тази личност, която преди малко назова, ще ме оставиш веднага на мира.

Вървяха по улица „Божон“ и спряха пред къщата на Мишел.

— Ще се качиш ли горе, щом сме тук — попита той.

— С удоволствие — отвърна Даран.

Разговорът и горе продължи на същата тема.

— Признавам — подзе отново Даран, — че ако има човек, когото най-малко си представям в неблагодарната роля на „кандидат за брак“, това си ти. Но все пак знам, че за теб ще бъде най-добре, ако се намери някое младо момиче, по-смеличко и достатъчно влюбено, за да започне да те ухажва и да ти направи предложение за женитба. И понеже си много добър и се страхуваш да причиниш мъка на когото и да било, когато тя ти каже: „Обичам ви, искате ли да се ожените за мен?“, ти няма да имаш смелостта да й кажеш не. И ще бъдеш щастлив.

— Разбира се, щом като това момиче се окаже наистина смело и влюбено... Ако се бе виждал с Колет, щях да помисля, че сте се наговорили. Онзи ден тя ми писа същото, което ти ми казваш днес. Ела да седнем тук.

И Мишел отвори вратата на пушалнята си.

— Госпожа Фовел е здраво мислеща жена.

— Горката Колет! Този комплимент е съвсем нов за нея. Пури ли предпочиташ или цигари?

— Една цигара, ако обичаш. Предложила ли ти е вече някоя годеница прекрасната ти сестра?

— Разбира се.

— Отлично! Познавам ли я?

Този път Мишел се изсмя от все сърце. Прав, подпрян на камината с цигара в ръка, смеейки се, той изглеждаше съвсем млад.

— Как не, познаваш я и ти. Само не зная дали си спомняш за нея. Тя е мис Джексън, далечна братовчедка, внучка на моята леля Режин. Преди няколко години мис Джексън бе дошла в Париж, за да научи френски, и ние — аз и ти — обядвахме с нея у сестра ми. Тогава ти бе погълнат от твоите археологически издирвания и цялата вечер ни занимава с разкопките си и намерените останки. С красноречието си приспа момичето.

Даран се изсмя сърдечно.

— Спомням си. Една малка Ан ли, Жан ли... русичка. Ти веднъж вече има работа с подобна кокетка и тя те отврати от женитбата. Но понеже си благородно момче, нито веднъж не те чух да кажеш, че една никаквица те е излъгала или че земята е населена само с измамници. Тази госпожица не успя да убие у теб уважението към жената и аз те поздравявам с това. И наистина, има и други жени, например твоята прекрасна сестра, макар и да се занимава с дреболии, не е ли една честна, предана жена, готова да се хвърли в огъня за мъжа си, за децата си и за теб? Много просто е да се ожениш, достатъчно е само едно мило момиче да те обикне.

— Много просто — прошепна Мишел и сви рамена.

— Разбира се, че е много просто — повтори Даран. — Много мило е да бъдем скромни, но не бива да се прекалява. Ти си мрачен, приличаш на герой от роман. Всичко това разпалва въображението на жената.

Тремор седна. Разговорът, започнат със смях, ставаше мъчителен.

— Само твоето въображение е разпалено, и то за невъзможни неща — отвърна той. — Не, приятелю, аз не съм герой от роман, а обикновен човек, който не разбира достатъчно себе си и когото другите съвсем не разбират. А толкова е глупаво да бъдеш неразбран! При все това съм ревнив, груб. Героят от романите има право понякога да убие, но никога не трябва да бъде в лошо настроение. А аз изпадам често в такова.

Мишел прекоси два пъти стаята, хвърли цигарата си в камината и пак седна.

— Такъв, какъвто се показваш сега, ти всъщност не си.

— Значи ме познаваш добре — каза тъжно Мишел.

— Слушай, Мишел, искам да видя у теб не човека, който Фаустин Морел извая, а детето, каквото беше, какъвто те познавам — трудолюбив, ентусиаст, поет, сериозния юноша, даже прекалено сериозния, прекалено дивия, но тъй добър, тъй нежен, тъй доверчив, прекрасното момче, чието сърце бе широко отворено за всичко. Уверявам те, с малко искрена обич и по-спокоен живот ти ще станеш отново моя скъп някогашен приятел.

Мишел поклати глава.

— Още една илюзия!

Той стана, отиде до едно шкафче в ъгъла на стаята, извади шише с мадейра, наля в чашка и го предложи на Даран.

Старото ароматично вино бързо го направи по-чувствителен към изяществото на предметите в стаята, където Мишел го бе приемал толкова пъти, и той започна да се оглежда наоколо.

— Всичко у теб е хубаво, много хубаво, Мишел. И все пак, ако там, до онази амфора, има едно клонче люляк, а в онази купа — свежи рози, твоят прекрасен музей щеше само да спечели, щеше да добие живот, топлота. Сложи в живота си цветя, добри ми Мишел, трябва да го направиш.

Даран си отиде, а Мишел се върна при нотариуса си, господин Аленж, за да доуреди още някои работи. Нотариусът дълго му говори за едно предприятие, където и сам щеше да вложи капиталите си.

Отнасяше се за анонимно дружество, основано на голям капитал, което имаше за цел да увеличи приходите от колониите, като облагодетелства френските емигранти, използвайки предимно тях като работници и произвеждайки продукти, за които климатът и почвата най-много благоприятстват.

Мишел помоли господин Аленж да запише на негово име тридесет акции от „Колонизатор“, след това се отби у Пюви дьо Шаван, за да види новите му картини, за които му бяха говорили толкова много, върна се вкъщи, прегледа вечерните вестници, написа препоръчително писмо за един бедняк и към седем часа реши да вечеря у приятеля си Жак Реол, секретар на министъра на външните работи, който бе женен за Терез Шазе, приятелка на Колет. Женитба по любов и не особено разумна, казваха хората, защото Жак не бе богат, а зестрата на Терез бе незначителна.

Във фиакъра, който го отвеждаше към дома на младоженците, Мишел си спомни миналата вечер и се надсмя над наивността си по отношение на Фаустин. Какви илюзии си правеше до вчера тази жена, у която разумът, заместваше сърцето! Студена, безчувствена, абсолютен господар над душата, както и над тялото си, тя умееше да играе отлично ролята си, преструвайки се, че съжалява искрено за любовта му.

— Тя е ужасно добродетелна — бе казал Адриен Дерьо.

И наистина тази добродетел е ужасна, каза си Мишел, щом като е станала, както и бездушната ѝ хубост, средство да задоволи амбициите

й. Жалка комедиантка! Какви ли нови сметки крои! „Граф Вронски умря, без да ми остави нищо. Наистина съм хубава и мога да се омъжа и без пари, но днес мъчно се намират мъже, които не се интересуват от богатството. Дали да се омъжа за Тремор? Той е млад и не е глупав. Може би ще успея да направя нещо от него, член на Института или нещо подобно. Този Дон Кихот ще вярва на всяка моя дума, на всяка моя сълза.“

Да, без съмнение Фаустин Вронска бе способна да мисли така.

V

Господин и госпожа Реол посрещнаха сърдечно Мишел. Той не послуша съвета на Даран и през цялата вечер не обърна никакво внимание на Симон Шазе, сестрата на Терез, едно шестнадесетгодишно дете, което стоеше тихо и грациозно. Но в тихата уютна домашна обстановка той се чувстваше много добре. Въпреки простотата на мебелите, под меката светлина на розовия копринен абажур всичко бе много мило. Насреща му интелигентното лице на Жак Реол сияеше от щастие. Жак се гордееше със своята жена, макар че единственото хубаво нещо у нея бяха големите изразителни очи и фигурата ѝ на свършена парижанка.

Даран имаше право, цветята разхубавяват всичко. В малката уютна стая имаше много цветя.

На другия ден във влака, който го носеше към Ривайе, Мишел си спомни с тъга за приветливото домашно огнище на Реол. Но щом зърна своя „гълъбарник“, почувства колко силно е привързан към него, макар че там бе преживял много скръбни часове — а може би и тъкмо затова.

Когато прекрачи прага, от покрива изхвъркнаха няколко птички и започнаха да се гонят във въздуха. Мишел се запита дали те ще му донесат един ден щастieto, за чиито предвестници се смятат. Бе уморен от шумния Париж, но трескавостта на последните дни, призракът от миналото, който изведнъж се появи сред спокойните му часове, направиха да му се вижда тъжен животът в Сен Силвер.

Мишел четеше разсеяно нов роман и се чувстваше тъй самотен, че се попита как досега не си е взел куче, което да лежи кротко в краката му и да го гледа с верните си очи.

Почувства голяма нужда от промяна. В края на месеца ще замине за Норвегия, където не е бил досега. Изкушаваше го и мисълта да отиде в Кан, където сестра му, зет му и племенниците му щяха искрено да му се радват. Но се страхуваше, че и там ще бъде шумно, както в Париж. Когато отидеше в непозната страна с надежда да види нещо ново, често имаше впечатление, че всичко това вече го е видял и тогава

си казваше, че светът е много малък и еднообразен. Но както казва и поговорката: скръбта е другар. При голяма скръб рядко човек се чувства самотен.

Когато сърцето му се затвори след Фаустин, нищо не бе я заместило в него. Сега бе изчезнало дори и очарованието на миналото. Разделяйки се с графиня Вронска, Мишел усети онова съжаление, което човек чувства, като изхвърля увехнали цветя, които са му били много скъпи и които дълго е държал до сърцето си.

В тези мрачни размишления той си спомни думите на Даран. За щастлив живот с нежна любяща жена той веднъж вече бе мечтал и се бе излъгал жестоко, затова сега се страхуваше от повторно разочарование.

„Аз съм създаден, за да страдам и да причинявам страдание. По-добре е да живея сам“ — казваше си той.

Вечерта, преди да се прибере в своя павилион, Жакот, жената на градинаря, която изпълняваше в кулата длъжността на готвачка, влезе при Мишел и му донесе чаша липов чай. Мишел чувстваше нужда да разговаря с някого и я запита за майка ѝ в Ривайе и за сина ѝ — ученик в гимназията. Словоохотливата, Жакот не се ограничи само с отговорите върху тези въпроси. Тя даде на Мишел, когото наричаше свой син, най-подробни сведения за зайците, за пилетата, за цветята и за коня му Тристан.

— Лека нощ и приятни сънища, господин Мишел — каза тя и излезе.

Тази добра жена със своята наивна бърливост му напомни Даран. Всяко лято Даран наемаше малка къща в Ривайе и Мишел с радост си помисли, че верният му добър приятел ще бъде скоро тук.

Сутринта го пробуди слънчев лъч. Още със ставането си Мишел взе бързо решение да работи. Отвори широко прозорците на работния си кабинет и свежият ароматен въздух нахлу в стаята. След това започна да подрежда бележките и документите си, които бе събрал за своето предстоящо съчинение.

Надвечер раздавачът му донесе много писма, едно, от които неприятно го изненада. Бе написано с непознат женски почерк и носеше дата 2 април... Прекроа. Писмото бе следното:

„Господине,

Писмото ви от вчера силно ме учуди. Ние се познавам тъй малко! Но вярно е, че не сме създадени, за да останем чужди един на друг. От това, което съм чула да се говори за вас, виждам, че ще бъда неблагодарна, ако не приема предложението ви и жертвата, която правите заради мен потъпквайки националните си предразсъдъци. Знам много добре, че се иска известна смелост един французин от вашия кръг да се ожени за скромна възпитателка.

Може би трябваше да размисля повече, преди да ви отговоря, може би ще откриете в моя бърз отговор липса на сдържаност, на женско достойнство. Но вие разбрахте, че аз съм малко по-друга от вашите съотечественички затова и пренебрегнахте посредничеството на госпожа Бетюн и се обърнахте направо към мен. Затова постъпвам също тъй откровенно и ясно, както вие. Приемам да стана ваша жена.

А сега, мой мили Мишел — много естествено е да ви наричам тъй, нали? — мисля, че имам да ви кажа хиляди неща — за вас, за себе си, за вашата прекрасна сестра. А представете си — аз нищо, абсолютно нищо не подозирах! Как умело сте се прикривали!

Писмото ви е от Париж и аз не знам дали вече сте се върнали в Сен Силвер, където ви изпращам моето. Но щом се върнете, елате, моля ви, в Прекроа да си поговорим. Едва тогава ще мога да гледам на вас като на свой годеник.

Знам, че френската учтивост е твърде церемониална, но аз още не съм усвоила изразите ѝ, затова ви моля да приемете със снизхождение израза на най-добрите ми чувства.

С. Северн“

Мишел бе тъй изненадан, че се питаше дали това не е халюцинация вследствие съветите на Даран и Колет.

Замъкът Прекроа... една възпитателка чужденка... възпитателка на Бетюнови... С. Северн...

— Сара! — извика той. — Мис Сара! Сантименталната стара госпожица! Невъзможно! Някой си е направил глупавата шега да напише това писмо.

Но като прочете по-внимателно писмото, по простотата му, по липсата на излишни излияния и сантименталности Мишел реши, че то не е писано на шега. Тонът беше сериозен, искрен, разумен. Написано по този начин, писмото нямаше за цел да предизвика смях. Като се имаше предвид характерът и възрастта на старата госпожица, едва ли можеше да се каже: „Ние не сме създадени, за да останем чужди един на друг.“ Това бе леко напомняне на теорията за сродните души. В извиненията за бързо взетото решение се чувстваше наивен страх от присмех. Не, без съмнение писмото бе плод на лоша шега, но то самото не бе писано за шега. Бедната възпитателка го е написала в отговор на писмо, което е получила.

Изведнъж Мишел си спомни проекта на Клод за някаква априлска шега. Лекомисленото момче не се е поколебало да избере за обект на тази шега мис Сара, която е приела всичко много сериозно.

Разбира се, Клод не е и предполагал, че шегата му ще има такъв успех.

Ядосан, че са го замесили в такава глупава история и съжалявайки нещастницата, Мишел реши веднага да отиде в Прекроа и да покаже на госпожа Бетюн писмото на бъдещия кандидат за зрелостно свидетелство. Но като поразмисли малко, от страх, че госпожа Бетюн ще каже на мъжа си, а той в гнева си ще накаже прекалено строго виновника, Мишел реши да го смъмри сам и да го накара да напише друго писмо, в което да се извини най-учтиво. И реши още на другия ден да пише на Клод. Господин Бетюн навярно ще бъде в Шантили и няма да узнае нищо, така че шегата ще мине без тежки последствия.

За момент Мишел си представи физиономииите на Даран и Колет, като узнаят за годежа му с мис Сара, и се развесели. Но скоро забрави Клод и неговите лудории и слезе в парка да се разходи на чист въздух и да се полюбува на цветята си.

VI

Както бе решил, на следващия ден Мишел не отиде в Прекроа. За нищо на света не искаше да се срещне с щастливата си свенлива годеница. Само при мисълта, че щом го види, ще му се усмихне многозначително, тръпки го побиха. Скитайки по зелените поляни, той стигна до Ривайе и реши да узнае условията за наемането на една вила, която Даран искаше да ангажира за лятото.

Улиците бяха пълни с народ. Селото празнуваше патронния си празник. От двете страни на главната улица пред окичените дюкянчета стояха селяни и разговарях!

На площада, където се издигаха театърът, менажерии и другите по-важни постройки, празненството бе в разгара си. Мишел мина през навалищата и се спря пред импровизирана сладкарница. Наоколо се бяха натрупали пет-шест годишни мърляви хлапаци и гледаха как други, по-богати деца, купуваха различни лакомства и бързо ги излапваха.

Неправдата винаги измъчваше Мишел. „Горките беднячета!“ — помисли си той и приближи до тях.

— Елате! — каза им. — Всеки да си вземе по три парчета само полека, без да се блъскате.

Малките дивачета се втурнаха към сладкишите, без да им дойде наум да му благодарят. Само едно, по-големичко, се обърна към Мишел и каза:

— Вие сте истински галантен тип!

Мишел се разсмя на този комплимент и отиде да плати осемнадесетте курабийки. Някой го побутна по рамото.

— Ей, млади човече, какво правите тук? Децата черпите? А аз мислех, че сте в Париж — каза глас с американски акцент.

Мишел се обърна и се оказа лице срещу лице с едра млада руса жена. Блестяща от здраве и свежест в своя пролетен тоалет, тя държеше за ръка две руси момиченца, здрави и усмихнати като нея. На няколко крачки от тях, на другата страна на улицата, с викове и смях група елегантни младежи се упражняваха в стрелба с лък. Мишел

изобщо не предполагаше, че в началото на април може да се съберат в Ривайе толкова много хора. Мей Бетюн би си създала връзки дори и в Сахара и би превърнала дори и камъните на Кордилиерите в свои обожатели.

Бетюн се бе оженил за нея заради хубавата ѝ зестра, но защо тя се омъжи за Бетюн — това никой никога не узна.

— Току-що пристигнах — отговори Мишел на упрека ѝ. Той стисна ръката ѝ и целуна двете момиченца, които му поднесоха розовите си бузки.

— Ще ми разкажеш ли една приказка? — попита Мод.

— Ще ми нарисуваш ли един вълк? — обади се и Клер.

— Дори две приказки и два вълка! — обеща Мишел, смеейки се весело. — Научих от Колет, че сте предприели огромни ремонти в Прекроа — обърна се той към майката.

— А аз научих от друг човек една много по-голяма новина — отвърна тя.

Мишел я погледна учудено.

— Явно, че човек никога не знае какво може да очаква от вас. Вие сте човек на внезапните решения. Изведнъж годеж по американски! Изобщо не очаквах това. Колет е възхитена, нали?

Но като видя изненадата на лицето му, тя побърза да прибави:

— Разбира се, новината ми я предадоха като тайна. Бъдете спокоен, писмото ви не ми показаха и аз няма да кажа на никого! Хайде, елате да отидем при нея!

— Но, госпожо...

— Хайде, хайде, повече не ви задържам, Сюзи, ей, Сюзи!

При това име едно младо момиче се обърна и се отдели от групата. В розовото ѝ усмихнато лице Мишел позна велосипедистката от Зелената гробница.

С женствената си прическа, черната кадифена шапчица и дългата светлосива рокля, която се спущаше на меки гънки чак до глезените, тя изглеждаше сега по-възрастна и много по-хубава, отколкото в спортния си костюм.

Щом срещна погледа на спътника си от миналата седмица, тя се изчерви.

А Мишел? И най-странното видение би го изплашило по-малко от това младежко лице. Струваше му се, че ще полудее. Жертвата на

Клод, годеницата от априлската шега, авторката на писмото беше значи това момиче? Какво да каже? Какво да направи? Как да обясни на нещастното дете пред толкова любопитни хора, че е станало жертва на необмислена шега? Как да ѝ признае, че откакто я бе видял за първи път, когато погледна на нея само като на малко ексцентрично момиче, той повече не бе и помислял за нея?

Смутен, Мишел я поздрави и се изчерви повече от нея.

— Получихте ли някакво известие от рицаря, госпожице?

Радостният блясък в очите на момичето засия по цялото ѝ лице.

— Но да! — каза тя и погледна Мишел смело в очите.

— Утре сутринта, господин дивако, ще ви чакаме в Прекроа — каза госпожа Бетюн весело.

Мишел отговори с машинална усмивка, която можеше да се приеме като утвърдителен отговор, извини се, че трябва да отиде вкъщи да напише няколко важни писма преди заминаването на пощата, и се отдалечи, без да каже нещо по-ясно и определено.

Върна се вкъщи страшно смутен, че не намери начин да се избави от забърканото положение, което глупавата шега на Клод създаде. На масата го чакаше писмо от Колет, чийто радостен тон го хвърли в още по-голямо отчаяние.

„Братко, ти си бил страшно потаен! Приключението ти в Зелената гробница е възхитително! И знаеш ли от кой го научих и коя е била героинята? Да си кажа право, все ми се струва, че ти си отгатнал коя е тя, както и тя узнала кой си. Сигурна съм, че и ако не знаехте абсолютно нищо един за друг, случката пак щеше да има същия резултат. Всичко се нарежда по-добре, отколкото можех да си помисля. Едва ли би имало по-подходяща обстановка за срещата на моя брат с милата ми Занна. Мисля, че би било страшно банално да представя в един обикновен салон господин Мишел Тремор на мис Сюзан Северн Джексън.

Пиши ми веднага, искам по-скоро да узная какво се е случило в Зелената гробница.

Робер смята да напуснем Кан към 18 този месец и да се преместим в Кастелфльор преди 1 май. Жалко, че тъкмо

тогава Бетюнови ще заминат за Флоренция, а моят брат ще се зарее из фиордите, за да се върне оттам някой ибсеновски мечтател! Хайде, махай се, лоши дивако!

И все пак те целувам.

Твоя Колет“

Мишел сгъна писмото на четири, разкъса го на дребни парченца и го хвърли в камината. Възпитателката на Бетюнови не беше значи мис Сара, а мис Северн; мис Северн беше велосипедистката от Зелената гробница, а велосипедистката от Зелената гробница беше внучката на леля Режин, малката братовчедка от Америка, която Колет още наричаше с детското ѝ име Занна и която на петнадесетгодишна възраст бе заспала най-спокойно при десерта. Колет имаше право. Всички обстоятелства се бяха стекли тъй, че да доведат този резултат. Но Мишел не бе склонен като сестра си да се възхищава от невидимата ръка, която нареждаше съдбата му. Случаят го бе довел до примката. Въпросът бе как да се измъкне от нея.

Макар че писмото на Колет внасяше донякъде светлина, все пак не можеше да помогне на Мишел да излезе от смешното положение. Да пише на Клод нямаше никакъв смисъл. Мисията да се разсее заблудението на жертвата на тази шега бе твърде деликатна, за да се повери в ръцете на виновника. Най-умното бе да се каже всичко на госпожа Бетюн и да се остави на нейната женска тактичност уреждането на въпроса. Разбира се, след това ушите на Клод ще бъдат произтеглени, но Мишел не мислеше вече за него.

Цялото му съчувствие сега бе на страната на малката братовчедка. Без всяко колебание тя с готовност прие да отдаде младостта си на човека, за когото смяташе, че я обича. А той трябваше да ѝ каже грубо: „Вие приехте да бъдете моя, на мрачния, винаги намусен, отвратен от толкова неща човек, а аз ви отблъсквам, вас — самата красота, надежда и радост!“

Клетото дете! Страдала е достатъчно, като е загубила тъй рано най-близките си. Но на двадесет години човек все още има вяра в живота и очаква хубавото. Навярно и малката Занна гледа с усмивка на бъдещето и тази усмивка на щастливо доверие Мишел ще помрачи. И може би, за да не срещне никога вече еднодневния си годеник,

нещастната малка възпитателка ще напусне благосклонното към нея семейство, където се е приютила. И невинната шега на господаря й Клод ще се превърне в нейна трагедия!

Мишел взе писмото на мис Северн и започна да анализира всяка фраза.

Не, разбира се, че малката братовчедка и Мишел не бяха родени, за да останат чужди един на друг. Много естествено бе братовчедът да бъде подкрепа за малкото бедно момиче, останало съвсем само в света.

Сюзан не би се срамувала, както много други, от това, че сама е изкарвала хляба си. Тя се учудваше, че той се е прикривал тъй добре, мислеше, че е разбрал коя е тя. Иначе как би й направил само след няколко дни предложение за женитба?

Предложението, разбира се, я е изненадало, но тя е знаела, види се, повече за своя братовчед, отколкото той за нея. Затова и така бързо даде съгласието си. И все пак тя се извиняваше наивно за това.

Мили Мишел — пишеше в края на писмото си вместо официалното *господине*, и го молеше да отиде при нея да си поговорят. Имала да му казва много неща. Искаше навярно да го опознае по-добре, както и той нея. И понеже се страхуваше, че се е показала твърде различна от френските момичета, завършваше с една учтива фраза. При мисълта, че това тъй младежко писмо бе приписал на мис Сара, Мишел се разсмя.

Комедията, която той несъзнателно изигра при днешната среща, усложни още повече работата.

Обвиняваше себе си, обвиняваше Клод, обвиняваше и Колет, че го е представила във въображението на момичето като някакъв печален рицар. О, защо Провидението не се смили, та да накара момичето да го отблъсне!

Но Сюзан бе бедна и самотна. Имаше нужда от подкрепа и положение в обществото, затова се бе уловила за първия срещнат мъж. Това не обиждаше Мишел, напротив, донякъде бе удовлетворение след постъпката на Фаустин Морел. Но Мишел махна с ръка на всички тези мисли и се усмихна горчиво, като си представи глупавата си физиономия на другия ден у Бетюнови.

Още не бе станал от масата и в стаята се втурна Албер Даран. Мишел го посрещна радостно, заведе госта си в кабинета и му разказа

цялата история. Но ефектът бе съвсем неочакван. Даран едва не се задуши от смях.

— Прекрасно! — извика той. — Нали казахме, че ролята на кандидат за женене не ти подхожда изобщо и ето че това младо момиче ти спестява трудностите. Чудесно!

Мишел прехапа устни.

— Нямам настроение да се шегувам — каза сърдито той. — Всичко това ми е страшно досадно. Разказах ти го, за да поискам съвет. И понеже ти можа само да се изсмееш, нека го оставим настрана и да говорим за друго... Докога ще стоиш в Ривайе?

— Една седмица — отговори спокойно Даран. — Но кажи ми защо не искаш да се ожениш за това момиче?

— Защо ли? — извика Мишел и стана прав. — Ей богу, ти си луд! Кога съм имал намерение да се женя? А даже и да го имах, толкова ли глупав ще бъда, та да се оженя за момиче, което не познавам изобщо и което не обичам!

— Не смятам, че е необходимо да обичаш страстно жената, за която ще се жениш. Прекалено силната любов често пъти не носи щастие в брака. Понякога женитбите по разум са по-щастливи.

— Това са женитби за пари!

— Невинаги. Има хора, които се женят, за да имат уютен дом и деца. Ако мис Северн е добра, интелигентна и хубава, доколкото е нужно — а такава тя е, — повтарям, защо не се ожениш за нея?

Мишел се изсмя горчиво.

— Мишел или насила ожененият. Един нов водевил от Скриб! Знаеш ли какво ще направя? Утре сутринта ще замина и от Кап Нор ще пиша на госпожа Бетюн да се обясни със сина си. А ти, ти си голям чудак! Не, уверявам те, такъв съвет не очаквах от теб. Да се оженя само защото някакъв невъзпитан хлапак написал писмо от мое име на едно момиче, за да си направи априлска шега!

— Но това момиче не е какво да е. Тя е твоя братовчедка и е избраната от сестра ти за твоя жена. А колкото за писмото на оня глупак Клод, трябва да се признае, че е било добре написано, за да бъде прието на сериозно.

— Да не искаш да кажеш, че трябва да бъде признателен на Клод?

— Може би да!

— Мисля, че сам мога да разреша този проблем, нали?
— Разбира се! Имаш ли новини от господин Фовел?
— Да.
— Как е ларингитът му?
— Напълно излекуван.
— Много добре! Един адвокат не трябва да има болен ларинкс.
И разговорът продължи на тази тема.

— Не разбираш ли, че аз ще бъда истински егоист, ако се ожения за това младо момиче? — каза изведнъж Мишел. — Ако бях на двадесет години, може би щях да си правя илюзии и щях да си кажа: Тя е хубава, очарователна, ще я обикна. Но аз съм на тридесет. Познавам живота и главно познавам себе си. Хубавите очи и свежото лице не са достатъчни, за да ми завъртят главата. Не обичам това дете. Даже и да изпитам впоследствие към него сърдечна привързаност, знам, че никога не ще ми вдъхне дълбока, гореща любов. Знам, че тя никога няма да получи от мен очакваната страст.

Даран сви рамена.

— Имай милост над мен — продължи Мишел — и повярвай, че не го правя от упоритост. Тя е едно романтично момиче. Спомни си условията, при които срещнах мис Северн... прекараните мигове до гроба на умрелия от любов рицар... името, което тя написа на стената, за да послуша легендата... Ах, защо не го прочетох! Горкото дете! Тя реши, че приличам на рицаря... И три дни след това получава писмото на Клод. В ума ѝ се занизва редица подобни примери от книгите, предмети на мечтите ѝ, тя си изгражда цял роман, убедена, че е обичана дълбоко. А представи си, че героят се окаже недостоеен. Могъщата фея — фантазията — го е облагородила. Ще видиш, че благодарение на легендата за рицаря и преувеличените похвали на сестра ми това дете ще очаква от мен герой от някой роман.

— Възможно е наистина, но не виждам в това никакво неудобство.

— А толкова е ясно! Въобразявайки си, че е обожаван от легендарна личност, един прекрасен ден горкото момиче ще си отвори очите по-добре и ще види пред себе си обикновен джентълмен, който се е оженил за нея от скука, просто за да промени живота си. Какво разочарование! Не бих искал един ден Сюзан да ме обвинява, че съм я лъгал. Това, което ти казах преди малко, искам тя да го знае.

— Няма нищо по-лесно от това, ще ѝ го кажеш.

— Да... И тогава тя ще ми отвърне: Сбогом, вие не сте този, когото очаквах.

— На твоето място — каза Даран — не бих се тревожил. Бих се оставил този очарователен роман да плени и мен. И може би, представяйки си, че съм наистина герой от роман, ще стана по-добър. Вярата спасява! Във всеки случай бих бил поласкан, ако две хубави очи ме виждат такъв. Романът на един богат младеж е по-малко поетичен...

— Лъжеш се. Много естествено е мис Северн да изпитва тези чувства, които ти описах, не защото аз съм нещо изключително, а защото при тези условия всеки един би ги породил. Обаче, когато тя ми ги открие или ги прояви в държането си, аз ще бъда неспособен да призная тяхната искреност и ще търся да открия в тях някакъв фалш. Това няма да ми е за първи път!

— Ах, това е то значи! — скочи Даран. — Мразиш женитбите за пари, а нямаш вяра в любовта на бедните момичета. Не одобряваш брака по взаимно съгласие, а се боиш да се ожениш от романтично увлечение. Признаваш само женитба по любов, а се заклеваш да не обичаш никога жена си. Презираш момичетата, които се женят по сметка, а не вярваш в искреността на тези, които ти засвидетелстват обич. Какво искаш тогава?

— Не искам да се жения, това е всичко! И не желая името ми да се замесва в смешни истории. Разбираш добре, че не искам да жертвам свободата си заради априлската шега на Клод Бетюн!

— Разбира се — каза помирително Даран, — че не си отговорен нито за глупостите на оня хлапак, нито за това, че мис Северн не е обърнала внимание на датата на писмото. Ти ще обясниш тогава на госпожа Бетюн как стои работата и тя ще предаде на мис Северн по деликатен начин, че щом почувствах най-малкото желание да се ожениш, ще бъдеш щастлив да посветиш живота си за нейното щастие, но че... и т.н. Всъщност имаш право, всичко това е само една водевилна история.

— А, ти наричаш това водевилна история! — извика без всякаква последователност Мишел. — Смяташ, че е смешно и забавно да кажеш на едно момиче: госпожице, вие бихте били възхитена да получите името ми, но аз на никаква цена не мисля да ви го дам!

— Не си ти, който ще ѝ кажеш така. Всичко приемаш много трагично.

— О, Даран, моля ти се, стига! — извика Мишел и стисна главата си с ръце.

Заговориха за друго.

Думите на приятеля му накараха Мишел да си спомни разсъжденията му след срещата с Клод. Защо да се тревожи прекомерно за едно смешно положение? На априлската шега на Клод би трябвало само да се посмеят. Ако мис Северн е умна, тя първа ще се позабавлява с това...

Но работата е там, че трябва в такива случаи да умееш да се смееш, без да бъдеш противен.

Цялата нерешителност, цялата дивост на някогашния ученик се пробудиха у Мишел и в отчаянието си той си задаваше най-безсмислените въпроси, като че ли можеха да му помогнат нещо при свършения факт. Защо не бе дочакал летния сезон, за да напусне Париж? Защо не замина по-рано за Норвегия? Защо остана даже цяла зима във Франция? Защо като получи писмото, както предполагаше, че е от мис Сара, не разказа веднага всичко на госпожа Бетюн, вместо да дочака тези усложнения? Защо поне в деня на празника няма смелостта да каже истината. Сега отиването му в Прекроа стана още по-трудно.

Мишел не мислеше да се ожени за Сюзан Север. Наистина все един ден ще трябва да се ожени, но това ще стане по разум, без всякакъв романтичен елемент.

За миг пред очите му се мярна тънък строен силует. Той не бе силуетът на велосипедистката от гората, нито на хубавата американка от празника, но не бе и силует някой стар портрет. Лек, въздушен, той се плъзгаше една мебел на друга... може би нареждаше цветя във вазите? При неговото невидимо присъствие в стаята зацари приятен покой и Мишел затвори очи. За момент пред очите му се мярна невинният поглед на Симон Шазе и усмихнатата уста на красивата брюнетка Маргьорит Сенвал, която бе срещал често в салона на сестра си. Но се яви малката американка с невинни очи и усмихвайки се, каза:

— Моето име е по-сладко от името на Алис. Годеницата на рицаря — това съм аз. Защо извикваш други образи, а не моя?

— Ти си роман и поезия — отговори Мишел. — Между тях и мен всичко е свършено. Не чакай повече рицаря. Той лежи мъртъв в своето каменно легло. Никое име не е в състояние да трогне сърцето му, дори и твоето, колкото и сладко да е. Дори името от миналото, което бе последната му въздишка и което забрави във вечния си сън.

VII

Към десет часа Мишел възседна Тристан и отиде до Прекроа, където потърси госпожа Бетюн. Прав до прозореца в малкия салон, той гледаше навън и чакаше.

Сутринта бе облачна, от време на време преваляваше. Тъжно, мрачно време. Часът за обяснението удари.

Мишел не се чувстваше ни най-малко отговорен. Единственият виновник бе Клод, а да поправят грешката бяха длъжни господин и госпожа Бетюн. И с една глупава настойчивост в ума му се връщаше непрекъснато все една и съща мисъл: „Аз не мога да се оженя само затова, че Клод е скроил априлска шега на възпитателката на сестрите си!“

Най-после се чуха стъпки и госпожа Бетюн влезе. За нещастие не бе сама. Сияеща от радост, както винаги, тя се приближи, гъвкава и грациозна, с ръка около талията на мис Северн, която също се усмихваше с пламнали страни. И двете бяха тъй млади, тъй свежи, тъй сияещи — едната в разцвета на своята хубост, а другата в напъпилата си младост, че заедно с тях в стаята нахлу свежа струя, сякаш изведнъж денят стана топъл и ясен. Те стиснаха ръката му и седнаха, весело шумолейки с роклите си. Завърза се лек, непринуден разговор.

— Госпожице — обърна се Мишел към Сюзан.

— Госпожице ли — прекъсна го Мей Бетюн. — Защо това обръщение? Нали сте братовчеди!

Оттогава той престана да се обръща направо към Сюзан и забеляза, че и тя запазваше същата сдържаност.

Думата годеж не бе произнесена, но тя се чувстваше във въздуха и Мишел имаше впечатление, че около него се заплита невидима мрежа. Но в присъствието на мис Северн му бе невъзможно да поиска от госпожа Бетюн обяснение с нея насаме, а още по-невъзможно му бе да каже истината в присъствието на момичето.

Минаха няколко минути и госпожа Бетюн сама засегна парливия въпрос.

— Мислех, че писмото на Сюзи ще ви догони едва в Париж — каза тя — и очаквах да видя в Прекроа нечетливия ви почерк, но не и симпатичната ви личност.

— Намерих писмото на братовчедка си, щом се върнах, и исках още вчера да дойда в Прекроа, но когато ви срещнах, не ви казах, защото с вас имаше много хора и веднага намерих предлог да се измъкна — излъга Мишел тъй хладнокръвно, че сам се зачуди.

— Горкото момче! Без да искам, съм му развалила плановете! Ами какво казва Колет за събитието?

— Колет не знае нищо — отвърна Мишел, чувствайки, че все повече и повече затъва.

Мей плесна учудено с ръце и се обърна към Сюзи.

— Не се чудете, мила моя, господин Тремор е рядък оригинал и никой никога не ще може да го промени. Ние с Колет се убедихме вече в това.

— Много лоши работи ли са ви казали за мен, братовчедке?

— Много!

— Не се обиждам. Може би дори да са ме представили по-невинен.

— Ако очаквате комплименти, предупреждавам ви, че няма да ги получите. Но ще ви оставя да се оправдавате сам срещу нашите обвинения — каза госпожа Бетюн стана. — Мила моя — прибави тя, — вие сте американка, господин Тремор е от някоя още непозната планета. За това ми е позволено да действам, вън от установените френски правила... Ей сега ще дойда!

И елегантната фигура изчезна зад вратата. Мишел търсеше думи да я спре, искаше с някаква хитрост да накара да остане, като отстрани за малко Сюзан, но нищо не му дойде наум. И преди да си даде сметка за последствията от това бягство, гласът на мис Северн го върна към действителността.

— Наистина сте рядък оригинал — каза тя.

Мишел погледна братовчедка си въпросително.

— Не ме ли познахте веднага в Зелената гробница?

— Не — отговори той уклончиво.

— Но когато ме познахте, защо не ми го казахте?

— Ще ви отвърна със същия въпрос — каза Мишел усмихнат.

— Аз ли? Само исках да се позабавлявам. Преди всичко, да си призная, малко ме беше страх от вас, но после, когато разбрах кой сте, а дори и преди това, страхът ми се изпари. Но когато разказах приключението на госпожа Бетюн и когато го описвах на Клод, и през ум не ми минаваше, че рицарят може да изиграе някаква роля в моя живот. Знаехте ли, че съм възпитателка на Мод и Клер?

— Не — каза Тремор.

И макар да виждаше, че този начин на разговор го заплита все повече и повече в шегата на Клод, нямаше смелостта да каже истината и прибави, надявайки се, че това ще бъде за последен път:

— Знаех от Колет, че сте били в Кан, тъй че не се учудих много, като ви видях и в Прекроа. Но мислех, че възпитателка на Мод и Клер е мис Сара...

— А! — разсмя се весело Сюзан. — Когато ви писах за възпитателката на Бетюнови, вие сте мислили за мис Сара! Тогава не сте знаели, че аз сама печеля прехраната си? — продължи тя в сериозен тон.

— Колет ми бе писала, че придружавате госпожа Бетюн в качеството си на секретарка.

— Моят чичо Джон ми остави цялото си състояние, но то не е голямо и аз не съм богата. Трябва да знаете, че цялата ми зестра е шест хиляди долара. Не е много, нали?

— Госпожице! — извика Мишел възмутен.

Сърцето му се сви от мъка при мисълта, че това дете ще си обясни нерешителността му с въпроса за зестрата. Той трябваше да говори, сега трябваше да каже всичко, ако иска да не бъде безчестен...

— Защо не ме наричате Сюзан? Аз още не знам положително, но се надявам на вашето приятелство.

И тя му протегна мило малката си ръка.

— Благодаря — каза Мишел и стисна ръката ѝ.

Това доверие му бе приятно, още повече, че облекчаваше изпълнението на задачата му, но все пак той се чувстваше много объркан и напразно викаше на помощ цялата си воля, цялото си желание да действа честно. Думите се спираха на гърлото му. Нима можеше да ѝ каже: „Аз чаках досега, за да ви кажа, че сте излъгана, гнусно лъгана.“

Пък нали и тя не смяташе годежа им за окончателен? Мишел се хвана за тази мисъл и реши да почака.

— Днес сте много мълчалив, братовчеде.

— Често съм такъв — потвърди Мишел.

— Колет ми каза. Тя ми е говорила много за вас. Не ви ли се струва, че тя желаете нашата женитба?

— Сигурно... я е желала... но...

— Но?

— Но ако сляпата ѝ обич към мен е избрала вас за моя жена, то нежността ѝ трябваше да намери за вас нещо по-добро.

— Да не искате да ви правя комплименти?

— Боже мой, уверявам ви — не.

Сюзан млъкна и започна грижливо да маха едно сухо листо, което се бе закачило за роклята ѝ. Изведнъж вдигна глава, отстрани падналите над челото си коси и погледна откровено Мишел.

— Ако исках да говоря с вас — каза тя, — то е, защото... защото, да си кажа искрено, смятам, че не съм жената, която ви е нужна...

Мишел трепна.

— Защо?

— По много причини. Защото преди всичко вие сте известен човек, а аз съм едно обикновено момиче. О, не протестирайте, вие ме познавате толкова малко, че похвалите ще звучат банално... После, вие сте един вид поет, или ако искате, мислител, увличате се по химери... а аз съм съвсем практична натура. Навярно сте забелязали, че има две категории момичета за женене: едните мечтаят за женитбата, а другите пресмятат. Аз обаче съм в една трета категория: момичета, които разсъждават. Не се ръководя от интереса, но не мога да се похваля и че съм сантиментална.

Докато се обясняваше на френски със своя смешен американски акцент, Мишел я разглеждаше.

В английски костюм с висока яка, тя приличаше много повече на малката велосипедистка от Зелената гробница от елегантната дама, която срещна вчера да се разхожда. В Зелената гробница тя се стори на Мишел ниска, слабичка. Сега изглеждаше не тъй дребна и много нежна с белоснежен цвят на лицето, леко порозовял като цвете на плодните дръвчета през април. Кестенявите ѝ коси с оттенък на възък се извиваха буйно в естествени къдри около правилно развитата ѝ

глава. Красиво очертаната уста се усмихваше невинно, откривайки белите ѝ зъби. Очите ѝ осветяваха цялото лице. Това бяха очи, които говорят много, както бе казал и Даран. Влажни сини очи с весел блясък — сякаш хубав слънчев ден.

Сюзан Северн минаваше навсякъде за много хубава. Човек трябваше да бъде сляп, за да не го види. Мишел гледаше без любов, но с истинско удоволствие, както се гледа рядко красиво цвете.

— В Зелената гробница — продължаваше тя — може би сте си правили големи илюзии за мен. Наистина всичко това беше много романтично, макар че се отнасяхте с мен като с бебе: тази среща в усамотения параклис, идеята ми да напиша името си на стената! Не знам наистина каква лудост ме бе обзела... Обичам легендите, това е... Навярно в прозаичното ми въображение на янки има едно малко синьо ъгълче. То е наследство от баба ми — вашата леля Режин. Тя е била романтична. Пожертвала е всичко заради любовта си: семейство, бъдеще, отечество. Но аз често съм я виждала да плаче и тя никога не говореше за дядо ми. Не е била щастлива. Нейната скръб може би ми е повлияла и аз никога не съм мечтала за женитба по любов. Изглежда, че силните увлечения не са ми присъщи. Спомняте ли си възпитателката ми, французойката, която ме наричаше Занна? Горкичката, имаше годеник, за когото не можа да се омъжи, но като ми поверяваше мечтите си, бе толкова смешна, че аз си казах: Да обичаш, без да бъдеш нещастен, както баба ми, е много смешно.

— Не често пъти човек е едновременно и нещастен, и смешен.

— Женитбата и любовта — продължи мис Северн — не ме интересуваха до смъртта на чичо Джон. Животът ми течеше спокойно и леко между моите сериозни занимания и малките удоволствия с приятели и приятелки и аз бях доволна. Чичо Джон заместваше и баща ми, и майка ми, тъй като аз не си спомням за тях. Но не искам да се представя пред вас по-добра, отколкото съм. Обичам хубавите тоалети, хубавите жилища и лукса, под каквато и да е форма, но като виждах бедния ми чичо над шестдесет години да работи от сутрин до вечер в едно бюро заради мен, с удоволствие пестях. Когато той се връщаше, ме намираше винаги засмяна и ние двамата бяхме щастливи в скромния си живот. После... после чичо Джон почина...

— Бедно дете! — прошепна Мишел.

— Оттогава започнаха моите мъки. Аз се почувствах тъй малка, тъй слаба и неопитна, че за първи път помислих да си намеря опора. Но докато това стане, трябваше да работя, понеже не съм богата. Баба ми ме възпита католически като французайка. Преди смъртта си тя ми каза: „Обещай ми, че нито сърцето, нито дългът не ще те задържат в Америка, че ще се върнеш във Франция и ще се омъжиш за французин.“ Аз обещах. От баба си бях научена да обичам Франция като своя втора родина. Останах сама в света и когато мис Стивънс пожела да я придружа в Париж, за да се грижа за кореспонденцията ѝ и да ѝ чета, аз тръгнах с нея.

— За да си търсите съпруг? — попита Мишел.

— Първо, за да спечеля малко пари, и после — да имам повече възможност да срещна някой французин, който търси жена. На вас ви се струва смешно това, но кажете ми, когато родителите искат да оженят дъщеря си, нима я оставят да стои вкъщи до огнището? Нима мислите, че когато момичетата отиват на бал, го правят само за удоволствието да потанцуват? Уви, аз нямам родители, които да се погрижат за мен и затова трябваше сама да устроя живота си тъй, че да бъда между французи — понеже искам да се омъжа за французин. Но знайте, че макар да си търся съпруг, няма да се омъжа за кой да е.

— Благодаря — каза Трemor и се поклони иронично.

— Досега съм срещнала вече двама — продължи момичето най-спокойно. — Най-напред в парахода един търговец от Бордо, много сериозен, но ужасно скучен, грозен... И после в Кан един холандец, който бе готов да сложи в краката ми името си заедно с десет милиона и няколко десетки години. Но за моя вкус и милионите му и годините му бяха твърде много. Аз нямам никакъв идеал, но все пак имам известна цел.

— И тя е?

— Да се омъжа за човек, достатъчно млад, за да споделя вкусовете ми или поне за да ги разбира, достатъчно почтен, за да мога гордо да вървя до него, достатъчно добър и честен, за да му имам пълно доверие, и достатъчно интелигентен, за да може разумно да направлява своя и моя живот.

— С една дума — съвършенство!

— Чакайте, още не съм свършила: достатъчно богат, за да ми създаде лукс, удоволствия, които тъй много обичам. Никога не бих се

омъжила за беден човек. Искам да бъда напълно искрена. Късче хляб, споделено в колибата — всичко това е хубаво на теория. Но нали знаете пословицата: Когато няма сено в яслите, конете се ритат. Предпочитам хубавия дом пред колибата и сладкишите пред хляба. Забелязала съм, че женитбите по любов са по-редки и по-малко щастливи.

— А, имате вече свои лични наблюдения?

— Имала съм често възможност за това. Имам приятелки, които обожаваша годениците си и които след това не спираха да се оплакват от мъжете си. Станали са завистливи и страдат до смърт за най-незначителни неща. А виждам наоколо си и други семейства, прекрасни, макар че началото им не е било романтично. Няма да спомена Бетюнови, но вземете например Колет и Робер! Те са хора, доволни от съдбата си и се обичат, без да мечтаят за невъзможното. Семейството на Колет е моят идеал. А ако ми кажете, че съм твърде възискателна и амбициозна за една възпитателка, ще ви отговоря, че амбициозна или не, аз съм господарка на живота си. Малкото състояние, което имам, ме пази от крайна нужда. Работата ме отегчава, но не ме плаши. Ако не се омъжа, зная прекрасно да се утеша. Както ви казах, принадлежа към категорията момичета, които разсъждават. Когато вие ми направихте честта да поискате ръката ми, аз размислих. Не само че у вас са съчетани всички търсени от мен условия, но освен това вие сте брат на Колет, която обичам много, и племенник на баба ми, следователно мой братовчед, когото съм склонна също да обикна. По-добър няма никога да срещна. Затова веднага ви отговорих да. Аз съм честна и откровена и ако вие сте мислили нещо друго за мен, ако сте очаквали да чезна от любов по вас, то по-добре не се женете за мен. За вас ще бъда предана жена, добър другар в нужда, ще ви уважавам, ще ви обичам посвоему, но не знам, може да не е хубаво, но... няма никога да ви обожавам. Аз съм неспособна да обичам страстно.

Всичко това Сюзан изрече просто, спокойно и ясно с бистрия си глас. Отначало Мишел я слушаше учуден, после с чувство на възмущение и накрая с нескривано любопитство.

— Странно дете сте вие — каза той.

— Не мисля — възрази тя. — Аз само не съм си губила времето да мечтая за звездите и да чета романи. Знам, че животът не е роман и

че звездите блестят далеч от земята. Аз съм искрена — искрена пред другите, искрена пред себе си, а това е най-трудно. Но виждам, че моите принципи ви изненадват. Вие мислехте, че аз хвърча по небето?

— Да, аз ви мислех за такава или по-вярно — страхувах се да не бъдете такава.

— Страхувахте се?

Тя замълча, замисли се и изведнъж каза:

— Мишел, сигурна съм, че вие не ме обичате. Защо искате да се оженим за мен?

Мишел се смути. Досега той я бе слушал, без да се замисли, и бе неподготвен за този въпрос.

Но Сюзан продължи спокойно:

— Опитът ми от романите, както и от живота, е твърде кратък, но мисля, че ако ме обичахте, нямаше да изслушате така спокойно всичко, което ви казах. Затова трябва да отговорите на последния ми въпрос. Зная, че не ме обичате, аз съм почти бедна, нямам семейство, връзки... Защо пожелахте да стана ваша жена?

Въпросът беше пряк и изискваше същия отговор. Мишел трябваше да признае грешката на Клод, както и своята, но непреодолим срам стягаше гърлото и устните му. Сега той чувстваше, че е виновен наравно с Клод. Изведнъж се реши и заговори.

— Вие бяхте тъй откровена с мен, Сюзан, че трябва и аз да постъпя по същия начин — каза той, наричайки я за първи път с малкото ѝ име. — Имате право, аз ви познавах много малко, но и вие мен също, защото Колет ви е дала невярна представа. Може би по-рано да не съм бил така разумен като вас, но сега съм и поетът, ентузиастът и мечтателят, който ви е описала, е вече изчезнал. Този поет бе луд или най-малкото глупак. За разлика от вас, наивно вярваше, че звездите са постижими и че животът на всички хора може да послужи за тема на поетични разкази. Скоро действителността го разочарова. Отчаянието му бе много голямо, подобно на това, което бе направило баба ви нещастна и възпитателката ви смешна, тъй силно, че би ви накарало да потреперите, ако не ви кара да се смеете. Той бе тъй смешен, тъй нещастен, че се закле да се излекува от любовната си мъка. И тъй добре удържа клетвата си, че се излекува окончателно и завинаги не само от мъката, но и от любовта. Той си каза, че животът му е разбит и умря след това... говоря за поета. Вече не мечтая за голяма любов, за

голямо щастие и се отказах да стигам звездите. Само не знаех какво да правя с разбития си живот... и поисках да ви го дам. Не искам вече да бъда самотник, искам да имам свое огнище и задължения, които да ме избавят от моя егоизъм. Аз също размислих и ви предложих брак, защото зная, че сте добра и умна, защото сте сама като мен и защото Колет ви обича. Приятелството, за което ме молите, приемам с радост и единственото чувство, което искам от вас, е сериозното чувство на съпруга, която да споделя с мен и грижи, и радости. Не мога да ви кажа, че ви обичам страстно, както заслужава вашата младост. Но мога да ви се закълна, че вашето щастие ще ми бъде по-скъпо от моето лично щастие и ще имате в мен една сигурна, предана опора... Искате ли да станете моя жена?

Мишел погледна със страх Сюзан, надявайки се да чуе отказ.

— Да, Мишел — каза тя засмяно.

Когато Мишел се сбогува с годеницата си в присъствието на госпожа Бетюн, той докосна с устни ръката ѝ.

— За вас ще трябва пръстен като за кукла — каза, все още държейки тънките ѝ пръсти в ръката си.

По лицето на момичето не се забеляза никакво вълнение. Тя го погледна умолително в очите ѝ каза:

— Ако обичате — с една перла! Една хубава перла! Толкова ги харесвам!

Дъждът бе престанал. Слънцето блестеше между облаците. Госпожа Бетюн и Сюзан изпратиха Мишел и докато той се качваше на седлото, те стояха весели и бърбиви.

— И тъй, до довечера! Вечеряме в седем часа — напомни Мей Бетюн и Мишел се отдалечи, поздравявайки от коня си за последен път двете дами.

Щом излезе от вратата, той пришпори коня си. Чувстваше нужда да се освежи от вятъра, да облекчи изопнатите си нерви с физическа умора. Препускаше в луд бяг, без да обръща внимание на калта. После намали ход, изтри потното си чело и се помъчи да събере мислите си.

Струваше му се, че се пробужда от кошмар. Но уви, кошмарът бе действителност! Щеше да промени живота си. От тази вечер влиза в ролята на годеник. Гняв забушува у него, смесен с отчаяние пред свършения факт. Но гневът му не засегна Сюзан. Защо и с какво право ще иска от нея да се различава от повечето свои съвременници? От

къде на къде си представяше, че в главата на едно двадесетгодишно момиче още може да съществува романтизъм?

Сюзан се чувстваше самотна, почти бедна, негодна за ежедневната борба с живота. В женитбата тя търсеше покровител и богатство, но трябваше да ѝ се отдаде справедливостта, че като е решила да се омъжи за богат човек, не ѝ бе достатъчно само да бъде такъв. Сметката ѝ бе много по-честна от сметките на много други и би изглеждала срамна само в очите на голям наивник.

Надарена, за свое щастие, с трезв ум, със спокойно въображение, със студено сърце и спокоен темперамент, тя бе момиче като много други. Но тя постъпи като честен човек. Наистина отначало откровеността ѝ се стори на Мишел малко цинична, но невинните ѝ сини очи веднага му наложиха да почита прямия ѝ характер. Сега той предпочиташе грубата откровеност сто пъти пред фалшивата съдържаност.

Понеже щеше да осигури на своята жена охолан живот, той реши, че всъщност прямият характер на Сюзан много прилича на неговия. Женитба по разум! Така да бъде!

— Моето решение е също плод на разума, както и вашето — бе казал той на мис Северн. — Искам само жена ми да бъде добра и интелигентна, и обичана от Колет...

Обичана от Колет тя беше, добра и интелигентна имаше основание да се предполага, че е, но за да бъде напълно искрен, трябваше да ѝ каже: Искам жена ми да бъде кротка, а вие, струва ми се, сте малко своеволна като мен и доста палава. Когато ви срещнах първия път, обикаляхте сама гората, облечена като момче.

— Да се ожения! Както и да е, все ще го направя един ден! Но да взема жена, която не харесвам — това е абсурд!

И той започна да преценява хубостта на мис Северн, която за момент го бе пленила. Беше прекалено слаба, прекалено нежна, а същевременно с момчешки маниери. Това противоречие го дразнеше като нещо неестествено, както би дразнила окото една маркиза от миналото столетие, ако цяла напудрена и натруфена се качеше на велосипед. После, дразнеше го акцентът ѝ, колкото и слаб да бе, макар че френският ѝ език бе граматически безпогрешен. Такава, каквато я видя в Зелената гробница, Мишел си я представяше във всекидневния живот и от думите ѝ днес „една перла, една хубава перла“, той

заклучи, че е прекалено много дете за двадесет и две годишната си възраст.

Колкото децата са прелестни, толкова жените-деца са нетърпими! И той трябва постоянно да живее с тази жена-дете! Мишел си представи Сюзан на мястото на Колет — също тъй светска, също тъй палава, но без прелестта на женствеността. Обичаше нежно сестра си, но не един път се бе учудвал на безкрайното търпение на зет си. Семейството на Колет бе идеал за мис Северн!

Мишел се чудеше на себе си, че е стоял и слушал най-спокойно речта ѝ. А можеше просто да я прекъсне и да ѝ каже: „Имате право, аз съм луд, аз си въобразявах, че страстно ме обичате.“ И още веднъж се надсмя над своята наивност, че е допуснал романтизъм у разсъдливата Сюзан.

Вкъщи го чакаше Даран.

— Е, какво? — запита го нетърпеливо преданият му приятел. — Ще се жениш ли или няма да се жениш?

— Махай се оттук! — викна му той сърдито и отвори вратата, за да влезе в съседната стая, но съжали и каза: — Нали ще обядваш с мен? Аз съм луд, Даран, същински глупак! Разбира се, че ще се оженя.

ВТОРА ЧАСТ

I

Писмото на Мишел, в което съобщаваше за годеща си, без да пише подробности около него, ускори връщането на Фовелови.

Колет сияеше. В последно време, чрез Бетюнови и мис Стивънс, тя много се бе сближила със Сюзан и бе я обикнала от сърце. Тази малка искрена и засмяна братовчедка бе незаменима. Умееше да бърбри мило с нея, играеше с Низет, бе четвърта във виста на Робер, разказваше приказки на Жорж. С право или не, но Колет бе убедена, че мрачните бръчки по челото на брат й, които нейната сестринска ласка не можеше да заличи, ще изчезнат в щастливата среда на домашното огнище. Тя не се питаше дали Мишел и Сюзан си подхождат. Не беше ли нейният мил Мишел най-прекрасният мъж на света? А малката Занна притежаваше всички добри качества — мила, закачлива, весела, и при това елегантна и в най-евтина рокля! Всички в Кан, заедно с Мей Бетюн, Робер и децата, бяха във възторг от нея и се сърдеха на досадната мис Стивънс, че я задържа егоистично със своя ревматизъм и хипохондрия. Но момичето не се оплакваше никога и с такт и търпение изпълняваше неблагоприятната си задача да развлича старата американка. Понякога, твърде рядко, посещаваше вечеринките, разходките и забавите. Как блестяха тогава очите й, колко жизнерадостен беше смехът й! Милата малка Занна! Тя заслужаваше голямото щастие! Имаше ли нещо по-хубаво от това да се омъжи за Мишел?

Щом слезе от вагона, Колет се хвърли в прегръдките на Мишел.

— Къде е Сюзан? — извика тя и разцелува звучно брат си по двете страни.

— В Прекроа — каза той кротко, целуна малкия Жорж, стисна сърдечно ръката на Робер и отиде при Низет, която, уморена от пътя, се гушеше в ръцете на бавачката.

— Добър ден, Тонти, къде е Сюзан? — запита детето.

— Отиде си в Америка — отговори уж весело Мишел, но вътрешно раздразнен.

Това момиче вече бе нахлуло в живота му и започна да разваля малките му радости. Низет се изсмя от все сърце.

— Глупав Тонти! — каза му тя галено и сложи главичката си на рамото му.

Но по време на обяда и по-късно в салона на Фовелови, докато Робер преглеждаше огромната си кореспонденция, въпросите започнаха да се сипят отново. Той трябваше да отговаря, да се усмихва, щом името на Сюзан се произнасяше или Колет сипеше хвалбите си за нея.

— Наистина прекрасно дете — каза Фовел сдържано. — Жорж и Низет са луди по нея.

Колет се учуди, че Сюзан ще остане в Прекроа до заминаването на Бетюнови, тоест докато се премести в Кастелфльор, и се наскърби, като чу, че брат ѝ не се е отказал от пътешествието си на север.

— Луд ли си? — извика тя. — Ако бях на мястото на Сюзан, щях да те убия!

— Защо? Сюзан знае, че моята работа изисква още няколко месеца и ние няма да се оженим преди есента, преди ти да се върнеш в Париж.

— Значи цели три месеца няма да се видите?

— Два месеца и половина най-много.

Колет го погледна слисана.

— Започваш да ставаш смешен! Но, ти я харесваш, нали?

— О, разбира се! Сега се опознахме по-добре, вечеряхме три пъти заедно и веднъж играхме крокет. Тя има добър апетит и играе превъзходно... С една дума много мила кукличка.

— О, Мишел! — извика с укор Колет.

— Много си строг — намеси се Робер. — Защо, по дяволите, се жениш тогава за нея?

— За да доставя удоволствие на Колет.

И той щеше да прибави още някоя забележка по адрес на Сюзан, понеже тази сутрин бе в отвратително настроение, но в този момент в стаята се втурна Низет и седна на коленете му. Детето започна да го целува и милва с розовите си пръстчета и Мишел си каза, че ако куклата един ден му роди подобна Низет, тогава би свикнал с американския ѝ акцент и ексцентричността ѝ.

— Да можех да ви открадна Низет, нямаше никога да се женя — каза Мишел, като се любоваше на вирнатото ѝ носле, на хубавите ѝ очи, на черешовите устица и дългите къдри, вързани ту със синя, ту с розова панделка като на малко кученце.

Колет не чу, че искат да ѝ откраднат Низет. Любовта към децата ѝ бе единственото дълбоко чувство в душата ѝ на безгрижна птичка. Даран не бе преувеличил, за тях тя бе готова на всякакви жертви. След това идеше Робер, госпожа Фовел обичаше много мъжа си, но се държеше като принцеса, искаше да я глези, да я ухажва, да трепери над нея. И той я ограждаше с най-нежно внимание. Тя бе негов идол, неговата радост и почивка, но никога той не бе се опитал да направи от нея свой другар, своя опора.

Висока, стройна, грациозна, с хубави кестеняви очи, тя приличаше на брат си. Винаги любезна и приветлива, достатъчно интелигентна, за да разговаря на всякакви теми, много елегантна, тя бе от тези жени, от които човек иска само да бъдат хубави и да се смеят.

При нейния ентусиазъм лошото настроение на Мишел изпъкна още повече и говорейки за Сюзан, той несъзнателно преувеличаваше лошото си впечатление от нея.

Тя бе интелигентна, по-интелигентна от Колет и главно по-образована. Беше се движила в по-друга среда, където не се намират готови за усвояване мисли и идеи, както в средата на парижките момичета, затова мненията ѝ почиваха на солидни познания. Но понякога ги изразяваше с някоя смешна дума със своя смешен американски акцент и това дразнеше Мишел.

Той беше вече в течение на всичките ѝ вкусове и качества. Бе чел много, четеше и сега безсистемно за историята, за пътешествия и много малко романи, свиреше и пееше като всички, умееше да нахвърля с молив карикатури, танцуваше, яздеше и минаваше за една от първите сили в тениса. В литературата, в рисуването, в музиката и дори в политиката уважаваше много класиците, носители на традициите, но се интересуваше предимно от новаторите, от тези, които търсят нови пътища, макар и да не ги намират. С една дума най-усъвършенствана кукла.

Всяка вечер от Париж пристигаше разкошен бял букет за мис Северн, но отегчен от ролята си на годеник, под предлог, че има много работа преди заминаването си, Мишел разреждаше посещенията си.

Впрочем Сюзан доста много облекчаваше ролята му с приятелското си държане, като се отнасяше към него повече като към свой братовчед, отколкото като към свой бъдещ съпруг.

Бе щастлива, че ще прекара лятото в Кастелфльор, без да бъде секретарка или възпитателна, и изобщо не ѝ бе мъчно, че Мишел заминава.

Седмица след завръщането на Фовелови Мишел отиде в Париж. Имаше да урежда много неща, да пише много писма, да си взима бележки и това поглъщаше цялото му време. Господин Бетюн дойде да му поднесе поздравленията си за годежа и Мишел установи с облекчение, че Клод, ако действително той бе писал писмото, не се бе похвалил никому, че е виновник за годежа на мис Северн. Мишел помоли Даран да запази тази смешна случка в тайна дори и от най-близките.

Няколко дни след посещението на господин Бетюн Мишел срещна Клод пред вратата на лица, изслуша спокойно поздравленията му, благодари му, но чувстваше, че е внимателно наблюдаван.

Клод мина на друга тема, проклинаше училището, че ще му попречи да отиде с майка си във Флоренция, както и в края на юли в Диеп, и пак се върна на въпроса за годежа. Започна да хвали усилено мис Северн, която бе спечелила сърцата му със спортните си умения, и каза, че бил много изненадан, като научил за годежа.

Не е чудно, че се е изненадал, а може и да се е поизплашил, като е видял резултата от шегата си, и е предпочел да мълчи от страх пред наказанието.

— Като гръм от ясно небе! — каза той с грубия си глас.

— Точно така — отговори Мишел засмяно.

— Ще бъдете много елегантна двойка! — заключи хлапакът, премести чантата с книгите си в другата ръка и каза: — Довиждане, ще се видим чак наесен. Изглежда, че нашите ще се запилят в Диеп за ловния сезон.

— Довиждане, Клод, всичко хубаво! — отговори Мишел и му стисна ръката.

Но щом се разделиха, стисна юмруци. „Ах, глупако, само да знаех със сигурност, че ти си виновникът, как хубавичко бих ти изтеглил ушите!“

Веднъж да замине, спасението бе там! Далеч от Париж, далеч от Ривайе, да остави всички грижи, да каже сбогом на всички тревоги, да забрави себе си сред една чужда страна! Животът с приключения, който някога бе напуснал с такова отвращение, сега го привличаше, както всички блага, които ценим само като ги загубим, а ги презираме, докато ги имаме.

Два месеца свобода, два месеца безгрижие! Неприятностите за бъдещето ще изчезнат като в мъгла... Да замине, да замине, спасението бе там!

II

Вечерта преди отпътуването Мишел вечеря у Фовелови в Кастелфльор. Там беше и Сюзан, освободена от длъжността си след заминаването на Бетюнови.

В строежа си Кастелфльор напомняше Трианон и Колет го бе мебелирала подходящо, но бе внесла известна свежест и лекотата на модерния стил.

В парка имаше беседки, кадифени полянки, липови и дъбови сенки и тук-там между зеленината се белееха статуи и се извиваше малка рекичка, чиито брегове бяха изпъстрени с цветя. Същински рай.

Приятно се живееше в Кастелфльор. Сюзан бе щастлива между винаги засмените лица и изящната обстановка.

Облечена в бледолилава рокля, тази вечер Сюзан бе красива като рядко цвете. Изглежда, съзнаваше това, бе в прекрасно настроение и всичко я забавляваше: и играта на билиард, която предложи преди вечеря на Мишел и която загуби поради неумение, и албумът със стари снимки, и името, което господин Фовел произнесе и което ѝ се стори много смешно, и възражението на Жорж, когато майка му го смъмри, и заспалата физиономия на Низет, като казваше лека нощ...

За първи път тази година поднесоха кафето на терасата. Вечерта бе тиха и ясна. Всички бяха щастливи, само Мишел бе тъжен, не взимаше участие в разговора и наведен над каменната ограда на терасата, се бе загледал в мрака на градината. От време на време до ушите му достигаха откъслечни думи от разговора на Сюзан с Фовелови.

Излегната, в шезлонг, кръстосала крак върху крак — Сюзан, Занна или Сюзи — наричаха я с тези три имена, се смееше непрекъснато със своя бистър смях, който напомняше на Мишел малко кристално звънче, и той изпитваше странно желание да го чуупи.

— Ще ми предложите ли една цигара? — обърна се той към групата. — Не ви ли пречи димът, братовчедке?

Кристалният смях пак се чу.

— Да ми пречи димът! Съвсем не! Дайте и на мен цигара.

— Нима пушите? — възкликна Мишел, неприятно изненадан от това откритие...

— С чичо Джон пусихме често. Обичам да пуша. Действа освежително. Хайде, мили, ще ми дадете ли цигара?

— Както искате — каза кротко Мишел, поднесе ѝ табакерата си и се върна пак при оградата.

— Благодаря, Мик — каза Сюзан.

Запали цигарата и запуши с отметната назад глава вирнат нагоре нос, следейки с видимо удоволствие синкавите спирали на дима.

— Колко е забавен животът! Аз съм тъй доволна много доволна! Нищо друго не желая на този свят. Този турски тютюн е чудесен!

— Това е последният ви ден, мила моя — каза господи Фовел, — наслаждавайте му се. Когато Мишел замине няма вече да бъдете тъй доволна и да се забавлявате така.

— Защо? Нима той отива в Норвегия, за да скучае?

— Добре казано! — извика Колет.

Мишел се обърна.

— Аз искам вие да се забавлявате — каза той.

— Благодаря.

— Във всеки случай ще направим и невъзможното, за да я развличаме — извика разпалено Колет.

— О, чакайте, още не е настъпил напълно сезонът Ривайе — каза Робер. — След петнадесет дни ще си поговорим пак, нали, Сюзи?

— Има ли интересни хора през сезона в Ривайе?

— И още как! Питайте Мишел!

С това адвокатът искаше да подчертае дивото уединение на шурей си в Сен Силвер.

Сюзан скочи, хвърли не допушената си цигара и отиде при братовчед си.

— Мик, моля ви, избройте ми по-интересните хора в Ривайе!

— Те са цял легион.

— Това е твърде общо казано, назовете имена.

— С удоволствие. Например Понмери — баща с петима сина.

— Господи, петима сина!

— Това е интересно за вас — продължи иронично Мишел. — Тримата са още деца, но двамата, по-възрастните, подхождат за вас, нали?

— Разбира се — отвърна Сюзи с нотка на досада в гласа.

— Леон е двадесет и осем годишен, адвокат, много сериозно момче.

— Надменен, красноречив и с бакенбарди! Представям си го! По-нататък.

— Благодаря, Сюзан — извика господин Фовел.

— Първо вие нямате бакенбарди, и после — сте очарователен, знаете го по-добре от мен. Ами другият?

— Другият — продължи търпеливо Мишел, — Гастон, е двадесет и пет годишен и струва ми се, че основното му занимание е да яде парите на майка си.

— Много е хитър този! После?

— После следва господин Ланкри, нотариус в оставка, и дъщеря му, госпожа Дьо Лорж, която пише името си разделено, на две думи, откакто е вдовица.

— За нея ми разказваха някои работи — обади се господин Фовел.

— И на мен също — засмя се Мишел.

— Разкажете ми ги! — помоли Сюзан.

Мишел престана да се смее. Това желание му бе неприятно.

— Забравих ги вече — отвърна студено той.

— Тогава ще ми ги разкаже Робер. Хубава ли е госпожа Дьо Лорж?

— Въпрос на вкус. Доста долнопробна хубост.

— Ами после... кои други?

— Моят приятел Жак Реол, който наскоро се ожени и за когото наех вила „Върбите“.

— Хубава ли е госпожа Реол?

— Възхитителна.

— Руса?

— Черноока.

— Е... после?

— Сестрата на госпожа Реол, госпожица Шазе — едно много мило дете, после Пол Реол, братът на Жак, един...

— Едно много мило момче! Да, познавам го.

Мишел я погледна учудено.

— Вие го познавате?

— Миналата зима беше в Кан. Играхме тенис с него... не е много за препоръчване.

— Вярно. Той завърши преди две години Екол Сантрал, миналата есен отби военната си служба, но струва ми се, че следва примера на Гастон Понмери, с тази разлика, че парите, които е започнал да яде, са по-малко и ще се свършат скоро. Жак е просто отчаян от поведението на брат си.

— Ха! Младостта трябва да се изживее. Ами после още кой?

— Вие сте ненаситна, не знам другите.

Търпението на Мишел се изчерпа. И без това бе в лошо настроение, а след този разговор то достигна до крайност. Подпря се с лактите си на балюстрадата и замълча.

— Що за памет имаш? — извика Колет. — Ами Ланжий, нима го забрави? Онзи, художника, знаеш ли го Сюзан? Ами Сенвалови? Те са много изтънчени хора и къщата им е винаги пълна с гости. Ами братовчед им Реймон Деплан, приятел на Мишел, после следват околийският началник, депутат от окръга, свещеникът и прочие, и прочие.

— О, стига, стига! Това е предостатъчно, за да бъда щастлива! — извика Сюзан засмяно и се обърна към Мишел, който палеше в този момент цигарата си. — Нали няма да ревнувате, ако тези хора ме поухажват?

— Да ревнувам, аз? Боже мой, разбира се, че не — отговори сърдито Мишел и хвърли клечката кибрит на земята.

— Не сте много учтив.

— Защо? Намирам, че ревността е оскърбителната аз имам доверие във вашата честност — отговори примирително той.

Сюзан се изсмя сухо и отиде при Колет.

— Разбрах, Ривайе е малък Содом — каза тя.

На терасата стана хладно и всички влязоха в салона. Разговорът там продължи някак мудно — както между хора, които всеки ден са заедно. В десет и половина Мишел стана да се сбогува. Той щеше да тръгва рано сутринта и не искаше нито сестра му, нито годеницата му да го изпращат на гарата. Целуна сърдечно Робер и Колет, чийто глас се разтрепери, и подаде ръка на Сюзан.

— Надявам се, че ще отговаряте на писмата ми? — каза той учтиво.

— Разбира се. Довиждане и добър път, Мик.

— Но целуни я най-после, какво е това от теб! — извика Колет.

Сюзан му предложи просто свежата си като плод буза и Мишел я докосна с устните си. Сърцето му се сви от мъка не за това, че се разделяше с годеницата си, а че годеницата му се разделяше с него тъй хладно.

„От зле по-зле! — каза си той, като излизаше от Кастелфльор. — Пуши, а сигурен съм, че и флиртува. Не, решително тя не ми харесва!“

Когато Сюзан си легна и угаси свещта, безброй мисли се въртяха в ума ѝ.

„Ох, как добре си почивам! Тъй уморена бях тази вечер! Навярно от разходката в парка. Кастелфльор е прекрасен. А Колет и Робер са тъй мили! Много ги обичам! Колко е приятно тиктакането на часовника в нощта! А стаята ми — колко е свежа! Цялата в розово. Обичам розовите стаи. Бих искала да имам една с мебели от светлозелен бродат в стил «Луи XVI» и с много украшения. Дано само Мишел бъде внимателен към мен и ми подарява красиви неща. Той има добър вкус... Дали ще бъдем щастливи двамата с него? Защо не, Мишел е добро момче, аз също. Не може да се каже, че прекалява с вниманието си към годеницата си, о, не! Госпожа Бетюн постоянно ми казваше: «Той ви обожава.» А аз се съмнявам дали въобще ме обича. Даже съм сигурна, че не. Например тази вечер той и не забеляза, че лилавото ми отива много. Според мен глупаво е да се изисква от една жена да обича страстно мъжа, за когото ще се жени, но е необходимо мъжът поне малко да се възхищава от жена си. Робер се възхищава много от Колет, но не мисля, че Колет е луда по Робер.

Мишел ми говореше за някакво голямо разочарование, което оставило завинаги следа в живота му. Много искам да знам името на това разочарование. По-красива ли е била от мен? Мишел казва, че госпожа Реол е хубава. Тя е черноока, а аз съм руса. Дали ме намира хубава? Раздялата не го развълнува ни най-малко... както и мен... Два месеца ще минат скоро. Изглежда, че тук ще бъде много забавно. Надявам се всички да бъдат мили с мен, както бяха в Кан. Ще трябва да си ушия нова рокля... дори две. Мишел повече се вълнуваше, когато целуваше Колет, отколкото мен. Беше много доволен, че заминава. Разбирам го — такова хубаво пътуване ще направи! Есента, след завръщането му, ще се оженим. Колко чудно ми се вижда това! Много

естествено е Мишел да бъде мой годеник, а колко странно ми се вижда да ми бъде съпруг. Мой съпруг! Колко е смешно и някак страшно.

Ще бъде добър с мен — в това съм сигурна. Досега не съм срещала човек, който да не е бил добър с мен.“

Сюзан си спомни развлеченията, които ѝ обеща Колет.

Животът сред лукс и удоволствия, в който плуваше Колет, бе нов за малката американка. Наистина тя по-рано си бе позволявала някои светски удоволствия, като например посещения на чайове, дансинги, тенис, разходки на велосипед или на кон с млади хора на нейната възраст. Но след това трябваше да работи, да служи на други. И ето сега с мрачното минало е свършено, щеше да има свой дом, свое огнище. Малката секретарка на мис Стивънс имаше също право на радост в живота. Тя щеше да бъде приемана радушно, от нея щяха да се възхищават.

След като е изпитала толкова грижи, сега можеше да се повесели, след като толкова време е била сериозна, можеше да си позволи да бъде малко по-лекомислена. Достатъчно е работила, за да се издържа, нека и тя се наслади на безгрижния живот.

За своите двадесет и две години Сюзан бе съвсем наивно дете, непознаващо живота. Бе обрисувала пред Мишел най-искрено характера си, в който нямаше нищо заплетено, нищо противоречиво. Мишел имаше претенциите, че е добър психолог и прониква лесно в душите на другите, но за да разбере братовчедка си, нямаше нужда от продължителни наблюдения. Смяташе, че тя бе разкрила цялата си душа пред него.

Но имаше едно нещо, което той не бе разбрал: в тази детска душа можеше всеки момент да се пробуди душата на жена, че в това същество всички мисли и чувства бяха още в зародиш, но имаше много благоприятна почва за развитие може би, че под спокойната ѝ външност животът у нея вече кипеше.

III

Параходът за Берген щеше да тръгне от Хавър на следния ден. Мишел обядва в Трувий и преди да вземе малкото параходче, което щеше да го отведе до Хавър, заскита из старата част на града и влезе в едно опушено антикварско дюкянче, откъдето бе накупил малко по малко с течение на годините всички редки стари нормандски предмети, с които бе обзаведен Сен Силвер. Но този ден Мишел не купи нищо. Мисълта за Сюзан и за предстоящата промяна в живота му влияеха на избора му. Всичко, което му напомняше връщането, го отвращаваше.

На мръкване той се спусна по стръмните криви улички между стари къщи с осветени тук-там прозорци. При всяка крачка шумът на морето се засилваше.

Плажът бе тъмен и пуст. В същия този час след два месеца тук щеше да се вълнува тълпа от познат елегантен свят. Мишел стигна до морето и се облегна на каменната ограда.

Нощта бе безлунна и морето не се виждаше ясно. Само фарът светеше и като огромен скъпоценен камък прасчаше далеч своя подвижен сноп лъчи. Вълните разказваха стари приказки. Мишел слушаше тъжния им глас и ги разбираше. Загледан в далечината и заслушан в шума на морето, изведнъж обърна глава под нечий магнетичен поглед и видя две очи, които позна веднага. Съвсем близо до него се белееше силуетът на жена.

— Не сте ли заминали за Норвегия?

Мишел преодоля изненадата и вълнението си и поздрави графиня Вронска.

— Утре заминавам.

Фаустин бе дошла предишния ден с приятели в Трувий, за да наеме една вила и под предлог, че ще отиде да телеграфира, се бе измъкнала от хотела, за да подиша чист въздух на спокойствие.

Докато тя говореше тези обикновени неща смирено, сякаш се извиняваше, че са я заварили там, Мишел се напрягаше в тъмнината да я наблюдава. В лятната си рокля тя изглеждаше по-слаба, а малката

сламена шапчица ѝ придаваше съвсем младежки вид и напомняше някогашната Фаустин.

Защо му обясни тя идването си тук и с това го върна към действителността? Яви се тайнствена като морето, пълно с чудовища и сирени, като звуците, които се носеха във въздуха и които Мишел не можеше да различи дали идват от вълните или от дъното на собственото му сърце. По-добре би било, ако Фаустин Морел бе изплувала като сянка от миналото.

— Утре ли тръгвате? — повтори графинята.

— Да, госпожо.

Сега бяха по-близо един до друг, облежнати на балюстрадата и загледани във вълните.

— Какво странно съвпадение — започна тя тихо. — Дойдох случайно тук във време, когато още никой не идва. Вие отивате в Хавър и по същия каприз на случайността решавате да прекарате вечерта в Трувий.

Спря, поколеба се и понеже Мишел внезапно обърна глава и я погледна, тя млъкна и той не я попита какво искаше да каже.

Мишел почувства, че е сам, свършено сам с жената, която бе обичал. Силно вълнение го потискаше. За момент му се стори, че години наред е сънувал тежък сън, от който сега се пробужда. Графиня Вронска? Коя беше тя? Едно призрочно същество, един образ, който се изпарява като всички видения след треска. Тук, близо до Мишел, биеше девственото сърце на Фаустин Морел. Тя беше до него, милата му доверчива годеница! Двамата с Мишел бяха дочакали търпеливо края на едно тежко изпитание. Сега вече нищо не ще ги раздели. Съществуваха ли и други хора в света, освен тях двамата? Те не знаеха, те се обичаха, бяха сами под небето и пред морето. Може би утре някой кораб да ги отнесе далеч-далеч, в една страна, където още живееше миналото.

— Мишел...

Това бе само шепот, но той извика много спомени от миналото, след като години наред това име не бе произнасяно от тази уста.

— Мишел, аз не ви казах истината... Тази вечер ви забелязах при черните скали, а след това ви видях, като слизахте към плажа. Майка ми беше с мен. Тя познава добре сърцето ми, разбра, че искам да ви говоря... Да, наистина аз трябва да ви говоря.

Мишел я гледаше със светнали в полумрака очи.

— Мишел, вие още не сте ми простили... Не мога да понасям вашата студенина.

Едва тогава той си спомни, че тази жена, чието присъствие му беше тъй мило, бе продала сърцето си и го обзе яд.

— Мислите ли, че ми беше тъй лесно да понеса злото, което ми направихте?

— Мишел — продължи тя смирено, — аз бях тъй млада... и много страдах. Ако знаехте колко тежък е животът на едно честно бедно момиче, което няма никакви радости и което трябва да работи, за да живее или по-право — за да не умре от глад.

— Нима бедност щеше да бъде животът ви с мен?

Странната усмивка се яви на устните на графинята.

— Вие ми предлагате шестдесет или осемдесет хиляди годишна рента, а граф Вронски ми предложи двадесет пъти повече! Това ме съблазни. Бях глупава, мислех, че с пари може да се купи всичко, дори и щастие... Скоро разбрах, че съм се излъгала... непоправимо излъгала...

Тя говори дълго за своите разочарования и за празния си живот и как малко по малко разбрала, че радостите, които дават парите, са преходни.

Мишел не я прекъсваше. Той едва я слушаше или по-точно слушаше пеещия ѝ глас, без да търси смисъла на думите ѝ. Той знаеше предварително какво ще каже тя — най-обикновени банални неща, които не са искрени. Знаеше, че и този път щеше да изиграе отлично ролята си с топлотата на гласа си и с разчувстваното си лице. Но въпреки всичко изпитваше удоволствие от измамливата музика на гласа ѝ.

Изведнъж Мишел я прекъсна.

— Защо се ровите в спомените? Една дума само е достатъчна. Вие не ме обичахте.

— Чуйте ме, Мишел. Вие сте единственият човек, когото някога съм обичала. Но тогава сама не го знаех... не го разбирах.

— А аз ви ценях тъй високо! — прошепна той. — Никоя жена в очите ми, в сърцето ми не можеше да се сравни с вас. Мислех, че съм недостоеен за вас и исках да ви посветя целия си живот. Вие бяхте най-

хубавата, най-чистата, най-възвишената, аз ви обожавах коленопреклонно.

Графинята поклати глава.

— Обичали сте ме, обожавали сте ме? О, не, вие сте обичали една жена с моята външност, в мен вие сте обичали един създаден от вас образ. Защо казват, че любовта е сляпа? Напротив, тя е прозорлива, ужасно прозорлива, истинската любов. Грешките и недостатъците в характера тя ги вижда много по-добре от приятелството и дори от безразличието. Но тя обича въпреки несъвършенствата, обича тъкмо заради тях, защото обича живо същество, а не абстрактно. Не се ли учудва човек често на своята любов, колкото и парадоксално да изглежда това, и не си ли казва: Защо именно тя? Или той? Без да намери друг отговор на въпроса си, освен този, който дават глезените деца и капризните жени: Ей така на! Вие никога не сте ме обичали. Въпросът „Защо?“ вие никога не сте си задавали или сте го избягвали несъзнателно. Изведнъж сте разбрали заблудението си и любовта ви е изчезнала. Вие сте обичали ангел, фея, някакъв идеал... а жената сте презирали. Така е!

Млъкна и вълните запяха по-силно в ушите на Мишел. Рибарски лодки се показаха и платната им се белееха в осветената зона, после се загубиха в мрака.

Настъпи мъчително мълчание.

— Истина ли е това, което чух? Щели сте да се жените? — попита най-после тя.

— Истина е — отвърна той, без да вдигне глава.

— За американка?

— За моята братовчедка мис Северн Джексън.

— А, не знаех, че имате братовчедка в Америка. Поздравявам ви. Ще имате доста облаги.

Той я изглежда остро.

— Ако намекувате за парични облаги, подигравките ви са неуместни. Мис Северн няма нищо.

Фаустин наведе очи.

— Тогава — каза тя вече не предизвикателно, а някак тъжно, — тогава тя е ангелът, феята? И вие я обичате дълбоко?

Мишел се обърна внезапно към Фаустин, тъй бързо, че тя трепна.

— Тя е едно обикновено момиче и аз не я обичам. Женя се, защото ми омръзна самотата, защото съм уморен от скитане и искам да имам свое семейство, свой дом, където бих преустроил безполезния си живот. Това е всичко! А вие мислите, че за мене още могат да съществуват ангели и феи! Ох, Фаустин! — извика той и сграбчи двете ѝ ръце. — Та никога ли не разбрахте до каква степен съм ви обичал! Цялото ми същество ви принадлежеше, можехте да разполагате с него само с една дума, с един поглед, с един дъх. Как исках да ви отведа далеч, да живея само заради вас — да бъда сигурен, че и вие живеете само заради мен. Колко ревнив бях, колко отчаян, понякога и как съм имал основание да бъда! Аз съм роден да обичам така лудо и страстно изключително през целия си живот... в това ви се заклевам. Но вие убихте любовта ми, унищожихте я до такава степен, че повече не мога да обичам и не ще обичам никога.

— Мишел! — прошепна Фаустин и умолително положи глава на гърдите му, шапката ѝ се отметна назад и косите ѝ докоснаха устните му.

Близостта ѝ го замая, двете му ръце я обгърнаха, устните му потънаха в червените ѝ ароматни коси, които търсеха милувките му.

Изведнъж той видя примката, с тъга отстрани леко Фаустин и двамата останаха мълчаливи един до друг, с очи, устремени към морето.

— Не ме обичате вече — прошепна Фаустин.

— Не — каза той тъжно, но ако искаше да бъде напълно искрен, трябваше да каже: „Не знам.“

Чувстваше, че не може да изпитва към графиня Вронска любовта, която бе изпитвал към годеницата си Фаустин. Дори и да повярваше в искреността ѝ, той не можеше вече да върне чистата нежност, която пазеше някога за годеницата си, и да я даде на тази жена, която вече не уважаваше.

Графиня Вронска потри челото си с ръка и несъзнателно, с инстинктивното движение на жена прибра косите си под шапката.

— Сбогом — каза тя.

— Сбогом — прошепна Мишел.

Искаше да ѝ каже, че ѝ желае да бъде щастлива, да остане негова приятелка, но думите спряха на гърлото му. Той промълви нещо неясно и светлата фигура се изгуби в нощта. Мишел би взел всичко за сън, ако

не чувстваше на устните си милувката на косите ѝ, която бе проникнала цялото му същество, ако не бе вълнението от мигновената прегръдка.

Това беше краят на неговия роман и без да иска, той плачеше. Искаше му се да върне Фаустин, може би, за да я прокълне, но също така и за да я види още веднъж, да я чуе, да се опие още веднъж от щастието, което тя не пожела да му даде навремето.

Един стих от любим поет, поета на неговите тъжни часове, му дойде наум:

*„Искате да знаете у мен
отгде иде нежността?
Обичам ви ето защо:
напомняте ми младостта.“*

Мишел не обичаше вече Фаустин. Но тя му напомняше младостта. И когато фигурата ѝ се загуби като видение в нощта, на него му се струваше, че казва сбогом на своята младост.

На следния ден той напусна Франция.

IV

Влакът още не бе спрял и Мишел се надвеси от прозореца, но напразно очите му търсеха по перона хубавия тънък силует и усмихнатото лице на Колет. Остро разочарование го обзе, такова, каквото изпитват само силно чувствителните натури.

Зад гарата, под сянката на голям орех, го чакаше кабриолетът на Кастелфльор. Телеграмата на Мишел бе пристигнала сутринта след заминаването на господин и госпожа Фовел за Париж, където бяха отишли за двадесет и четири часа. За изпращането на кабриолета се бе разпоредила мис Северн. Всички тези подробности, които научи от кочияша, не разсеяха лошото настроение на Мишел. Много хора обичат пътуването и затова, че после, след връщането, изпитват двойно удоволствие от домашното си спокойствие и уют. А Мишел често се е въздържал, доколкото можеше, от пътуване от страх пред мъчителните впечатления при връщането.

Сенчестият път от гара Ривайе до Кастелфльор му напомняше много мрачни часове. Неведнъж, когато се е връщал уморен от дълги скитания и преситен от усамотен живот, милата и свежа като утро Колет е искала да го заведе в Кастелфльор. Но веселият и главно много шумният Кастелфльор не го привличаше в такива дни... И на нейните мили настоявания той винаги отказваше и се връщаше самотен в Сен Силвер, където не бе нужна нито бяла вратовръзка, нито празнодумство.

Уви, днес нямаше кой да настоява да го отведе със себе си. Какво им е хрумнало да оставят полето сред юли, за да отидат в Париж при 35° на сянка! Ами Сюзан? Защо е останала в Кастелфльор, когато беше тъй естествено да отиде с Колет? Навярно не е искала да пропусне забавата у Сенвалови или чая у Понмери, или пък някоя разходка с палавата банда, каквито му бе описвала няколко пъти в писмата си. Това бяха писма, нелишени от остроумие, на които някоя по-особена фраза придаваше екзотичност и често пъти една забавна дума или набързо нахвърлян образ караха Мишел да се усмихва. Писма, на които не липсваше и чувство, когато се говореше за Колет или за

децата, мили нежни писма, но писма на лекомислено дете! Писма на момиченце, което се е забавлявало вчера, ще се забавлява утре и което бърза да завърши фразата си, за да отиде да се забавлява и сега. Нито едно сериозно размишление, нито един разумен план, нито намек за бъдещето. Понякога Мишел си казваше, че това е влияние на Колет.

По време на своето пътуване из страната, която не предизвиква шумни възклицания, но която прониква до дъното на душата със своята прелест, Мишел си даде дума да бъде търпелив и добър, да бъде кротък и да направи усилие над себе си, за да излезе от състоянието на безразличие, което го смразяваше. Той бе натрупал в сърцето си вместо нежност — всеопрощение, вместо елементите на истинското щастие — примирение.

Там, край фиордите, сред синкавата светлина на деня и белезникавия мрак на нощта, където хора и предмети често пъти изглеждат като призраци, бе останал образът на Фаустин.

Копитата на конете звънтяха по сухата почва. Зад колата се вдигаше облак прах и дълго не можеше да се разсее в застиналия въздух. Небето бе ясносиньо, само към хоризонта имаше опалов цвят. Наоколо се зеленееха ливадите и жълтееха нивите със зряла пшеница. Над цветята се виеха рояк дребни насекоми, позлатени от слънцето.

В детството си Мишел обичаше много гласа на щурците. Тогава още не знаеше произхода му, лягаше на тревата, за да го чува по-добре, и казваше: „Слушам слънцето да пее.“

И този ден „слънцето пееше“, но Мишел не изпитваше удоволствие от песента му. Той мислеше, че и най-светлите лъчи се помрачават, когато проникнат в някои жилища, както и най-жизнерадостните лица се натъжават между мрачни гости.

На завоя на пътя се показва кулата Сен Силвер. Кабриолетът спря пред вратата и докато слугите сваляха багажа, Мишел отиде в градината.

Тръгна по алеята с неокастри кичести дървета, които едва пропускаха светлината, и замислен стигна до едно място, откъдето се виждаше входът на кулата. В каменната рамка на входа, обградена с клематис, го чакаше Сюзан с Жорж и Низет. Малките ръчички бяха обвинили талията на момичето и две хубави къдрави главички се гушеха в гънките на роклята ѝ. Сюзан се усмихваше и усмивката ѝ цъфтеше на слънцето, както венчетата на цветята, които я обкръжаваха.

Изведнъж на Мишел се стори, че няма нищо по-естествено от това да види сред цветята малките детски ръчички и усмивката на това младо момиче. Не беше годеницата, неговата бъдеща жена, която зърна той с такава радост на прага на своето пусто жилище, това беше самият живот, самата жизнерадост в лицето на тези три млади весели същества със светнали очи, прострели към него ръце, готови да избухнат в смях.

— О, колко сте добра — шепнеше той, като стискаше приятелски ръцете на мис Северн.

В кабинета Сюзан разказа сума семейни случки. Тя не отишла в Париж, за да може да присъства на обяда за млади момичета у Руолови, а също и заради Низет. Пък и по това време няма смисъл да се ходи в Париж. И понеже Колет и Робер щяха да се върнат чак на другия ден, тя решила да посрещне братовчед си в кулата му и дошла с малките. Антоанет, старата слугиня, която беше отгледала Мишел и Колет, поискала също да дойде с тях. Мишел се оглеждаше наоколо. Всичките фарфорови руански гърнета бяха пълни с рози. На бюрото в бронзирана ваза имаше букет от полски маргаритки и житни класове.

— Ние обрахме градината — каза Сюзан, като проследи погледа му. — Ах, колко е хубава тя, като девствена гора!

Малката Низет тичаше от букет на букет и показваше на вуйчо си кои цветя е набрала сама. Жорж прелистваше една голяма книга до прозореца.

— Сърдите ли се, Мишел, че осквернихме светилището ви?

— Напротив, щастлив съм и много съм ви признателен.

За момент той излезе от кабинета, за да даде някои разпореждания. В кухнята старата Антоанет пиеше мляко с Жакот.

— Каква мила жена сте си намерили, господин Мишел! — каза тя. — Всички я обичат.

Мишел се усмихна. Той вече не мислеше за писмата, чието светско лекомислие тъй често го бе дразнило, забрави, че в Ривайе има и други вили и замъци, където малката американка се бе смяла и танцувала цяло лято. Спомняше си само, че едно засмяно лице го бе посрещнало на прага и че една малка женска ръка бе наредила с вкус цветя в кабинета му.

Когато Мишел влезе, Сюзан разглеждаше gobлените на стените.

— Великолепен е вашият гълъбарник! — каза тя.

— Но тъжен.

— Няма тъжни жилища, Мишел, има само тъжни хора.

Мишел взе Низет в ръце и разведе Сюзан из всички стаи, за да ѝ покаже мебелите, обяснявайки красотата на всеки един.

— Вие бихте ли живели в такова старо жилище — попита той, гледайки как момичето, седнало на старинния прозорец, си играеше с един чекрък.

— Три месеца в годината? Защо не! Това е същински музей, с който бих се гордяла, пък и Кастелфльор е тъй близко!

— Сюзи ще остане винаги в Кастелфльор — заяви Низет. Но Жорж разбираше нещата по-добре от нея.

— Глупчо! — каза той презрително. — Тонти няма да се съгласи.

Те продължиха да разглеждат кулата. На най-долния етаж имаше голяма кръгла зала, още немебелирана. Леко раздразнен от напомнянето на Сюзан за близостта на Кастелфльор, Мишел направи усилие над себе си и каза:

— Вие можете да подредите тази стая по ваш вкус... ако искате.

— Разбира се — каза момичето най-спокойно. — Но бих желала да имам стари мебели в стила на другите. Бих искала такива и за моята стая. Тук не могат да се поставят безвкусици. Достатъчна съм аз. Какъв анахронизъм внасям, господи!

Това решение се хареса на Мишел и когато се върнаха в кабинета, имаше пълно разбирателство между тях. Удари шест часът.

— Да вечеряме заедно — предложи Сюзан.

Веднага изпратиха човек да предупреди в Кастелфльор и сякаш щяха да играят на кукли, Сюзан седна срещу Мишел. Възхитени от това, децата се смееха и бърбеха около тях.

Сюзан разказваше за Робер и за Колет, за децата, за Кастелфльор, за развлеченията и за новите си приятели.

Очите ѝ блестяха, гласът ѝ трептеше от радост.

— Много ли обичате хората?

— Много, макар че малко ги познавам.

— Или тъкмо защото малко ги познавате.

— О, не, колкото повече ги опознавам, толкова повече ги обиквам.

Мишел замълча.

— Знаеш ли, аз вече яздя на кон! — обади се Жорж.

Тогава Низет разказа оживено, без да доизговаря думите, невероятната история за едно „дете-кон“, което било лошо и изяло баща си.

— Мислех да вечерям тази вечер у Реолови, толкова се чувствах самотен — каза Мишел.

А наум си казваше: „Колко жизнерадостна и приветлива е Сюзан и колко съм й признателен! Как красиво се очертава главата ѝ върху зеления тапет на стената.“

— Често ли виждате Реолови? — попита той.

Реолови? О, тя беше във възторг от тях. Какво прекрасно създание е тази Терез! Добра, интелигентна и тъй естествена! И понеже бяха почти на една възраст, между тях нямаше много официалности. След седмица те вече се наричаха с малките си имена. Симон Шазе е същинско бебе, толкова е сладка! Пол е прекрасно момче, а господин Реол — великолепен човек.

Тези похвали подобриха настроението на Мишел. Смяташе, че госпожа Реол ще окаже добро влияние над Сюзан.

— Но аз не постъпих както трябва! — извика Сюзан. — Още не съм ви запитала за вашето пътуване. Никой пътешественик не би ми простил това.

— О — каза мрачно Мишел, — пътешествениците обичат да разказват за пътуванията си само за да имат случай да говорят за себе си. Аз не намирам, че съм тъй интересен, та да разказвам за себе си.

— Не е така... Но вашите писма! Колко хубави бяха! Струваше ми се, че чета статии от „Ревю де дьо монд“ — каза Сюзан с онова спокойствие, което пречеше да се разбере дали се подиграва, или говори сериозно.

Мишел се поклони, като се питаше дали това бе похвала на писмата му на писател, или бе укор за писмата му на годеник.

— Нямам никакво желание да отида на север. Сигурно там ще стана хипохондричка.

Тогава Мишел защити тъжната приказна прелест на Норвегия, описа живота по крайбрежието, чудната светлина, буйната растителност, след туй описа хората.

Сюзан го слушаше внимателно, заинтересувана, като от време на време задаваше по някой въпрос. Дотогава Мишел винаги бе оставял

годеницата си да говори повече от него. Сега за първи път се увлече да разказва пред нея. Но скоро спря и започна да се смее.

— Ето че започнах да ви разказвам въображаеми неща. Често пъти упрекват пътешествениците, че не казват самата истина. Оплакват се от погрешните им или неискрени доклади. То е също като някои твърде мъдри хора, които се връщат от Ориента и казват: „Ориент не съществува, аз търсих злато и пурпур, блясък и приказност, а намерих само мръсни улици, странен народ и сметта от магазините на авеню «Опера», който ви каже, че е видял в Ориента страна на чудесата, лъже“. О, не, бъдете сигурна, че той не лъже, той е видял ясносиньото небе, красивите джамии, почувствал е неизпитана досега прелест. Кой от двамата има право — не зная. Но мисля, че ще бъдете много изненадана като видите Норвегия.

Щом вечерята свърши, Мишел разопакова някои от предметите, които бе донесъл — разни дървени скулптури, интересни със своя дълбоко индивидуален замисъл, нежни ръчни бродерии, дело на тамошни селяни. Когато годеникът ѝ ги предложи, Сюзан се изчерви от удоволствие. Децата грабнаха радостно донесените им играчки, Низет стисна в ръце една кукла, облечена във финландска носия, по-голяма от самата нея.

Колата ги чакаше вече пред вратата. Стройна в черната си копринена рокля, Сюзан слагаше воалетката си пред огледалото.

— И тъй, моето посещение не ви направи лошо впечатление? — запита тя през рамо. — Тези неща са много смешни във Франция. Отначало постоянно трябваше да питам: прави ли се това, не бива ли да се прави онова, държа ли се прилично? Но после захвърлих всичко, реших да си остана каквато съм. Ще видите, че ако не днес, то утре или по-късно все с нещо ще ви скандализирам.

Мишел протестира, защото наистина бе прекарал една чудесна вечер.

Сюзан бе навела глава, за да закопчае ръкавицата си. Изведнъж погледна братовчед си право в очите. Това тя правеше често.

— Мик, искате ли да сключим с вас един договор? Никога да не играем ролята на годеници от рода на Манцони. Съгласихме се вече, че не сме от романтичните влюбени. Нито единият, нито другият е способен на съвършена любов, нека останем приятели, добри искрени приятели. Вие ще видите, когато искам, аз мога да бъда и мила. Не съм

глупава и мисля, че ще мога да ви разбирам добре въпреки вятърничавия си вид... няма да ме отегчавате, о, съвсем не. А с мен вие ще се смеете често както тази вечер, ще видите. Ще се разхождаме, ще разговаряме, без да бъдем длъжни да се занимаваме един с друг, можем да бъдем любезни с всички и ще минаваме за отлични годеници... ще обърнем с главата надолу всички приети досега понятия. Разбрахме ли се?

Тя му подаде малката си ръка, той я стисна усмихнато.

— Разбрахме се.

Шумът на отдалечаващите се коне заглъхна. Мишел седна под дърветата в градината. Свеж вятрец милваше челото му. От тревите се носеха полски аромати. Далеч нейде някой пееше и от далечината гласът изглеждаш по-хубав.

Загледан ту в позлатеното на запад небе, ту в обвитата в цветя кула, Мишел си отдъхваше. Решенията, които бе взел, се затвърдиха в ума му. Да, той ще се посвети на щастието на това дете. Тя не бе съпругата, която той би си избрал, а която случаят бе тласнал в ръцете му.

Приятели, бе казала Сюзан на търгване. Нека бъде тъй, годениците, които не са влюбени, ще бъдат приятели. Страхът, че няма да се харесат един на друг или желанието да бъдат повече обичани, няма да вдъхновява постъпките им, думите няма да бъдат предварително пресметнати.

Нямаше да има опасност, че ще се идеализират един друг, щяха да се гледат с трезви очи. Преди да заживеят заедно, малко по малко ще навлязат в етапа на взаимни отстъпки... Може би нежността ще превърне тези жертви в радости, може би такова едно приятелство ще има своята прелест.

Мишел си спомни разни случки от тази вечер. Колко приятно бе да се гледат тези засмени лица и да се слушат веселите им гласове! За момент бе забравил ролята си на годеник — банална като букета, изпращан всяка сутрин от цветарката и в който не участваше неговото сърце, — за да бъде такъв, какъвто си е и даже нещо по-добро: да бъде млад, непринудено весел, да не анализира радостта си.

На следния ден в Кастелфльор, останала насаме с брат си, Колет го разпита за много неща и най-после заговори за Сюзан.

— Много мило от нейна страна, че е останала да вечеря с теб. Особено момиче е тази Занна! Постоянно ходи насам-натам — ту с кон, ту с велосипед, обикаля бедните. Особено съчувства на майката и на децата на един селянин и всяка седмица, каквото и да е времето, отива да им носи помощи. Привързала се е към Терез Реол и всеки ден сама през гората отива в тяхната вила. Бърбори наляво и надясно каквото ѝ дойде наум, подиграва се с хорското мнение, но всичко у нея е така просто, така непринудено, че всички намират държането ѝ най-естествено. А е францужойка до върха на ноктите си, макар че се държи като янки. Едно малко копие на леля Режин. Ах, каква мила снахичка ще ми доведеш ти!

— По-добре кажи, че ти на мен ми я доведе — засмя се Мишел.
— Но ние с нея сме вече отлични приятели. Вярно, че е малко прекалено светска за мен или аз съм прекалено домосед за нея, както щеш го кажи. Но с малко отстъпки от едната и от другата страна разликата във вкусовете ще остане незначителна. Размислих и сега съм станал напълно разумен човек.

— Толкова по-добре! Като гледах Сюзи как хубаво се забавлява, често съм се питала дали това няма да бъде причина един ден за свади помежду ви.

— Защо? Нямам ни най-малко желание да ѝ развалям удоволствията. Едно нещо само ми се вижда изпълнимо — то е да придружавам винаги Сюзан на всички тези събрания у Сенвалови и Сие, но тя е достатъчно умна, за да разбере това. Понякога, когато аз не ще мога да я придружа, разчитам, че тя ще може да дойде с вас. Тя е малко жизнерадостно дете. Нима мога да изисквам от нея да води като мене живот на бухал? Това би било жестоко от моя страна.

— Ти ще бъдеш един идеален съпруг.

В този момент влезе Сюзан, облечена в черен костюм на амазонка.

— А, нещо ми казваше, че конят, който видях на двора, е ваш! — извика тя. — Ще дойдете с мен!

— Но, Сюзан — каза майчински строго Колет, — не зная дали това ще бъде прилично.

Сюзан скръсти ръце и погледна Колет право в очите.

— Дали ще бъде прилично! Та не сме ли с Мишел братовчеди... и дори годеници? Ох, колко мъчно е тук, у вас!

Тя бе толкова комична във възмущението си, че Мишел се разсмя.

— Хайде, Колет, на село се позволява повече свобода и освен това Сюзан е американка, на нея й отиват ексцентричности.

— Вярно — засмя се Колет на последните му думи.

V

Мей Бетюн разсъждаваше така: „Сюзан е американка, а Мишел е дошъл кой знае от коя неизвестна планета. С какво право ще им налагаме френските условности?“

Всички в Ривайе разсъждаваха като Мей Бетюн. Понеже познаваха светските интереси и независимия характер на Сюзан, а, от друга страна, познаваха Мишел като доста дивичък домосед, никой не се учудваше, като срещаша Сюзан в обществото сама с Колет без годеника си или когато ги срещаша сами двама да се разхождат в гората. От двамата годеници без съмнение той бе влюбеният, защото беше богат, а се женеше за бедно момиче, а тя, въпреки вкусовете на своя бъдещ съпруг, продължаваше да бъде общителна и да не липсва от никой салон в Ривайе. Тези годеници разбираха любовта и светското благоприличие посвоему. Но това не се зловидеше на никого в Ривайе, напротив, всички приемаха с отворени обятия не само веселата Сюзан, но и Мишел, ако случайно някога се решеше да напусне кулата си, за да отиде да се забавлява.

За да оправдае постоянните си отсъствия, Мишел казваше, че има важни работи за довършване. Историята на древните народи лежеше непобутната в папката му, но бележките си от последното пътуване той подреждаше с голямо увлечение. След дълъг уморителен труд приветливите лица на Колет и Робер, радостта на децата им и усмивката на Сюзан бяха най-сладката му почивка.

Понякога той четеше на Сюзан това, което бе написал, и оставаше учуден от будния й ум.

В обществото, тоест на сутринните, вечерните или следобедните забави много ухажваната Сюзан се веселеше от все сърце. Мишел виждаше как тя обича да танцува, да се смее и да бъде харесвана, но се зарече да я оставя да прави каквото ще и да бъде любезен с младежите, които бяха около нея. Когато присъстваше на забавите, Мишел не стоеше настрана. Той взимаше участие в „невинните“ игри и за да не се различава от другите мъже, съсипваше се да флиртува с госпожа Дьо Лорж, една лесно утешима вдовица. Лично със Сюзан Мишел не

се занимаваше много, но не забравяйки правата си на годеник, от време на време отиваше при нея, за да ѝ предложи ръката си или за да ѝ услужи с нещо. Тогава, учудена, Сюзан го възнаграждаваше с усмивка, която означаваше: „Я гледай, та вие сте били тук, много ми е приятно.“ Той не ѝ се сърдеше. Младежкото ѝ увлечение му бе много забавно — като нещо неизвестно нему. Но най-хубавите мигове на тяхното „приятелство“ бяха часовете, когато бяха сами двамата. Сюзан беше отлична ездачка. Три пъти седмично тя възсядаше красивия си червен кон, подарен от годеника ѝ, и двамата кръстосваха цялата околност. Това бяха вълшебни излети, часове на лудо препускане или на дълги разговори при ритмичния ход на конете. Тези сутрешни разходки на чист въздух отморяваха Мишел от неговата работа и Сюзан от нейните удоволствия.

Но Мишел с мъка привикваше с „презокеанското“ държане на годеницата си. Колет искаше да ѝ наложи своите схващания, но малката американка се противопостави тъй енергично, че Колет трябваше да отстъпи. Еди ден Сюзан изложи теориите си за благотворителността.

— Виждате ли, Мишел, благотворителните учреждения не са достатъчни, трябва да се притече на помощ и частната благотворителност. Но човек не бива да разпилява средствата си безразборно, трябва всеки един да поддържа известно число бедни — според сумата, с която разполага, но не е достатъчно да им дава своята парична помощ, трябва да отделя за тях от времето си и от сърцето си. Аз, която не съм богата, мога да си позволя да раздам тук-там по някое петаче, по чифт чорапи или по някоя евтина рокличка. Ако раздавах това, с което разполагам на много места, никой нямаше да почувства помощта ми. Затова всичко, което мога да дам, го давам на семейство Мишо! Знам, че то не е много при тяхната мизерия. Дядото и непълнолетната още внучка работят от сутрин до вечер, за да поддържат недъгавата баба и останалите деца, понеже бащата и майката са починали. Ще се радвам, ако мога да облекча товара им. Те се радват, като ме видят, аз им давам съвети... Да, приятелю, и много добри съвети! Разговарям със старата, мъмря децата, когато не се пазят чисти, и понякога даже ги мия сама. Когато са послушни, аз им нося бонбони. А през това време по-голямото момиченце, Марсиен, което умее много добре да плете дантели, работи. Струва ми се, че децата са

станали по-прилежни в училището, откакто започнах да се интересувам от бележките им, и дядото казва, че всичко вкъщи се е променило, откакто научих Марсиен да разтребва стаите и да слага цветя в глинените гърнета. На дядото се харесва много да има цветя у тях.

— Да, да — настоя Сюзан, като видя, че Мишел се усмихна, — на дядото му харесва това. Аз самата не съм поетична, но мисля, че не е безполезно да има малко поезия в живота на бедните. Това съм го чула от баба ми. Нося у Мишо също и забавни книги за четене, та да разсея монотонния им живот. Да, Мишел, мисля, че съм направила доста добро на тези хора и с това съм доставила радост и за себе си.

Това верую възхити Мишел. Значи куклата не се ограничава с една посредствена интелигентност. При това тя имаше сърце и сърцето се присъединяваше към ума, за да вършат заедно добро. Той ѝ прости за велосипеда, който ѝ помагаше да прави добрини.

Но не всички американщини на годеницата си бе готов да прости. Една вечер я видя в Кастелфльор да танцува пред двадесет души „танца на фустата“ така важно и с такова умение, че се засрами.

Този „танц на фустата“, който бе голямата сензация в Англия и Америка, бе една от големите дарби на мис Северн. Тя го танцуваше леко, ефирно, както лети пеперудата. При всяко движение на ръцете ѝ роклята ѝ от светлолилав фулар я обгръщаше като криле и даваше пълна илюзия на голяма красива пеперуда, която привличаше.

Не можеше да се отрече невинната прелест на това грациозно създание, както и не можеше да не се възхити човек на прелестната малка статуйка от плът, която широката гъвкава рокля обвиваше. Мишел трябваше да признае силата на тази прелест, но той си спомни, че не бе сам, в салона имаше и други и тази мисъл го разгневи, причини му почти физическа болка:

След малко Сюзан се оказа случайно до Мишел и видя, че той не споделя общия ентусиазъм.

— Колко сте намусен! — каза тя весело, щастлива от успеха си.

— Слушайте, Сюзи, този танц не ми хареса и трудно ще ми бъде да ви поздравя.

— „Танцът на фустата“ ви шокира? Та той се играе във всички салони.

— Възможно е, но да си призная, досега не съм го виждал никъде, освен във „Фоли Бержер“, и ми беше много неприятно да го видя днес.

Сюзан се разсмя.

— Грозен ли е?

— Не, прекалено хубав е!

— Намирате, че съм хубава?

Мишел се усмихна, но в тъмните му очи пробягна неопределено изражение.

— Тъкмо затова.

Мис Северн се изчерви.

— Ще изпълните ли желанието ми — каза Мишел, този път съвсем сериозно — да не танцувате вече този танц?

Тя обмисляше решението си.

— Ще бъдете ли много, много доволен от това?

— Съвсем доволен.

— И ще бъдете ли в замяна на това много мил с мен?

— Доколкото мога да бъда.

— Добре тогава, вече няма да танцувам „танца на фустата“... поне тази вечер.

Мишел се зачуди на послушанието ѝ и си каза, че с търпение ще може да премахне много от ексцентричностите ѝ. Но не разбра, че послушанието ѝ се дължеше на комплимента му, който тя намери най-ласкателен от всички комплименти, които бе получила тази вечер.

Този пръв успех не накара Мишел да търси по-често дух на подчинение у годеницата си. Но облаците бяха много редки на техния хоризонт. Без да иска да го признае пред себе си, на Мишел започна да му става приятно присъствието на жена в живота му.

Сърдечното ѝ приятелство му ставаше скъпо. В него имаше нещо много изтънчено, нещо много нежно, което характеризира приятелството между мъж и жена.

Това приятелство му стана скъпо, но без да го поглъща напълно, без да го придружава в самотата му. Той му се радваше само инцидентно, както на слънчевите лъчи, които обичаше да гледа как играят по листата около кулата, без да проникват вътре.

Мишел предпочиташе да вечеря в Кастелфльор в малкото дни, когато Колет нямаше гости.

Една вечер към седем часа, като влизаше в малкия салон, Колет стана насреща му и развълнувана го запита дали случайно не е виждал Сюзан.

— Сюзан ли? Не! Нима е излязла? Ей сега ще плисне пороен дъжд — каза той и подаде ръка на господин Фовел, който четеше до лампата и му стисна ръката, без да вдига очи от книгата.

— Тя отиде у Мишо и аз бях започнала вече да се безпокоя, когато малкият Луи дойде и каза, че баба му умряла внезапно и Сюзан не искала да остави децата сами, преди да се върне дядо им. Казах да впрегнат колата. Дано Сюзи не тръгне, преди колата да стигне до Мишо.

— Каква смела филантропка! — извика господин Фовел, който бащински обичаше бъдещата си снаха.

Мишел седна недоволен.

— Намирам, че тя прекалява със своята филантропия и главно със своеволието си — промърмори той. — Вече е твърде късно, за да излиза едно момиче само.

Колет сви рамена, с което искаше да покаже, че не може с нищо да помогне и Мишел заговори с Робер за друго. Но когато казаха, че колата е готова, той стана.

— Ще отида да я потърся — каза той.

Старата Мишо спеше вечния си сън на своето легло, където години наред бе чезнала като вещ, изхвърлена от употреба. Трепкащите светлини на двете свещи очертаваха острия ѝ профил върху засипаната с цветя възглавница.

Коленичили до леглото, старият Мишо и Марсиен се молеха.

От време на време пламъчетата се засилваха и светлината достигаше до ъглите на стаята. Сюзан седеше неподвижна до прозореца, загледана в свещите. Беше бледна и лицето ѝ изглеждаше отслабнало. Бе тихо и в тази неестествена тишина предметите изглеждаха странни.

Мишел застана гологлав почтително до леглото с онова възмущение, което замества молитвата в такъв случай. След това се приближи до Сюзан.

— Благодаря ви, че дойдохте — каза тя тихо. — Мога да си тръгна, една приятелка на Марсиен ще бди тази нощ.

Като чуха да се шепне, Мишо и Марсиен се изправиха. И двамата плачеха. Разчувстван, Мишел им подаде мълчаливо ръка. На малкия Луи той бе обещал подкрепата си, но в този момент мислеше само за Сюзан, изплашен от бледността ѝ и сухите ѝ трескави очи.

Тя го последва няма и безводна, той я зави с едно палто и я изведе вън. Все тъй мълчалива, Сюзан седна в колата. Конете потеглиха.

— Какъв тъжен ден! Колет много се безпокоеше за вас.

Мишел каза това машинално, без всяко намерение да я укорява. Но Сюзан не го разбра.

— Правя всичко, което мога, за да не безпокоя никого — отвърна тя. — При първа възможност изпратих Луи... не можех да оставя децата сами с умиращата си баба. Правя това, което мога...

— Но аз не ви упреквам в нищо — добави Мишел. — Смятам само, че сте прекомерно уморена.

Тя въздъхна дълбоко и започна да разказва как намерила днес следобед старата Мишо умираща, без децата да разбират какво става с нея. Веднага пратила малкия Луи в селото да вика лекаря, стария Мишо и свещеника, но когато те дошли, всичко било свършено. Марсиен не искала да повярва, че баба ѝ е умряла, прегръщала я, викала я...

— О, Мишел — продължи Сюзан, — да знаете какво изпитах в този момент! Струваше ми се, че за втори път загубвам баба си и чичо Джон. Почувствах се сама, тъй сама, че...

Тя въздъхна дълбоко и наведе глава.

— Сюзи, бедно дете...

Мишел инстинктивно я притисна до себе си. Това не бе милувка, това не бе и братско чувство. Ако детето, което преди малко го водеше при умрялата си баба, бе въздъхнало така, сигурно и него щеше да притисне по същия начин до сърцето си, сърце, което бе страдало и което разбираше страданията на другите. Това бе съчувствие на силния към по-слабия, бе здравата ръка, която се протяга за помощ на крехката детска ръка.

Сюзан бе безсилна като малко дете. Цели часове се бе борила със спомените си на сираче, енергично бе ободрявала и утешавала другите.

Уморена да прави усилия над себе си, тя се бе отпуснала сега и ѝ бе приятно да утешават на свой ред и нея.

Със свито от мъка гърло, със сухи трескави очи, тя не плачеше, а притискаше челото си на рамото на Мишел, ръката си бе сложила в неговата и от време на време цялото ѝ тяло потрепваше. На няколко пъти се опита да заговори, но Мишел не я оставяше и сам ѝ говореше нежни думи, каквито му дойдеха наум. Конвулсивните потрепвания станаха по-редки, малката ръка се стопли, уморената глава се отпусна на рамото. Мишел замълча, за да не смущава спокойствието ѝ.

Колата продължаваше по пътя. От време на време през стъклото на купето провикваше светлината от някоя къща. Дъждът валеше монотонно.

— Бях много нервна — каза Сюзан след малко. Освободи се от прегръдката му и потри челото си с ръка.

— По-добре ли сте сега? — попита Мишел.

— Да.

— Обещавайте ли ми, че тази вечер ще бъдете разумна и няма да мислите за неща, които ви измъчват, ще си казвате, че в замяна на тези, които сте загубили завинаги, сега имате семейство, което ви обича, което се грижи за вас и което иска да ви направи щастлива?

— Да.

Той я погледна внимателно, като се опитваше да види в мрака изражението на лицето ѝ.

Колата спря пред Кастелфльор. Когато влязоха във вестибюла, Сюзан се спря.

— Аз не ви благодарих, Мишел. Вие бяхте истински приятел за мен... Толкова добър!

Той хвана ръката ѝ, както преди малко в колата, стисна я нежно и погледна годеницата си със странен поглед.

— Вие сте неизказано добра! — каза той.

VI

— Моля ви, госпожице, стойте мирно една минутка, само минутка. Отегчавате ли се да позирате? Разбирам, че вие сте тъй жива и подвижна! Дявол да го вземе това неуловимо изражение в очите!

— Но пийте си кафето, Ланжий! — извика Мишел някак недоволен. Той четеше на верандата.

— На вас, Мишел, не може да се угоди! — смъмри го Сюзан. — Нали преди малко укоряхте господин Ланжий, че не бърза да довърши портрета ми?

— Не съм го укорявал в нищо... нека си изпие кафето, докато е топло... Смешно е това негово бързане. Едва сме станали от масата!

Наистина, че току-що бяха станали от масата. Но Ланжий бе работил преди обяда и искаше веднага да продължи работата си. Господин Фовел, Колет и господин Бетюн си пиеха кафето в пушалнята, а в това време Сюзан позираше с блестящи очи, засмяна, сякаш още потрепваща от смях. Светлите ѝ коси, свежото ѝ лице, сивата ѝ вълнена рокля и чайните рози в ръцете ѝ хармонираха със зеленината на верандата зад нея.

Няколко минути мис Северн остана съвсем неподвижна.

— Ох, господин Ланжий, задушавам се — извика изведнъж тя и се раздвижи на стола си.

— Хайде, починете си малко — съгласи се художникът.

Ланжий бе един от честите посетители у Фовелови както в Париж, тъй и в Ривайе. Колет и Мишел третираха приятеля на чичо си и като свой приятел. В детинството им той не един път бе участвал в игрите им.

Петдесет и пет годишен, среден на ръст, с добродушен вид, Ланжий съвсем нямаше романтичния вид на художник. Красивата му уста, покрита с малки мустачки, и гъстите му посивели коси му придаваха доста оригинален вид, но той не държеше много на външността си. Със своята вродена скромност той губеше в очите на широката публика, но в таланта му, както и в държането му нямаше нищо, което би направило евтин ефект.

Многобройните си приятели Ланжий дължеше на своето добро настроение, което нищо не можеше да помрачи. Бе много общителен, обичаше живота в пълния смисъл на думата, но пред големите компании предпочиташе интимните обеди, непринудените разговори край шумящия самовар, сред изтънчена елегантна обстановка, където се чувстваше опитната ръка на жена. А най-много предпочиташе обществото на жени — млади или стари, но да бъдат умни, изтънчени, грациозни, защото, най-любимото му нещо бе да седне в удобен фотьойл и да кокетира с красноречието си пред безразлично двадесет или шестдесетгодишна слушателка.

Сюзан бе любимката на Ланжий. Като я гледаше, спомняше си думите на Шекспировата Беатриче: „Когато съм се родила, една звезда затанцувала на небето.“

Струваше му се, че вижда танца на тази звезда в блестящите ѝ очи и в мелодиката на гласа ѝ.

— У нея има — казваше той на Колет — нещо от птичка, от цвете, от бистро поточе, не знам още от какво... Тя е млада, весела и невинна, но е и нещо повече от това — тя е самата младост, самата веселост, самата невинност! Присъствието на тази мис Пролет ме освежава!

И Ланжий поиска разрешение да подари на приятеля си Тремор портрета на мис Пролет.

— О, какъв сте намусен! — каза Сюзан, като мина край Мишел, който продължаваше да прелиства вестници и списания.

Тя влезе в пушалнята, сипа кафе и с чашка в ръка се спря на прага на вратата.

— Искам да ви поднеса с бялата си ръка един шартрьоз, господин художнико заслужавате това, нали?

— Мисля, че да, щом като човек трябва да заслужи благоволенieto ви да ми услужите.

Мишел влезе в пушалнята.

— Ланжий, елате да изпушете една пура — предложи той.

— Извинете, драги приятелю, но от пурите ми става зле.

— Тогава една цигара?

— Не, благодаря, не пуша. Ще седна да довърша нещо в косите на портрета. За това няма нужда да се позира.

И художникът седна пред акварела си.

— Но имате достатъчно време за това!

— Хайде, Мишел, остави горкия Ланжий на мира — намеси се Колет. — Нека прави каквото иска, ако ще да работи, ако ще да почива, когато му се поиска, той сам ще запуши. В Кастелфльор той е у дома си, нали, драги учителю?

— Благодаря, госпожо, благодаря!

Той взе четките и се обърна към Сюзан.

— Добрият Мишел, колко е любезен и внимателен към стария си приятел! Моля ви, госпожице, позирайте още малко... Вчера казах на Ланкри за вас двамата: „Каква прекрасна двойка са те! Колко е приятно в този век на дребни сметки да види човек тъй нежно привързани годеници, годеници, които се обичат!“ Обърнете се малко повече в профил, моля ви.

— Може ли да видя? О, колко е хубаво! По-хубаво от мен!

— О, госпожице, това не е вярно!

— Уверявам ви... Хайде, сега ще стоя мирно.

— Благодаря. Великолепно, един слънчев лъч в косите ви! Малко наляво, моля ви! Така... Вие правите с Мишел дълги разходки?

— Да, много често на кон.

— Възхитително! В Ривайе има чудни кътчета, романтични пътечки, полянки... Мишел цени много природата в този край, обича я като художник. Художникът вижда в природата много неща, които обикновеният наблюдател не забелязва. Класиците са търсили красотата в невъзможното, романтиците — в изключителното, а тя всъщност е в най-обикновеното и истинският художник умее да я види там. Една малка тревичка, един слънчев лъч могат да накарат цялото му същество да затрепери от радост... Не сгъвайте така ръката си, моля ви! О, госпожице, каква наслада и същевременно какво мъчение е да ви рисува човек! Каква наслада е да постигаш идеалното, като копираш действителността, и какво мъчение е да знаеш, че тази действителност е непостижима като идеал!

— Вие ставате съвсем невъзможен с този портрет, приятелю — каза Мишел, като се опитваше напразно да придаде на гласа си шеговит тон.

— Мишел има право, Ланжий — обади се господин Фовел. — Та вие забравяте всички ни заради Сюзан!

— Ето, ето, мили приятели... ей сегичка.

— Мишел — извика Сюзан, — елате да видите колко е хубаво!

Мишел се подчини неохотно и направи пресилено няколко комплимента на художника.

Часът удари два и половина.

— Понмери и Реолови ей сега ще дойдат да играем крокет и тенис — каза Сюзан.

— Понмери, госпожа Реол? — извика художникът. — Не знаех, че ще дойдат. По-скоро да отида да си измия ръцете, цял съм изпоцапан. Не се безпокойте, Тремор, сам ще си намеря всичко. Госпожице, благодаря ви за търпението.

И той погледна изцапаните си с бои ръце, после пое внимателно ръката на Сюзан и я целуна.

— Вие сте същински ангел! — извика той и влезе вътре.

Щом излезе, Мишел застана пред Сюзан и скръсти ръце.

— Колко пъти сте слушали вече историята за тревичката и за слънчевия лъч? — запита той гневно.

— Но... за първи път — защити се Сюзан.

— За първи път ли?

— Разбира се, за първи път! Горкият Ланжий, как го оскърбихте! Това е недостойно от ваша страна! Аз го обичам, о, колко много го обичам...

— И аз го обичам не по-малко от вас, вярвайте ми... Но ще видите, че той още петдесет пъти ще ви разправи историята за малката тревичка и за слънчевия лъч... О, той има един начин на разговор с млади жени и момичета, който винаги ме е отвращавал.

— Ланжий?

— Да, Ланжий, — вечният поет... И какво беше това целуване на ръката ви! Нима е прилично? Но няма що, явно е, че ви доставя удоволствие.

Сюзан избухна в смях.

— Вие ревнувате от Ланжий? — извика тя. — Вие — от Ланжий? Разбирам да ревнувате от...

— От кого? — попита Мишел раздразнен.

Сюзан го погледна учудено. Бе свикнала с лошите настроения на Мишел, но държането му към Ланжий силно я възмути.

— Не зная от кого — възрази тя, — не е важно от кого, но... о, горкият човек, той ни мисли тъй привързани един към друг!

— Струва ми се, че това ни най-малко не го засяга — дали сме привързани или не!

В този момент се чу шумът от автомобила на Понмери, Сюзан стана.

— За първи път ние с вас се караме — каза тя. — Мислех ви за по-учтив.

И тя отиде с Колет да посрещне гостите.

Наистина това бе първото спречкване помежду им и от няколко дни то се чувстваше в отношенията им. Но Сюзан нямаше навик да се отдава на дълги размишления. След Понмери дойдоха госпожа Реол и сестра ѝ и тя побърза да покаже на гостите си още пресния акварел.

— Мило е, нали? Направил ми е устата малко големичка, но все пак е много мило.

— Прекрасно е, Сюзан. Какъв нежен художник е добрият Ланжий.

Сюзан седна в един бамбуков фотьойл и започна да се смее като луда.

— О, Терез, мила Терез, представи си, Мишел ме ревнува от Ланжий!

— От Ланжий! — възкликна Терез и също се разсмя.

— Да, представете си, ревнува.

И Сюзан разказа всичко, което се случи преди малко.

— Мишел постоянно се сърди — завърши тя. — Но не е прав, нали не съм аз, която флиртувам... нито пък той би го направил. Колко смешно би било!

Госпожа Реол погледна внимателно Сюзан.

— Мога ли да бъда откровена с вас, Сюзи?

— Но да!

— Добре тогава, знайте, че не бива да правите капитал от грешките на господин Тремор. А когато лошото настроение мине, сложете си ръката мило в ръката на годеника си и му кажете: „Мисля, че бяхте несправедлив към мен, но знаая, че го направихте неволно. Аз ви причиних мъка и това ми е много неприятно...“ Тогава ще видите, че той няма вече да ви се сърди.

— Обаче — започна Сюзан.

Но в този момент на верандата дойдоха Колет, Ланжий, Понмери и след тях господин Фовел и Мишел. Всички слязоха в градината и

поверителният разговор не можа да се завърши.

— Мислех, че ще отидете в Сен Силвер — каза Сюзан, като видя, че и Мишел отива към крокета.

— Промених намерението си — отвърна той сухо.

По време на играта Гастон дьо Понмери забеляза лошото настроение на Мишел. Увлечен в разговор с госпожа Реол, Ланжий направи една грешка и Мишел се разсърди.

— И най-добрите приятели се карат на крокет — отбеляза Сюзан и погледна лукаво Мишел.

Сърдеше ли се Мишел сериозно на невинния Ланжий? Сюзан сама не обичаше да се сърди и мразеше сръдните у другите. Мисълта, която я бе забавлявала целия ден, вечерта я натъжи. Че Мишел се дразнеше от Ланжий — това бе допустимо, но да прехвърля недоволството си върху нея — това е отвратително! По-добре да не беше идвал този досаден Ланжий!

Сюзан си спомни с тъга щастливото време след завръщането на годеника ѝ от Норвегия, хубавите разходки, приятните разговори, където Мишел се оказа съвсем друг човек, непознат дотогава. Какъв добър приятел беше той! Отначало тя се страхуваше от него, мислеше го за студен, важен, надменен. После разбра, че по-скоро е свенлив, отколкото важен, че е повече сдържан, отколкото студен, разбра, че у него няма надменност, а естествено превъзходство над другите. Доставяше ѝ — удоволствие да разговаря с този любител на стари пергаменти, който не се подиграваше с нейното невежество. Най-после той разбра, че малката Занна обича да се забавлява и я остави да прави каквото иска.

Тя напразно търсеше в онова щастливо време нещо, което да заслужава укор, ѝ намираше само дребни неща, които не заслужаваха да им се обръща внимание.

Това, което си спомняше най-добре, бе нежната доброта на Мишел в деня на смъртта на старата Мишо и чувството на абсолютно доверие, което ѝ вдъхна. Този ден Сюзан почувства, че вече не е сама на света... И изведнъж всичко се промени. От ден на ден Мишел ставаше по-мрачен... и същевременно по-често присъстваше на забавите. Сега той отиваше навсякъде, където канеха Фовелови, присъстваше почти на всички приеми в Кастелфльор, но се веселеше рядко, по-често биваше намусен. Лесно можеше да се забележи, че

някои от компанията му бяха приятни, като например Жак Реол и жена му, дори и надутата госпожа Дьо Лорж, а други от известно време му бяха антипатични. Като например Пол Реол, с когото постоянно се спречкваше, братята Понмери, които страшно бе намразил, и нещастния Реймон Деплан, на когото винаги противоречеше, а Ланжий съвсем не можеше да понася.

Не само това. Напоследък бе свикнал за всяко нещо да засрамва Сюзан, не тъй открито, разбира се, с думи, но с погледи, с премълчаване, което я изкарваше вън от себе си.

„И все пак трябва, трябва да се помирим!“ — си казваше Сюзан.

На другия ден Мишел заминаваше за три дни.

„Как да се сдобрим? Как?“ — продължаваше да си задава въпроса Сюзан, докато Мишел разговаряше с Колет и Робер. Към Сюзан той се обръщаше студено, с официална учтивост.

Но след вечерята, когато Мишел по навик излезе да пуши на терасата, Сюзан отиде при него.

„Какво да направя?“ — питаше се тя, понеже Мишел не забелязваше или се правеше, че не забелязва присъствието ѝ. Тя си спомни съвета на Терез. Не бе трудно да го изпълни. Мишел стоеше прав, с цигара в уста, сложил ръка върху каменната ограда. Нищо по-лесно от това да сложи ръката си върху неговата и да направи това, което я съветваше Терез. Хайде, нека опита! Трябва само малко кураж... Но какво ще си помисли Мишел? Ако ѝ каже някоя груба дума или се надсмее, или дори само я погледне учудено, о, тогава би предпочела да умре!

Тя сложи ръката си на няколко сантиметра от ръката на Мишел. Боже мой, та тези ръце бяха създадени една за друга! Пък и нали неведнъж се бе случвало малката да потъне в голямата! Сюзан продължаваше да се колебае, но не намери смелост. Трябваше да прибегне до друго помирително средство.

Тогава тя каза смело първата фраза, която ѝ хрумна.

— Мишел, мога ли да прочета романа на Тьорие?

— Кой именно? Тьорие е писал много романи — отговори сухо Тремор.

В този момент раздразнението му не бе срещу Ланжий, а срещу самия него, а в такова състояние на духа той бе винаги нелюбезен с всички.

— Последният, който е излязъл — каза мило момичето.

— Е?

— Питам ви дали мога да го чета. Колет ме упреква, че не съм в течение на нищо.

— Не зная, не съм го чел.

— А!

Мишел продължаваше да пуши, загледан в тъмната градина.

— Знаете ли, Пепа е болна — подзе Сюзан.

— Вашата кобила? Да. Днес я видях, няма нищо опасно.

Ново продължително мълчание.

— Мишел, смятам, че госпожа Реол е прекрасен човек. Колкото повече я опознавам, толкова повече я обиквам.

— А, много добре!

— Ще се виждаме с тях често в Париж, нали? Когато... когато се оженим.

— Кои?

— Реолови.

— Ако искате.

Времето минаваше, но планът на Сюзан не успяваше. Мишел щеше да си тръгва вече. Изведнъж тя почувства, че ако се разделят така, нещо, някаква връзка между тях ще се скъса и това ѝ причини силна мъка.

— Мишел — каза тя изведнъж, като направи усилие над себе си, — колко несправедлив бяхте към Ланжий по време на крокета.

— Той не знае да играе — отговори Мишел, като че ли дали ще спечели или ще загуби играта на крокет беше най-важното нещо в живота му.

— Не отричам, но щом на нас ни трябва да попълни числото на играчите!

— Хубава причина!

— Хайде, Мишел, признайте си, че не крокетът беше причина за лошото ви настроение.

Мишел хвърли сърдито цигарата си.

— Сюзан, ние и друг път сме се карали заради този... заради Ланжий. Признавам, че ядът ми беше смешен, но вие зле разбирате думите ми.

— Добре, да не спорим повече. Искам само да няма неразбирателство между нас, още повече за такава незначителна причина.

— Това, което ме ядоса най-много, Сюзи, е, че казахте, че съм бил ревнив. Аз — ревнив, и то от Ланжий! Не, вие не мислите сериозно, че аз ви ревнувам от Ланжий, нали? Преди всичко по природа не съм ревнив — каза той тъй убедително, че сам го повярва.

— И тъй, всичко е забравено, нали? И пак сме приятели?

— Да, Сюзи.

Разговорът приключи и Сюзи беше довольна, че е постъпила като ловък дипломат.

Но връщайки се у дома, Мишел не разсъждаваше оптимистично. Той стигна до печалното заключение, че двамата със Сюзан не се разбират изобщо и че истински сговор между тях е все по-малко и по-малко вероятен.

Вината е негова, че продължава да бъде идеалист. Цял месец си въобразяваше, че е постигнал относителното щастие на спокойния мирен живот, на нежното приятелство, за което бе мечтал. Сюзи не беше жената, която той би обичал, това е вярно, но той мислеше, че у нея ще открие нежна съпруга. Най-напред се възхити от ума ѝ, после една вечер я видя нещастна пред един смъртен одър и се почувства голям егоист до това детско сърце, способно на толкова човечност. Тази вечер чувството му бе дълбоко, силно, незабравимо... Но на другия ден видя, че момичето, което тъй горещо му бе благодарило вечерта във вестибюла на Кастелфльор, бе същото, което танцуваше неприличния танц, което не изпускаше случай да изпуши една цигара, което лудееше за хубави тоалети и по валса и което никога не би се омъжило за беден човек.

За да я опознае по-добре, Мишел реши да ходи със Сюзан на забавите и да я наблюдава. Сега вече той бе напълно убеден — Сюзан е кокетка, която се опива от собствения си чар и от глупавите ласкателства на околните. Към младежките оригиналности можеше да бъде снизходителен, но кокетството ѝ бе отвратително! Той се опита да повлияе на Сюзан в това отношение, но тя остана учудена, стана ѝ досадно... сметна го за ревнив! И то да я ревнува от Ланжий! Глупачка! Как тя не можа да разбере, че ако той е търпял досега

дърдоренето на това старче, то е било само от уважение към годините му... Ревнив!

Разсъждавайки така, Мишел продължаваше да върви към Сен Силвер. Омръзна му Сюзан, омръзна му всичко, омръзна сам на себе си! Съжаляваше, че се е скарал с нея, но най-много — че е загубил предишното си спокойствие.

Сюзан е кокетка. Какво толкоз? Не беше ли кокетка и Колет? Не бе ли се влюбил първия път пак в лекомислена кокетка? Беше ли избрал жена си като всички други мъже? Не, наложи му я случаят, глупавият случай.

Прочее той ще остави Сюзан да прави каквото ще и ще се намесва само когато достойнството му го налага. Но да си създава главоболия заради една вятърничава лудетина, да поправя грешките на възпитанието ѝ — това няма никога да направи!

На другия ден Мишел замина за Париж и остана три дни.

VII

През тези три дни разходките, посещенията, вечерите следваха една след друга. Сюзан нямаше време да се насити, а нежели да размисля. У дома цялото ѝ време бе погълнато от Колет, която една панделка не можеше да си сложи, без да се посъветва с нея. От друга страна, децата не я оставяха и я търсеха всеки миг. Останалото време тя посвещаваше на тоалетите си, като се стараеше да бъде винаги добре облечена, без това да ѝ струва много пари.

На четвъртия ден сутринта Колет реши да покани Реолови на вечеря. Зарадвана, Сюзан предложи да отиде да им предаде поканата и както винаги, се качи сама на кабриолета и взе поводите в ръцете си.

Стройна в своята рокля ампир, бродирана с цветчета, с голяма шапка под бял тюл, Сюзан влезе в салона на Реолови поруменяла от свежия въздух и с блеснали очи.

— От рамката на някаква картина ли сте излезли, госпожице? — запита шеговито Жак Реол.

— Ласкател!

Тя му подаде засмяна ръка, след това забеляза Реймон Деплан, който ѝ се покланяше дълбоко, и се усмихна и на него. Сякаш слънце заля стаята.

— Как е Терез? — попита тя. — Не, благодаря, няма да седам, трябва да си вървя, но да ви кажа най-напред защо съм дошла: Госпожа и господин Фовел канят госпожа и господин Реол, както и госпожица Симон Шазе и господин Пол Реол да им окажат честта да вечерят тази вечер у тях... без официалности. Излишно е да го казвам: на село като на село! Защо не ми отговаряте?

Жак се колебаеше.

— Вашата покана е много съблазнителна, госпожице, но страх ме е, че ще трябва да се откажем от нея.

— Но защо?

— Вечеряхме в петък в Шене, в събота в Кастелфльор, в неделя у Риеж, а в понеделник приятелите ни бяха у дома... Днес е вторник!

— Нали сме дошли на село, за да си почиваме — отбеляза мъдро Реймон Деплан.

— Или поне сме имали това похвално намерение. Мисля, че ще бъде неразумно Терез и Симон да излизат и тази вечер. За съжаление отговорностите ми като глава на семейство ми налагат да бъда откровен.

— Прекалено много, но аз ще видя Терез и ако и тя откаже, ще се карам с вас.

Когато излизаше от стаята, Сюзан се обърна и видя, че Реймон Деплан я гледа захласнато, но това не я смути никак.

— Получихме покана от госпожа Сенвал. Каква прекрасна идея — бал в зелено и лилаво! Ще полудея от радост.

— Лилави тоалети на дамите, а бледозелени тоалети на момичетата, лилави и зелени цветя ще украсяват салона, в лилаво и зелено ще бъде компльонът!

— А, ще има и компльон! — извика Сюзан.

— Чудесен компльон, госпожице, на мен се падна удоволствието да го водя с братовчедка ми Маргьорит.

— Господи, трябва да е много интересно да се води компльон! — извика Сюзан тъй искрено, че двамата мъже прихнаха да се смеят.

— Да можех да избирам партньорката си! — каза Деплан. — Но понеже не мога да го направя, обещавайте ли ми да танцувате с мен първия валс, вашия първи валс?

— С удоволствие.

Сюзан му кимна и се закани с пръст на Реол, който се готвеше да я придружи до Терез.

— Стойте, стойте, знам пътя. Искам да говоря на Терез насаме. Довиждане, господа!

Но и госпожа Реол даде почти същия отговор като мъжа си.

— Четири дни поред, и то като се има предвид, че това е от два месеца насам! Прекалено става. Ето и господин Деплан ни покани за утре вечер от името на госпожа Сенвал, но му отказахме. Много неприятно е, че отказваме на приятелите си, особено на вас и Колет!

— Колет ще ми се сърди, знайте. Ще ми се кара.

— Нима може някой да се кара на вас?

— И още как! Има някои, които постоянно ме мъмрят, например Мишел.

— Е, това не го вярвам!

— И грешите. Мишел може да бъде много лош. Нали видяхте как се държа с Ланжий?

— Наистина... А какво стана с горкия Ланжий?

— Нищо не е станало или по-право — не знам. Мишел е много особен, намразил е дори и приятеля си Деплан.

— Нима господин Деплан е бил някога приятел на господин Тремор? Та той е нула пред него!

— Нула? Наистина той не е ангел, но е голям смешник и ме забавлява. Той така спокойно говори глупости, че умирам от смях.

— Сюзан, признайте, че той се възхищава много от вас и че ви го е казвал!

— Може би. Но какво да правя, има хора, много по-интелигентни от Деплан, но те ме дразнят.

— Не сте ли доста суетна, Сюзи?

Мис Северн спусна дългите си мигли.

— Това развлича — въздъхна тя.

— А ако тъкмо заради това господин Тремор не обича господин Деплан?

— Не го обича? А, ще го обикне пак! Ами ако и аз обръщам гръб на хората, които не мога да търпя, като например госпожа Дьо Лорж?

— Тя е глупава жена.

— Кажете по-добре, че е позъорка, нахална, невъзпитана! Мисли се за хубава, цапоти се, слага си перуки! Не разбирам защо Колет приема тази жена... А Мишел я намира духовита!

— Аз не мисля, че е особено духовита, но колкото до перуките...

— Да, да... Ох, как ме отвращава!

Сюзи мачкаше нервно чадъра си.

— Но, мила Терез, аз не съм дошла, за да ви говоря за госпожа Дьо Лорж. Искам да дойдете довечера.

И Сюзан започна пак да настоява, но Терез ѝ отговаряше все едно и също: Жак каза това, Жак предпочита онова.

— Та вие също ли му се подчинявате на вашия Жак? — извика Сюзан, изгубила най-последно търпение.

— Зависи... но не обичам никога да му противореча.

— Правите грешка, че го глезите така, Симон, един съвет от мен — извика Сюзан на влязлото момиче, — не се женете. Когато човек се

ожени, не може да прави каквото си иска.

Момичето се засмя свенливо.

— О, ние с мъжа ми ще искаме винаги едно и също нещо.

— Ние с мъжа ми! Я ги гледай тези малки момиченца! Мислили ли сте вече, Симон, за бъдещия си мъж?

Сюзан се чувстваше вече стара със своите двадесет и две години.

— Да, понякога съм мислила — отговори Симон и се изчерви.

Беше прекрасна с детското си лице, с дългите си плитки, с невинната си усмивка и с учудения си поглед, в който се отразяваше цялата ѝ невинна душа.

Когато Сюзан потегли за Кастелфльор, в ума ѝ се въртяха впечатления от току-що направеното посещение. Яд я беше, а сама не знаеше защо.

„Господин Реол е просто смешен. Голяма работа, че четири нощи поред са си лягали късно! А ние с Колет от осем нощи не сме си лягали по-рано от два часа! А Терез? Навярно ѝ е все едно дали ще остане въщи, когато другите се забавляват. Кой знае, може би предпочита да прекара една вечер насаме със своя Жак.“

И Сюзан шибна гневно лъскавите гърбове на двете понита.

„Много се радвам за бала у Сенвалови — продължаваше тя. — Каквото и да казва Терез, Деплан е много мил... Бил позъор? Е, кой ще хвърли пръв камък върху него днес! Наистина ме харесва. И колко други още смятат, че съм хубава. Нека се възхищават от мен! Терез нарича това кокетство. Тя може да говори така, защото има мъж, който живее изключително за нея. Аз съм сигурна, че Жак сам ѝ прави толкова комплименти, колкото правят на мен Деплан, Поимери и всички други, взети заедно! Ще ме ревнува ли Мишел от тези хора? Ревнив ли е човек, когато не обича? Аз също не го обичам... но не съм ревнива.

Смешно! Терез живее скромно, това се вижда, принудена е да прави икономии, лишава се от много неща и все пак не съм видяла пощастлив човек от нея. Наистина тя изглежда много щастлива! За нея вечерята у Колет не представлява нищо.“

Кончетата бяха много уморени. Сюзан ги спря съвсем и ги остави да пасат трева край пътя.

„Колко лесно се вижда, че господин Реол обожава Терез! По хиляди неща. Сигурна съм, всички мислят, че Мишел не ме обича.

Питам се как би изглеждал, какво би ми казал, ако ме обичаше.“

В гората се чу шум и кончетата наостриха уши.

— Хайде, хайде, страхливци — извика им Сюзан.

— Обзалагам се, госпожице, че ме взехте за горски разбойник!

Сюзан се обърна и видя Пол Реол, който се смееше от все сърце. В едната си ръка държеше молив, а в другата лист хартия с писани и зачерквани драскулки. По светлите му дрехи бе полепнал мъх.

Той бе висок черноок мъж, слаб, но истински парижанин в държането си. Под грижливо подрязаните му мустачки се очертаваше насмешливата му уста, но в очите му се четеше доброта.

„Не се бойте от скитника, той е добро дете“ — казваха очите му.

Пол Реол бе извършил не една лудория, но сърцето му остана непокварено. Интелигентен, нито свенлив, нито нахален, нито смирен, нито горд, Пол Реол съзнаваше добре качествата си, както и недостатъците си. Без да се старае да изтъкне първите или да прикрие вторите, той търсеше неволно симпатия и прошка и почти винаги ги намираше.

Очарован от хубостта на малката американка и окуражен от свободното ѝ държане, той бе започнал да я ухажда. Но един ден Сюзан му се изсмя в лицето и оттогава те станаха добри приятели. Когато Пол узна за годежа ѝ, я поздрави сърдечно и много похвали Мишел.

— Ето един брак, който благославям с двете ръце. Луд ли е Ларошфуко, та казва, че нямало идеални женитби?

Между тях се създаде истинско приятелство, без никакви други мисли. Пол говореше каквото му хрумне, Сюзан се смееше на брътвежите му. Невъзможно беше човек да е строг с това жизнерадостно момче и всички го обичаха въпреки недостатъците му.

— Я виж! — извика Сюзан зарадвана, като го видя. — Човек може да помисли, че сте се търкаляли в сено. И какъв унесен вид имате. Господи! Да не слизате от Парнас?

Той наведе виновно очи.

— Уви, госпожице, не трябва да се учудвате на моите глупости.

— Да не сте влюбен?

— Точно така, госпожице, влюбен като никога досега в живота си!

— Горкото момче, да го оплачеш! И сигурна съм, че най-малко за двадесети път сте влюбен така.

— Не се подигравайте! Този път мога да умра от любов.

— Хайде де, бих искала да видя как.

— Много любезно. Наистина грешите, като ми се присмивате. Работата е много сериозна.

— Признавам, че признаците са доста обезпокоителни. От колко стиха се състои поемата ви?

— То не е поема, госпожице, а сонет. Сонетите се състоят обикновено от четиринадесет стиха, а аз за съжаление съм написал само четири, макар че от осем часа сутринта съм на работа. Тези четири стиха, писани в продължение на два часа, са ясно доказателство, че ми липсва талант.

Сюзан се изсмя непочтително.

— Два часа ли? Та сега е дванадесет. Значи цели четири часа — по един стих на час! Доста насърчително.

— Дванадесет ли е вече? — извика Пол и се хвана за главата. — А съм канен на обяд у господин Ланкри. Госпожа Дьо Лорж ще ме заяде, щом ме види, разбира се, като десерт.

— А, госпожа Дьо Лорж! Значи сонетът...?

— О, боже мой, съвсем не! Добре ме наредихте!

Сюзан прихна да се смее.

— Аз ще мина близо край господин Ланкри. Искате ли да ви оставя на кръстопътя? — попита Сюзан мило, като се съвзе от смеха.

— Дали искам? И още как! Но вижте ме — ще помисли човек, че съм спал в някоя плевня.

— Е, нищо, ще направите мили очи, ще кажете някоя и друга глупост... Госпожа Дьо Лорж не е много взискателна.

Пол изтърси палтото си от мъха и след кратко колебание седна до Сюзан.

— Искате ли да карам аз?

— Не, това ми прави удоволствие.

И тя шибна леко с камшика си кончетата.

— Хайде, поете, прочетете ми стиховете си.

Пол започна да декламира:

„Очите ви не казват нищо.

Нима няма какво да кажат,

*когато срещнат моя поглед?
Чух гласа ви, видях...”*

— Усмивката ви, то се разбира от само себе си. Не чуйте, стиховете са непоносими, освен когато са много хубави.

— О!

— Руса ли е?

— Не.

— Черноока?

— Да.

— Момиче? Значи ще се ожените за нея.

— Уви!

— Как тъй уви?

— Уви! Отказах ми.

— Да не е Маргьорит Сенвал?

— Не.

— Казахте черноока... Хубава ли е?

— Божествена!

— Отгатнах: Симон.

Пол въздъхна.

— Да, Симон.

— Добре, какво по-хубаво! Оженете си!

— Лесно е да се каже: оженете се! Но вие не познавате Жак.

— В какво ви укорява? За лудориите ли ви!

— Главно заради безделието ми. Мисли, и то справедливо, че ако имам постоянно и сериозно занимание, няма да ми остава време за глупости. Обещах му, че ще работя, но той не вярва, докато не види като свети Тома. А мен това не ме насърчава никак... Също и заради историята с онази англичанка.

— Коя англичанка?

— Англичанката, която отвляхох миналата зима... Трябвало да се оженя за нея.

— Добре сте направили! Откъде ви дойде наум да крадете англичанка? Е, как завърши авантюрата ви?

— Много просто. Разбрахме се, с Пенелопа, тя се казваше Пенелопа, че характерите ни не си подходат изобщо. Тогава се

разделихме най-трогателно и тя се върна на своя остров. Само Жак вдига шум за тази работа. Третира ме като донжуан, Ловелас и прочее. Вече месец, откакто му открих любовта си към балдъзата му...

— И той ви изгони?

— „Каине — развива се, — какво направи с онази англичанка? Никога, чуваш ли, никога не ще ти дам това невинно дете, ако не ми докажеш, че работиш. И ако се осмелиш да й кажеш и една дума за любов, кракът ти повече няма да стъпи у дома!“ Кажете, госпожице Сюзи, не съм ли най-нещастният човек?

Сюзан го погледна с дълбоко съчувствие и същевременно с любопитство. Като всяка неромантична жена, тя се интересуваше и от най-баналната любовна история.

— Ще ми помогнете ли? — запита я Пол.

— От все сърце, стига да мога и ако и вие бъдете разумен.

— Като светец, ще видите. Симон ме преобрази. Имам само една цел, едно желание, една мечта в живота — Симон! А хората не ми вярват!

Сюзан го слушаше, но кой знае защо, думите му я дразнеха.

„Влюбените са страшно досадни“ — каза си тя.

Стигнаха до кръстопътя и той слезе.

— Вие сте моята добра фея, госпожице Сюзи. Благодарение на вас госпожа Дьо Лорж ще бъде по-милостива. Но моля ви: не казвайте нищо на Мишел! Веднага ще вземе страната на Жак. „Работи и се утешавай, човек не умира от любов“ — това ще ми каже той.

VIII

„Колко е смешен Пол! — каза си Сюзи и подкара конете. — Изглежда, че много обича Симон. А тя — как се изчерви, като я попитах дали е мислила за своя бъдещ мъж.“

Сюзан знаеше, че Мишел ще се върне предната вечер и все пак остана учудена, като го видя, че я чака пред вратата, и то сърдит.

— Добър ден — каза тя тъй весело, като му подаде ръка, за да ѝ помогне да слезе, че той не посмя да прояви веднага лошото си настроение.

Но когато влязоха в салона, Мишел не можа да се сдържи повече.

— Кога ще се откажете от лошия навик да излизате сама?

— Много обичам да излизам сама! — отговори тя най-спокойно, като сваляше пред огледалото шапката си.

— Отгоре на всичко и закъснявате. Колет започна да се безпокои.

Сюзи се обърна с шапка в ръка и го погледна.

— А вие не?

— Естествено, че и аз се безпокоях. Дойдох преди близо час.

Сюзан не отговори нищо и влезе в трапезарията, където Колет, Робер и децата се готвеха да обядват.

— Моля за извинение — каза тя и седна на мястото си.

— Ние трябва да се извиним, но Низет беше гладна. Всъщност вие закъсняхте само десет минути — каза господин Фовел.

— Защо закъсня? — попита я мило Колет.

Мишел седна на мястото си и започна да яде мълчаливо.

— Да си призная, поскитах малко и не знаех, че е късно. Освен това по пътя срещнах Пол Реол и го заведох у госпожа Дьо Лорж, бил канен на обяд.

Мишел изпусна вилицата си.

— Позволихте на Пол Реол да се качи в кабриолета ви?

— Разбира се.

— А на вас ви се струва естествено младо момиче да се разхожда с млад мъж?

Гласът му трепереше от яд.

— В Америка това е нормално. Освен това репутацията на едно момиче не може да зависи от някакви глупави условности! — извика Сюзан също тъй гневно.

— Ние не сме в Америка!

— Чакайте, по-спокойно! — намеси се господин Фовел.

— Как мога да бъда спокойна, когато... — започна Сюзан.

— Не се сърдете, мила малка братовчедке. На теория вие сте права, но на практика Мишел е прав... Ако малко поразмислите, ще се съгласите с мен.

Сюзи утихна, а Мишел се загледа през прозореца.

— Ами какво казаха Реолови, ще дойдат ли? — попита Колет, за да промени темата.

— Няма да дойдат. Четири нощи си лягали късно и Жак се страхува, че Терез ще се преумори.

— Глупости! — каза Мишел, който бе още ядосан.

— Глупости ли? — попита Сюзан, като се раздражни отново. — Нима е глупост един мъж да се грижи за жена си?

— В този именно случай е глупост.

— Какво искате от тях — намеси се пак господин Фовел, като си сипваше салата, — те са влюбени като гълъбчета.

— Вече шест месеца, откакто са женени. Струва ми се...

— Че вече е минало времето да си гукат — продължи господин Фовел. — Чакай, приятелю, нека ти дойде до главата, ще те видя дали няма и ти да гукаш като всички.

— Не вярвам... О, не! — възрази Мишел, навел глава.

Силна червенина заля лицето на Сюзан и очите ѝ се насълзиха от яд, но с усилие на волята си каза някак неестествено спокойно:

— У Реолови беше Деплан.

— Не можете ли да кажете господин Деплан? — започна пак Мишел.

— Е, както обичате! Преди малко казах Жак и това не ви направи впечатление.

— Не е все едно — каза господин Фовел добродушно в ролята си на помирител.

— И тъй, видях господин Деплан, който ми разказа за бала.

— Ах, наистина, я разкажи! — извика Колет.

И те се увлякоха да говорят за зелените и лилави рокли, а в това време господин Фовел заговори с Мишел за Ориента.

След обяда Сюзан си взе шапката и каза на Колет, че ще отиде край реката. Мишел, който съжаляваше ако не за укорите, то поне за начина, по който ги бе направил, я попита любезно дали може да я придружи.

В подножието на склона седнаха на една пейка. Реката течеше пред краката им и шумеше приятно.

Сюзан чертаеше по пясъка с върха на чадъра си, а Мишел, мрачен както винаги, гледаше неопределено пред себе си. Сюзан го погледна и поиска да каже нещо, но се поколеба.

— Мишел — каза най-после, — спомняте ли си понякога за жената, която ви е причинила толкова скръб?

Мишел трепна, но веднага се опомни и каза спокойно:

— Не, вече не мисля за нея. Казах ви, че тази любов беше една авантюра и аз се излекувах напълно от нея.

Тя помълча и после каза:

— Много ли беше красива тя?

Мишел я погледна насмешливо.

— Защо ми задавате този въпрос?

— Сигурна съм, че тя е била много красива, по-красива от мен — каза Сюзан, навела очи. — И... вие я обичахте много, нали?

— Да, много — каза той равнодушно. — Но ще ви моля да забравите тази история, както и аз сам съм я забравил.

И като се опита да се усмихне, прибави:

— Понеже заговорихте за моето минало, аз ще ви запitam за вашето. Зная, че не сте романтична, нито сантиментална, но зная положително й, че годежът ви е отчаял, отчайва и сега много мъже.

— Вие знаете всичко, нали ви разказах.

— Но в Америка са ви ухажвали, нали?

Той се смееше, но я наблюдаваше сериозно.

— О, разбира се, дребни флиртове, но не толкова, колкото вие мислите.

— И никой ли не е искал да се ожени за вас?

— Да, един търговец от Нови Орлеан. Ах, колко смешен беше! Нито аз, нито чичо Джон го харесвахме...

— Ако някой би ви обикнал там, може би вие щяхте да се смилите над него и освободена от обещанието си — защото баба ви е желала само вашето щастие, щяхте да се омъжите във Филаделфия и... така щеше да бъде по-добре.

Сюзи изпусна чадъра си, който шумно падна на дървената пейка.

— Защо? — попита тя с негодувание.

— Защото може би щяхте да бъдете по-щастлива и...

— И вие също, нали?

— Не съм казал подобно нещо! — отвърна разпалено Мишел.

Сюзи не възрази и стана.

Принуди я да се спре и стисна двете ѝ ръце.

— Сюзан — каза, — трябва да ми вярвате.

— Вярвам ви — отговори тя хладно. — Оставете ме да си вървя, Мишел, Колет очаква гости, трябва да се преоблека.

Стаята на Колет се отделяше от стаята на Сюзан чрез един будоар. Сюзан потърси Колет там, но не я намери. Понеже силно я болеше глава, извади иглите от косите си и те се пръснаха свободно по раменете ѝ. Погледна се машинално в огледалото и видя страните си, мокри от сълзи. С яд ги изтри.

„Все едно ми е вече... Той е лош, несправедлив... толкова позле! Казвала ли съм му, че не съм щастлива? Той бил щастлив, а аз не! Просто отвратително! Има дни, когато го мразя!“

Някой почука на вратата.

— Колет, мога ли да вляза?

Господи, гласът на Мишел! Сюзан поиска най-напред да избяга, но гордостта ѝ я прикова на мястото ѝ и като скри мократа си кърпичка, каза спокойно: „влезте“, забравяйки, че е с разпуснати коси.

— Мислех, че Колет е тук — каза Мишел. — Мога ли да взема някоя книга за четене. Отивам си.

— Изберете, която искате.

Мишел взе, която му попадна в ръка.

— Лека нощ — каза Сюзан, — трябва да отида да се преоблека.

Бе уловила вече дръжката на вратата, когато Мишел ѝ зададе такъв банален въпрос, че сам се притесни от него:

— Коя рокля ще облечете?

Сюзан го погледна учудена.

— Лилавата.

Той се поколеба малко и после каза:

— Очите ви изглеждат уморени... зачервени.

— Зачервени? Ни най-малко! От какво ще ми бъдат зачервени очите?

— Не знам, само констатирам факта. Може би от праха по пътя тази сутрин.

— Навярно. Значи съм грозна? Интересно!

Мишел се усмихна. Със своите къдрави, не много дълги коси около лицето си тя приличаше на красив малък паж. Но всичко това той не ѝ каза, а се задоволи само с две думи:

— О, не.

Изведнъж се реши да заговори за това, което го измъчваше.

— Сюзи — каза, — искам да ви обясня защо ви казах тъй преди малко.

— Не сте ме наскърбили — отвърна тя все още хладно. — Нали веднага след това ми казахте, че не сте искали да ме обидите и аз ви повярвах.

— Радвам се — каза Мишел с тон, който по-скоро би означавал противното. — Довиждане, Сюзи.

И той излезе. Но зачервените ѝ от праха очи го измъчваха. Освен това той бе забелязал в ъгъла на креслото мократа ѝ кърпичка.

Час след това Колет четеше в салона в очакване на гостите си. Сюзан бе седнала в краката ѝ, както често обичаше да прави.

— Колет — каза тя, — как мислиш, жената... която Мишел обичаше по-рано... вярваш ли, че той още мисли за нея?

— Какво ти е дошло наум!

— Не вярваш ли?

— Сигурна съм, че не.

— Колет — каза Сюзан, като сложи главата си на коленете ѝ, — смяташ ли, че съм достойна за него?

Госпожа Фовел хвана с две ръце главата ѝ и я целуна нежно.

— Та щях ли аз да искам да се омъжиш за него, ако не беше достойна?

— Как се казва тази жена?

Отначало Колет не искаше да говори за миналото, нито за отвратителната жена, но после отстъпи и каза името ѝ, като разказа подробно цялата история.

— Тази пролет видях графинята в Кан, разбира се, не я заговорих... Вие с мис Стивънс бяхте вече заминали.

— Те са били тогава годеници?

Още един въпрос стоеше на устните ѝ: „Беше ли нежен Мишел с годеницата си?“, но тя не посмя да го изрече.

— Да, бяха годеници — каза Колет, като се засмя. — Но ти няма защо да бъдеш ревнива. Годещът им бе съвсем френски!

Сюзан се изправи бързо.

— Колет, обещавай ми, че няма да кажеш на Мишел нищо за това, което те питам...

Очите ѝ се напълниха със сълзи.

— Днес си много нервна, мила моя — каза Колет. — Успокой се, няма да кажа нищо на Мишел. И ако продължаваш да мислиш още за спречкването ви днес на обяд, ще направиш грешка. Сигурна съм, че Мишел вече съжалява. Не бива да му се сърдиш.

— Аз не му се сърдя — отвърна Сюзан и целуна братовчедка си.

На сърцето ѝ сега бе по-леко.

Цели пет дни Мишел не дойде в Кастелфльор. Когато Колет прати да питат как е, той отговори, че работел без отдых върху пътните си бележки. Тогава господин Фовел заяви, че ще отиде в гълъбарника му да го види и попита Сюзан дали не иска да го придружи.

Като видя неочакваните гости, Мишел се смути, макар че натрупаната с книжа маса пред него свидетелстваше за усилена работа.

Далеч от Кастелфльор, той избягваше постоянните случаи да упреква Сюзан и да я измъчва. И Мишел не лъжеше, като изтъкваше за втора причина на новото си отшелничество силното главоболие, което напоследък го измъчваше често.

— Смятам, че Реолови имат право, безсънните нощи много зачестиха — каза Мишел.

— Въпрос на навик — отговори Сюзан. — Аз например не се уморявам изобщо.

— И все пак изглеждате малко бледна — каза Мишел, като я гледаше внимателно.

Тя поклати отрицателно глава.

— Не сте ли болна?

— Не, забавлявах се много.

— Докога ще трае този живот на пустинник? — попита господин Фовел.

— Най-малко до края на седмицата.

— Ще дойдете ли на бала у Сенвалови? — попита Сюзан.

— Навярно, не ще мога да се въздържа да не отида.

Сюзан намери отново добрия си приятел. До вечерта на бала Мишел избягваше всички чужди хора, дори и най-близките си приятели, но с годеницата си излизаше на кон, както по-рано, четеше ѝ написаното от него, разговаряха за наетия апартамент, за покупката на мебелите, изпрати шест билета на Марсиен Мишо.

Сюзан си казваше от сутрин до вечер, че златното време се върна и бе доволна, напълно доволна от съдбата си. Тъй много мислеше за това, че започна и сама да го вярва.

IX

Камериерката прикачи последната панделка и я забодe с карфица. Сюзан се погледна внимателно в огледалото.

Светлината на кристалните лампи и отраженията на огледалата обгръщаха цялата ѝ въздушна фигура достигаха до дъното на сините ѝ зеници.

„Хубава съм! — каза си тя. — Хубава съм! — повтори на себе си. — Само един-единствен човек не го забелязва.“

— Ти си винаги хубава, Сюзи, но тази вечер си просто прекрасна! — каза госпожа Фовел. — Не е позволено човек да бъде толкова възхитителен!

— О, след малко ти ще докажеш, че може да бъде и повече! — отговори закачливо Сюзан, като гледаше как камериерката решише разкошните коси на братовчедка ѝ. — Но роклята ми наистина е истинско бижу, много ме разглези с нея.

Колет я погледна още веднъж и се усмихна.

— Мишел, както винаги, е по-точен от нас и навярно скучае долу. Иди го питай какво е мнението му за зелените рокли.

Когато Сюзан се появи на прага на осветения салон, Мишел стана изненадан от мястото си. Тя премина бързо стаята и спря сияеща пред годеника си.

— Ето ме и мен, Мик — каза тя кокетно, но някак свенливо.

Тя често си казваше, че вечерното облекло прави Мишел по-висок. Тази вечер си каза, че бялата връзка му придава по-строг вид. Странно, вечерното му облекло подчертаваше още повече — приликата му с рицаря от Зелената гробница.

Като видя, че Сюзи го разглежда, Мишел я заговори.

— Много ви е хубав тоалетът — каза той.

Изведнъж цялата радост на Сюзан се изпари. Хубав тоалет!

Обаче Мишел продължаваше да разглежда „хубавия тоалет“ и Сюзан очакваше с трепет да ѝ каже още нещо. Човек има самолюбие! Но Мишел не каза нито дума повече.

Тя не можа да понесе мълчанието му и изрече:

— Колет и Робер не са готови още.

— Има време — отговори Мишел.

И двамата замълчаха.

„Колко ѝ отива този цвят!“ — каза си наум Мишел.

Тя бе същото малко момиченце, което снощи искаше да се възхищават от новата му рокля. Но сега у нея имаше нещо тайнствено, което привличаше, нова, непозната личност. Той си спомни за метаморфозите в приказките, когато влязлата скромна посетителка се превръща изведнъж в царица на светлината и казва: „Ти мислеше, че приемаш беднячка, внимавай — аз съм фея!“

Струваше му се, че и със Сюзи е станало такова магическо преобразяване, че една неестествена светлина се излъчва от косите ѝ и сякаш тържествуващата ѝ усмивка казваше като феята в приказката: „Ти искаш да ме мъмриш и да се забавляваш с мен като с дете, внимавай — аз съм жена.“

Сюзан започна да говори, утешена донякъде от комплиментите на Колет и от изненадата, която бе забелязала у годеника си, като влезе в салона.

— Знаете ли, Мишел, макар че съм на двадесет и две години, това е първият ми бал. Това също е първата ми деколтирана рокля... Съвсем деколтирана, разбирате ли?

— Съвсем деколтирана, да, разбирам — каза Мишел, като наблегна на думата съвсем.

Това бе напълно несправедлив намек и макар че едва можеше да се почувства, Сюзи го схвана. Тя се изчерви и повдигна на гърдите си тюления ешарп, който загръщаше раменете ѝ.

Това движение раздразни Мишел.

— С ешарпа ли ще стоите в Шене? — попита той.

— О, не.

— Студено ли ви е?

Тя се поколеба, преди да отговори.

— Да, малко — каза с наведени очи.

Той я загледа продължително, но тя не вдигна очи.

— Не мога да разбера как ще стоите с тази рокля пред двестатри души, когато се срамувате сега от мен.

Сюзи бе поразена от забележката му и смаяна, без сама да знае какво говори, каза:

— Защото пред вас се срамувам повече, отколкото пред другите...

— А, срамувате се пред мен? Значи, както винаги, съм привилегирован!

Гласът му бе суров, очите — зли. Сюзан също се ядоса и скочи от стола си.

— Слушайте, Мишел, ако мислите цяла вечер да бъдете така мрачен и да ми разваляте удоволствието кажете ми! При тези условия предпочитам да си остана у дома... Защото сте непоносим... не предполагате до каква степен сте непоносим!

От нея, от тоалета ѝ, от затоплените на гърдите ѝ цветя, от леко напудрените ѝ коси се носеше нежен парфюм.

За първи път у Мишел се яви лудо желание да я сграбчи в ръцете си, да усети аромата на косите ѝ до устните си, да я притисне до сърцето си. Това дете бе негова годеница, принадлежеше повече на него, отколкото на всеки друг. Защо да не ѝ каже: „Да, не отивай на този бал моля те, не отивай, сам не зная защо и с какво право искам от теб тази жертва, но я искам от цялата си душа, от името на страданието, което ще изпитам там и от което се боя.“

Но Сюзи не отгатна мислите му и каза:

— След всичко това ще бъде глупаво, ако се откажа от бала заради вас.

— И аз бих съжалявал много, ако ви лиша от едно удоволствие — отвърна сухо той.

В този момент влезе Колет, последвана от съпруга си както винаги безучастен, целуна нежно брат си и очарователна в своята лилава рокля с рисувани бледи орхидеи, погледна майчински Сюзан и каза:

— Е, братко, гордееш ли се с годеницата си?

— Много — отговори Мишел без всякакъв ентузиазъм.

Обаче като стигнаха в Шене и докато Сюзи оправяше косите си пред огледалото, преди да влезе в салона, той си даде вид, че е в прекрасно настроение и поиска от годеницата си първия валс.

Сюзан го погледна изненадана и със съжаление каза:

— Ах, Мишел, колко ми е мъчно! Не знаех, че вие танцувате... Нито веднъж това лято не сте танцували... онзи ден обещах първия валс на Реймон Деплан.

— А! — каза само Мишел.

И без нито дума повече предложи ръката си на Сюзан и последва Колет и Робер, които вече се насочваха към господин и госпожа Сенвал.

Като прекрачи прага на салона, Сюзан извика от възхищение. Смесицата от лилаво и зелено представляваш истинска феерия.

Госпожа Сенвал се усмихна на наивното възхищение на Сюзан и Мишел трябваше да приема благосклонно комплиментите за годеницата си.

Колет и Сюзан седнаха при госпожа Реол. Реймон Деплан прекоси салона и дойде да иска обещания си валс.

— Господин Деплан — каза Сюзан без колебание, — ще постъпя нечестно, но когато ви обещах първия валс, мислех, че Мишел няма да дойде. Понеже той дойде и ме помоли за същия валс, ще ви бъда много признателна, ако ми го върнете.

— Много справедливо — каза Деплан и се поклони.

Тя му благодари мило и му подаде бележничето си, за да си запише друг валс и веднага отиде при Мишел, който се бе облегнал тъжно на една врата.

— Възвърнах си валса — каза тя и сложи облечената си в ръкавица ръка върху неговата.

— Но, Сюзан, аз не съм ви молил за това.

— Знам, направих го на своя глава.

— Искате да танцувате с мен?

— Разбира се, ако вие сам искате — каза тя, леко наскърбена от поведението му.

— Не, аз бях глупав, че ви поканих. Аз танцувам лошо и въобще не обичам да танцувам. Сам не знам откъде ми дойде тази мисъл...

— Не бъдете лош, Мик! — каза тя нежно.

Тогава Мишел обгърна мълчаливо талията ѝ с ръка и я понесе под звуците на валса, един от тези унгарски валсове, които с веселия си ритъм заличават и тъги, и отчаяния.

Сюзи си каза, че Мишел танцува зле и все пак ѝ правеше удоволствие да танцува с него.

Тя заговори първа — незначителна забележка за хармоничното съчетание на двата цвята, това, което би казала на всеки свой кавалер.

Мишел отговори с няколко думи, като се възхити от това, от което се възхищаваше и тя.

— Кой рокли ви харесват повече, зелените или лилавите?

— Зелените.

— Ами... между зелените на коя бихте дали премия?

Мишел се усмихна и Сюзан си каза, че когато той се усмихва така, има съвсем младежки вид.

— На роклята на госпожица Сенвал и на вашата.

— Наистина ли? Значи роклята ми ви харесва?

— Мисля, че вече ви го казах!

— О, но тъй зле!

— А сега по-добре ли го казах?

— Малко по-добре. Ами, Мик — продължаваше тя неволно кокетство, — от тоалетите на Маргьорит Сенвал и моя кой предпочитате?

Мишел пак се усмихна. Тя очакваше отговора му известен страх.

— Мисля, че вашия.

— Защо?

— Защото е по-скромен.

— И още?

— И още... не зная защо... Защото вие сте руса воднистозеленото ви отива много!

— Може би да.

— Забелязали ли сте, че вкусовете ни често си схождат? — каза той любезно.

— Разбира се, но не във всичко. Само за мебели и за тоалети.

— Това няма да е достатъчно.

— За древните народи ли?

Той се засмя с глас.

— За тях е предостатъчно.

— Тогава за танцуването?

— О, не, аз танцувам много лошо.

Той тъкмо бе объркал такта.

— Много лошо — не — поправи го Сюзан със свойствената си откровеност, — но не и добре. Въпреки това аз съм доволна, че танцувам с вас.

Инстинктивно, докато тя говореше това със своя детски маниер, той я притисна до себе си.

— Значи представлявам нещо за вас? — прошепна той.

— Вие сте мой годеник, също и мой братовчед — отговори тя засмяно.

Лицето на Мишел се помрачи.

— Наистина, забравих, че съм ваш братовчед!

— Ами вие доволен ли сте, че танцувате с мен?

— Какъв въпрос! Вие знаете много добре, че танцувате отлично.

Навярно аз не съм първият, който ви го казва.

Ако тя преди малко беше умишлено лоша, сега и двамата бяха квит.

Музиката утихна. Жак Реол дойде да поздрави Сюзан. След това Мишел поиска още един танц от нея. Тя му подаде бележничето си. Като видя покритите с имена страници, Мишел се усмихна горчиво.

— Безполезно е, за мен не е останал нито един.

— Само че... — искаше да каже тя нещо.

— Не, не, така е по-добре. Знам, че не е приятно да се танцува с мен.

Оркестърът започна пак. И понеже Гастон Понмери се приближи да иска обещания си танц, Мишел кимна набързо и се отдалечи.

Отначало Сюзан си каза, че няма да може да се забавлява — защото държането на Мишел я бе обидило, но младостта си е младост и тя се увлече в танца.

Свежестта и женствеността ѝ бяха тази вечер още по-съблазнителни, тя знаеше това и радостта, че е хубава, одухотворяваше още повече хубостта ѝ.

Възхищаваха се от нея, заобикаляха я като малка царица и доволна, че е тъй ухажвана, тя беше добра, всеопрощаваща. Всички мъже ѝ се струаха приятни, всички жени — красиви, изобщо целият свят ѝ се виждаше прекрасен.

Тя имаше голямо желание да танцува пак с Мишел. В това желание имаше донякъде задоволена гордост, а също и още нещо, но тя не се опита да определи какво именно.

Но Мишел не дойде.

От време на време тя го виждаше да разговаря с някой възрастен господин или да се усмихва, наведен над някоя лилава рокля, или сам,

подпрян до вратата, да гледа наоколо си с отегчен вид. И когато той дойде след много други да ѝ предложи ръката си, за да я заведе на бюфета, тя чувстваше, че двамата не са в унисон — той бе спокоен, сдържан, а тя оживена, възбудена, с пламнали страни.

Мишел не искаше да я заведе в галерията, където всички прозорци бяха разтворени, а ѝ сервира на малка масичка в оранжерията. Там бяха съвсем сами.

— Другите ще помислят, че сте ме пленили тук! — каза Сюзан.

— Но признайте, че го правя с добри намерения. Робер си отиде преди час и ми повери Колет и вас. Нямам намерение да ви оставям в бюфета да ви хване някоя пневмония.

— Горката Колет! Наистина, че тя се забавлява и не мисли, за мен, но ще повярвате ли, ако ви кажа, че тази вечер не съм имала време да разменя две думи с нея?

— О, вярвам ви, разбира се!

— Не е приятно да вечеря човек сам — каза изведнъж Сюзан, като остави чашата на масата. — Защо не поръчате също за себе си?

— Защото не съм гладен.

Тя го погледна и се засмя.

— Искате ли да си го разделим?

— Не, благодаря.

— Има две вилици, едната в моята салфетка, а друга в гъшия дроб, можем да ядем едновременно.

— Уверявам ви, не съм гладен.

— Само една хапка, Мишел, една малка хапчица, моля ви, само за да ми доставите удоволствие?

Доволен, но все още противейки се, Мишел взе вилцата. Когато пое хляба, който тя му подаде деликатно с двата си пръста, Сюзи се усмихна доволна.

— Колко ви отива, Мик, да не бъдете сериозен! — каза тя. — Понякога сериозните хора са много скучни.

— О, знам, знам. Най-голямото ми нещастие е, че съм се родил сериозен.

Тонът му трогна малката царица на бала. Тя го погледна съчувствено и сложи освободената си от ръкавицата ръка върху неговата.

— Не, аз не мисля така.

Тремор стисна тънките ѝ пръстчета.

— Колет има право — каза той, — вие ужасно умеете да се подмилквате.

— Но при вас това тъй трудно се удава, че не виждам от какво се страхувате.

И тя отдръпна ръката си, взе чашата и отпи няколко глътки шампанско. Мишел не преставаше да я гледа.

— Аз повече няма да пия — каза тя. — Ако сте жаден, ще ви дам останалото.

— Благодаря.

— Гнусите ли се?

Той се засмя.

— Не, не се гнуся. Какво бебе сте!

— Тогава се страхувате да не узнаете тайните ми?

— Може би.

Но той взе чашата и бавно изпи останалото.

Сюзан беше възхитена.

— Това е малко дивашка церемония — каза тя. — В приключенските романи така се сключват приятелските договори — разбира се, не с шампанско! Надявам се, че и ние вече няма да се караме. Спомняте ли си договора, който сключихме в Сен Силвер?

Тя стана. Мишел я гледаше няколко секунди, без да отговори, после каза:

— Да, спомням си.

Когато се върнаха в залата, на Сюзан ѝ се искаше да му предложи да танцува с нея котийона, но после си каза, че по-достойно за нея е, ако той ѝ предложи. И те се разделиха.

— Госпожица Сенвал е само официалната героиня на бала, а всъщност истинската героиня е мис Северн — каза барон Понмери на Мишел. — Тя се забавлява като дете, удоволствие е да я гледа човек... Погледнете я!

Мишел се обърна, но като видя Сюзан да танцува, съвсем не изпита това удоволствие, което изпитваше барон Понмери.

В триумфа си Сюзан не забрави влюбените, на които бе обещала покровителството си. Очаквайки валса, който бе обещала на Пол Реол, тя седна до Симон.

— Забавлявахте ли се добре, мое дете? — попита тя.

— О!

Това „О!“ означаваше много.

— Толкова по-добре. Зеленото ви отива чудесно! Навярно Терез ви е сложила тези парички в косите. Танцувахте ли много, Симон?

— Много.

— С приятни господа?

— Да.

— Кой например?

— Господин Понмери, господин Риеж, господин Боас, господин Деплан, господин... не помня кой още, много бяха.

— Ами с Пол Реол не танцувахте ли?

— О, да.

— Защо тогава забравихте да назовете горкото момче? Не ви ли харесва?

— Не.

— Аз го намирам очарователен. Толкова е жизнерадостен!

— О, да!

— Аз го обичам много, а вие? — каза изведнъж Сюзан.

В този момент при тях дойде Пол.

— Тъкмо говорехме за вас, и то лоши работи! — каза Сюзан със закачливия си тон.

Симон се изчерви.

— Сигурна съм, че госпожица Северн ви е говорила лоши неща за мен?

— О, съвсем не, нали, Сюзан?

— Как не! — отговори Сюзан. — Хайде, мила моя, подарете един валс на този лош Пол, иначе ще помисли, че съм го дискредитирала пред вас. Аз съм уморена, господин Пол.

— Госпожице Симон, моля ви! — каза той.

Симон се изчерви още повече.

— С удоволствие, но вече съм поканена.

— Жалко! А следващия?

— Следващият обещах на господин Ланжий. Но кажи ми, Сюзан, ще постъпя ли нечестно, ако оставя господин Ланжий... само един танц?

— Дори ще постъпите много мило! — извика Пол възхитен.

Когато Симон се отдалечи под ръка с кавалера си, Сюзан прихна да се смее. Пол седна до нея.

— Вие сякаш се подигравате с мен, мис Сюзи?

— Така ли мислите? Виж го ти! Но, нещастнико, нали с мен трябваше да танцувате този валс? А бяхте готов да ме оставите да подпирам стената! Ох, колко сте смешен!

— Кажете по-добре, че заслужавам бесилка!

— Но има смекчаващи обстоятелства.

— Хайде, бъдете така добра да потанцуваме този валс, и да си поговорим за нея.

Разговорът беше толкова приятен за Пол, че той помоли добрата фея да танцуват заедно котийона, като обясни откровенно, че не иска да го танцува със Симон, за да не разсърди Жак.

— Ние танцувахме вече толкова пъти заедно, ще помислят, че вие ме ухаждате — засмя се Сюзан.

Сюзан се обърна и потърси с очи годеника си. Изведнъж извика изненадана. Мишел танцуваше! Той танцуваше с госпожа Дьо Лорж и се усмихваше на умилкванията на тази „глупава баба“. Ах, тази вдовица? Какво ли му е казала, та той се е оживил толкова! И как се е нарисувала!

— Хайде, мис Сюзи — повтори Пол, — бъдете милостива и ми подарете котийона!

— Добре, съгласна съм — каза тя.

Към четири часа танцуваха котийон. Решиха да завършат вечерта с фарандол.

Цяла обвита с гирлянди от лилави цветя и нежни зелени листа от котийона, с леко разчорлени коси и блеснали очи, Сюзи приличаше на изящна аристократична вакханка. Когато се готвеше да танцува фарандол с Ланжий, който се бе забавлявал цялата нощ като младо момче, Мишел ѝ каза, че колата е готова и че Колет иска да си върви.

— О, Мик, само минутка, ей сега ще свършим.

— Мили приятелю — каза Ланжий, — недейте...

Но Мишел не го слушаше.

— Хайде, Сюзи, вече е пет часът, съмна се...

— Толкова по-добре, ще закусим тук!

— Така, така! — провикна се Ланжий възхитен.

— А, лесно ви е на вас да викате: „така, така“. А аз имам ужасно главоболие!

Сюзан пусна ръката на кавалера си.

— Щом ви боли глава, да вървим... Струва ми се, че пет минути повече... Не е Колет, която... Но хайде да вървим.

В Кастелфльор Мишел придружи дамите до вестибюла, целуна Колет и подаде ръка на Сюзан.

— Да вървя, че нещастният колар ще ме проклина — каза той.

— Довиждане и благодаря, братко! — извика му Колет.

Навън бе вече светло, започна да вали слабо. Мишел се изтегна облечен на леглото си.

Трябваше да си признае, че имаше моменти през тази безконечна нощ, когато би дал всичките си съчинения за древните народи, само да може да танцува като Пол Реол или Деплан!

„Аз не я обичам!“ — казваше си той. — Не, наистина аз не я обичам. Предпочитах да бъда свободен и не бих и помислил да се женя за нея. Но тя ме омагьосва, увлича ме, както всички други мъже... Ох, ако го знаеше тази дяволска малка кокетка, ако го знаеше! А ме смята неподатлив на чара ѝ. Ах, ако знаеше, как би тържествувала, как би ми се надсмяла!

Х

Към десет часа Мишел стана, съсипан от безсъние.

Дъждът бе разкалял пътищата. Все пак той отиде в Кастелфльор, като се мъчеше сам да се убеди, че отива заради една етнографска книга на зет си, която му бе абсолютно необходима в този момент. Но зет му бе зает с градинаря да строи нов парник, а Колет още не бе станала. За да отиде в библиотеката, той мина през малкия салон и видя там Сюзан.

Тя закусваше, седнала удобно пред маса с изящни сребърни и порцеланови съдове. Закуската ѝ се състоеше от хляб, масло, рохки яйца и чай — закуска на деятелен човек, на когото въздухът и светлината не са достатъчна храна.

Облечена в тъмносиня вълнена рокля с бледосиня якичка, тя бе свежа и бодра, сякаш бе спала цяла нощ.

— Вие, Мик, толкова рано.

Той обясни причината на посещението си и като видя, че Сюзан продължаваше най-спокойно да бърка със сребърна лъжичка, зацапана с масло, в жълтъка на яйцето, седна срещу нея и се опита да разговаря.

Мишел дойде, уморен физически и душевно от нервното бодърстване цялата нощ. В главата му още се въртяха размишления, беше тъжен и чувстваше непреодолима нужда да бъде ободрен, да чуе, макар една утешителна дума, да бъде преди всичко разбран, но без да има нужда да се обяснява.

А Сюзан, съсипана от умора, бе заспала като малко дете и към девет и половина се бе събудила съвсем отпочинала и с най-приятни мисли в главата. Споменът за несъгласието помежду им, което за малко бе помрачило удоволствието и вечерта, сега бе изчезнал.

Затова когато Мишел влезе, тя очакваше да го види също тъй весел, също тъй любезен, също тъй доверчив към нея, както тя бе разположена да бъде.

Но след като се разделиха, умът на Мишел бе работил в обратна посока. Докато тя правеше всичко по-розово, той гледаше на всичко

по-черно. Тя се изненада, като го видя тъй мрачен, с бръчки на челото. А като я видя тъй свежа и усмихната, той се наскърби още повече.

— Ще излизате ли? — попита я, като видя приготвените до нея на стола чадър и шапка.

Тя му каза весело, че била поканена заедно с още пет-шест млади момичета да обядва у госпожа Реол със Симон, за да си попрिकाжат за бала.

— Апропо, Мик — каза изведнъж тя, — искам да ви попитам нещо. Вчера в Шене говореха за голям излет с коне до Франшар. Ще бъде вдругиден. Срещата е в един и половина на Козята могила. И понеже е много далеч и не ще можем да се върнем преди мръкване, Колет и Робер смятат, че ще бъде уморително. Ще ме придружите ли?

— Наистина, мила моя, аз бих могъл по-полезно да прекарам деня, отколкото да се разхождам с компанията — отговори той студено. — Колкото обичам разходките на кон, когато съм сам, толкова ги мразя, когато служат за претекст на салонни разговори.

Сюзан го погледна учудено и забеляза бледността му.

— Имате много уморен вид — каза тя. — И днес ли ви боли глава?

— Да, и се възхищавам от вас!

— О, и аз съм малко уморена, но довечера ще си почина.

Те замълчаха. Сюзан грижливо мажеше масло на хляба си.

— Значи — каза Мишел, като я наблюдаваше с известно раздражение — още не ви е омръзнал този глупав бал. Кой знае колко сте приказвали за него преди и колко още има да приказвате след него.

Сюзан се разсмя.

— О, Мишел, ако знаехте колко е интересно това!

— Повтарям, възхищавам ви се!

— Но най-после — каза тя, малко ядосана от постоянното му мусене, — и вие сам не сучахте през цялото време! И вие танцувахте...

— Два пъти най-малко, нали? А вие...

— О, аз не пропуснах нито един танц, нито една четвъртинка от танц! Беше великолепно! Всички бяха тъй любезни! Тъй любезни с мен! Ах, този Реймон Деплан, как ме караше да се смея, той...

— Навярно сте разговаряли с много хора, защото около вас имаше цяла тълпа.

— Наистина ли? Все пак това е по-малко компрометиращо, отколкото един-единствен избраник!

Но Мишел не се шегуваше.

— Хубав навик са усвоили френските момичета — продължи той, — по примера на вашите съотечественички навярно. Не зная защо им трябва някой да ги придружава на бала. Достатъчно е една камериерка да ги придружи до гардероба.

— Ще дойде време, когато ще минат дори и без камериерка — каза философски мъдро Сюзи.

Хубавото ѝ настроение и невъзмутимото ѝ спокойствие все повече и повече дразнеха Мишел.

— Не вярвам, че някога ще дойде време, когато ще се смята прилично едно младо момиче да бъде обкръжено цяла вечер само с млади мъже.

— Обкръжено с млади мъже! — извика Сюзан. — Кои именно? Я да видим! Деплан... Да, наистина, той се занимаваше с мен. Деплан... и после...

— После Гастон Понмери, после Пол Реол, после Бокур, после онзи пропаднал депутат, после онова животно Ланжий...

— О, Мишел, животно! — упрекна го Сюзан. — Преди всичко Ланжий не е млад, нито пък околийският началник е млад.

— Ами Пол Реол не е ли млад? Пол Реол, когото познавате от Кан и който ви е ухажвал и през зимата?

— Вярно е, той ме ухажваше в Кан — каза Сюзан все така спокойно и си наля втора чаша чай, — но тук не ме е ухажвал.

Мишел стана и скръсти ръце.

— Значи признавате, че ви е ухажвал в Кан?

— Разбира се, защо не? Смешно е, Мишел, че ви прави впечатление, когато ме ухажват.

— Не казвам, че ми прави впечатление, но вие не би трябвало да позволявате. Обаче вие сте кокетка...

— Не съм кокетка, мой мили, само обичам да се забавлявам и се забавлявам, когато мога.

— А колко пъти отидохте в бюфета?

— Вие ме упрекувате, че съм яла много?

— О, вие не ядохте много, вие нямате време да ядете.

Сюзан остави лъжичката си върху чинийката, облегна се на стола си и погледна Мишел право в очите.

— За да се карате ли дойдохте? — попита го тя.

Ноздрите и брадата ѝ леко потрепваха.

— Караниците ме ужасяват, Сюзан — каза той, — исках само да ви обясня какво мисля аз.

— Много любезно е това, което мислите вие! Да не смятате, че само аз съм се смяла и приказвала в Шене?

— Има много момичета и млади жени също тъй весели, които се отвращават от брътвежите на Понмери и Деплан. Например госпожа Реол. Тя кокетка ли е?

— О, не, тя е прекрасна! — призна откровено Сюзи. — Но с Терез работата не стои така.

— Гледай ти, а защо?

— Ей така.

— Не можете да го кажете.

— Не.

— И аз не съм любопитен. Но признавам, че макар да знаех, че сте повърхностна и лекомислена, не очаквах от вас такова леко държане.

Сюзан пребледня. Вече не се забавляваше.

— Казахте тежка дума! — произнесе тя през стиснати зъби.

Но Мишел продължи, минавайки всякакви граници.

— Не мислите ли, че тези танци са отвратителни? Какво е това цяла вечер едно момиче да минава от ръцете на един в ръцете на друг? Мислите ли, че знаете какво си позволяват да ви казват през време на танца или през почивките в бюфета? Мразя тези балове, мразя свободата, която позволяват, мразя кокетството, което покровителстват... И понеже сте моя годеница...

— Мишел! — прекъсна го Сюзан гневно, — внимавайте какво ще кажете!

— Нищо, освен истината, бъдете сигурна. Омръзна ми да бъда смешен. Не ви искам любовта, нито приятелството.

— Мишел! — извика Сюзан с блеснали очи и разтреперани устни. — Мишел, това, което казвате, е недостойно! Вие не поискахте моето приятелство, но аз поисках вашето и ако бяхте ми го дали, никога, никога не бихте се отнасяли така несправедливо с мен.

Той искаше да каже нещо, но тя не му позволи.

— Какво съм направила? — питаше тя. — Защо ме заведоха на бал, ако не да танцувам и да се забавлявам? Държала съм се лошо! Какво съм направила? Или това, че са се възхищавали от мен и съм била доволна, ви обижда? О, ето какви сте вие, мъжете — ревниви от гордост, когато не е от обич! Мишел, това е лошо. Лошо! Аз упрекнах ли ви, че танцувахте с госпожа Дьо Лорж, макар че я мразя, о, как мразя тази жена!

Изведнъж тя отблъсна масичката, завря лицето си във възглавниците на канапето и заплака. Мишел се трогна.

— Сюзан, глупаво е да плачете!

Но тя не отговори, цяла се тресеше от хълцания и сълзите течаха по пръстите ѝ.

— Сюзи, не бива да плачете...

Хълцанията се усилиха. Бе като безпомощно отчаяно дете. Мишел се поколеба малко, но после, слиян от обидата, която ѝ бе причинил, коленичи пред нея.

— Сюзан, мила моя — говореше той, като се мъчеше да отстрани притиснатите до лицето ѝ ръце, — причинявате ми голяма мъка. Ето вече три пъти плачете по моя вина. Ако съм бил много строг, ако съм сгрешил, простете ми. Моя мила малка Занна, не искам да плачете...

— Мишел — каза тя, все още хълцайки, — бяхте много лош с мен!

— Но съжалявам сега, заклевам ви се... не плачете...

— Мишел, аз не съм кокетка.

— Не, моето дете, не... само тези дребни глупости ме дразнеха.

— А вие флиртувахте с госпожа Дьо Лорж — продължи Сюзан, без да сваля ръцете от лицето си.

— Госпожа Дьо Лорж! Ох, само да знаете, колко безразлична ми е тя!

— А мислите ли, че например Деплан не ми е безразличен?

— Вярвам, че е.

Сюзи свали ръцете си и откри лицето си, цяло обляно в сълзи. Тогава видя пред себе си коленичил Мишел и се усмихна. Той помисли, че тя му се присмива и бързо се изправи.

— Мишел, защо говорихте с мене така грубо?

Мишел седна до нея и хвана ръката ѝ.

— Чуйте ме, Сюзи, съжалявам много, срамувам се, че се увлякох. Знам, вие сте самата невинност, но не може да не чувствате, че сте хубава, че всички ви харесват...

— Не всички, например вие — прекъсна го тя.

И искаше да прибави: „Ако аз танцувах котийона с Пол Реол, то е, защото един друг, лош човек, който много забравя, не се потруди да ми поиска този танц.“ Но гордостта ѝ не я остави да го изкаже.

— Аз не... разбира се, аз съм винаги изключение! Но значи, с изключение на мен, всички останали, нали? И това ви прави удоволствие, опиянява ви, насърчава ви във вашите флиртове, които при вас са с най-невинни намерения, без съмнение, но които за другата страна съвсем не са такива, вярвайте ми! Ох, ако знаехте какво приказват за жените в пушалните, дори и за младите момичета, как ги критикуват същите тези мъже, които преди това са ги ласкали...

— Това, което ми казвате, е отвратително!

— Разбира се, отвратително, обаче за нещастие е вярно. Сюзи, искам да ви помоля нещо... грубо е, жестоко е от моя страна, но... обещавайте ли ми, че друг път ще се забавлявате по-малко? Ще бъда по-щастлив, ако ми обещаете!

Сюзан наведе очи, после погледна годеника си.

— С удоволствие ви обещавам, но в замяна на това и вие няма да се занимавате повече с госпожа Дьо Лорж, освен, доколкото учтивостта го изисква. Аз също имам честолюбие. И също не искам да бъда в очите на другите една изоставена годеница, както вие не искате да бъдете смешен годеник.

— Ще правя това, което вие искате. Танцувах един-единствен път с госпожа Дьо Лорж, и то, защото тя дойде да ме потърси и почти насила ме принуди да танцувам, ако искате да го знаете...

Сюзан се усмихна доволна.

— Тя ли ви потърси, Мик? Тогава тя съвсем не е горда!

— Нали?

Мишел също се усмихна, като видя, че тя се усмихва.

— Значи ние вече не сме сърдити, Мишел? Много мразя сръдните.

Гласът ѝ бе милващ, гальовен.

— Аз също ги мразя, уверявам ви...

Мишел се поколеба, личеше, че нещо го спъва, но изведнъж се реши и заговори.

— Сюзи — каза той, — страхувам се понякога, че вие не разбирате важността на нещата. Вечерята, която разделихте тъй мило с мен, разбирате ли... бихте ли я разделили също тъй с някой друг? Кажете, Сюзи?

Сюзан погледна годеника си, но не се разсърди, а само се учуди.

— С друг ли? С някой чужд? Мишел — засмя се изведнъж тя, — сцената, която ми устройхте преди малко, бихте ли я направили на някоя друга?

Той привлече бързо ръката ѝ, която продължаваше да държи, и я целуна.

— Ох, аз съм луд — прошепна той, — луд съм, трябва да ми простите, забравете това, което ви казах.

Те останаха така мълчаливи известно време.

— Колата трябва да е готова — каза после Сюзи, като стана.

Мишел също стана. Той сложи ръка върху главата на Сюзан, като повдигна къдриците ѝ, за да може по-добре да надникне в очите ѝ.

— Прощавате ли ми? — попита я умолително.

— Да — каза тихо тя, без да избягва погледа му.

— Благодаря, мила Занна.

Леко зачервена, тя взе шапката си и отиде пред огледалото да я сложи.

— Сюзи — каза мило Мишел, като я проследи с очи, — преди малко бях много лош. Ако имате желание да отидете на разходката до Франшар, ще ви придружа с най-голямо удоволствие.

Тя се обърна бързо и го погледна със светнали от радост очи.

— О, Мишел, ще бъда тъй щастлива!

Мишел се усмихна, понеже Сюзан бе вече готова, взе вълнената ѝ наметка и грижливо я зави.

— Пазете се, тази сутрин е много хладно — посъветва я той.

Постъпката му, тези най-обикновени думи трогнаха Сюзан, без сама да знае защо. Същата вечер, преди да заспи, тя дълго мисли, което по-рано никога не правеше, и изведнъж в несвикналия ѝ на размишления мозък се оформи един въпрос: „Как човек узнава, че е обичан? С какво може да се увери?“

XI

Конете вървяха бавно през гората към Козята могила, където беше определена срещата на цялата компания. В душата на Мишел и Сюзи бе леко и радостно, както в първите дни на тяхното приятелство, но към приятелството сега имаше едно ново чувство.

От два дни той бе престанал да анализира всяка подробност в душата си и в този час търсеше да проникне само в душата на вървящата редом с него амазонка, в чиито широко отворени очи се криеха толкова тайнствени неща.

Същите причини за разногласия съществуваха още между двамата или можеха да се породят всеки момент. Недоразуменията бяха само приспани, но и двамата ги бяха забравили — тя повече от него, защото това бе в природата ѝ, а той по-малко, но достатъчно, за да се наслади на тази благотворна забрава.

— Мик, вие не обичате разходките с компания и може би ще се отегчите?

— Ни най-малко!

— Знаете ли, че когато искате, вие можете да бъдете много мил? Защо не сте всякога такъв?

Мишел не отговори нищо. Само повдигна веждите си, с което искаше да каже, че не знае въобще, че може да бъде мил или пък, че не намира за нужно да бъде такъв. Сюзан можеше да го разбере както си иска.

— Изглежда, че обичате да се правите по-мрачен, отколкото сте по природа — продължи тя. — Изглежда, че под строгия ви, сърдит, малко състарен вид се крие жизнерадостен млад човек, който може да бъде весел и щастлив и от най-дребна причина. Това не знаех досега. Разказа ми го един ваш приятел.

Лицето на Мишел просия.

— Даран! — каза той. — Преди няколко дни получих писмо от него. Очаквах го да дойде следващата седмица. Кога сте се виждали с него, освен вечерта, когато ви приспа с археологическите си разкази?

— След годежа ни, преди вашето и неговото заминаване.

— Наистина, бях забравил.

— Той ви обича много. Вярно ли е, че не предприемал нищо, без да се посъветва с вас?

Мишел се засмя.

— Почти. Например в последното си писмо ме моли да намеря един инженер за баща му и да го посъветвам за избора на автомобил. Това е доказателство за голямо доверие, какво да правим — така сме свикнали. Обичаме да говорим с него за всичко, каквото ни дойде наум, безразлично дали е важно или не. Аз познавам целия му живот и той познава моя. Да, вярвам, че той ме обича. Аз също го обичам като свой брат.

— Толкова по-добре, Мишел, Даран ми харесва и аз също ще го обикна.

Мишел се учуди.

— А аз се страхувах, че Даран ще ви се стори малко — как да кажа — малко обикновен. Той се възхищава много от вас, вие сте го очаровали.

Тя се засмя тихичко и с детския си маниер каза:

— Колко хора се възхищават от мен! Просто смешно.

Мишел не намираше, че е толкова смешно, но не каза нищо. Не се въздържа да каже само с малко повече сериозност в тона:

— Вие знаете, че аз предпочитам колкото може по-малко хора да се възхищават от вас.

Но този ден Сюзи нямаше никакво желание да се сърди, нито даже да се задирия.

— О, Мишел — каза тя с укор, — мисля, че бихте могли да ми спестите тази тежка дума. Аз съм тъй сдържана, дори сериозна след бала у Сенвалови.

— Значи от два дни.

— Особено вчера у госпожа Риеш. Бях седнала до Реймон Де... до господин Деплан. И знаете ли за какво сме приказвали през цялото време? За американската конституция! Надявам се да сте доволен?

— Много доволен — усмихна се той. — Но ако вие говорите за американската конституция и при днешната разходка, ще отблъснете всички си ухажори.

Сюзи го погледна изпод око.

— Има едно средство да ги отблъснете вие сам.

— Кажете го веднага.

— То е... то е да играете по-добре от друг път ролята си на годеник. Да, да стоите до мен, да берете цветята, на които се е спрял погледът ми, да изглеждате...

Сюзан се смееше, но гласът ѝ звучеше някак необикновено.

— И тъй, да изглеждате така, както всички годеници, нали... Не го казвам, за да ви упрекна!

— И би било несправедливо, мисля. Веднъж вие ми казахте, че годениците, тъй както ги разбират всички, ви са страшно досадни и че предпочитате един добър приятел.

Тя пак се засмя.

— Това е съвсем вярно, но... направете така само един-единствен път, за разнообразие.

Мишел мълчеше със свито сърце. За укор или не, но в забележката на Сюзан имаше известна доза истина.

Понеже Мишел мълчеше, Сюзан го попита:

— Ще ме ухажвате ли само един-единствен път, само днес, но през целия ден, за да не го правят другите?

В насмешливо зададения въпрос се чувстваше двояк смисъл.

— Разбира се, че искам — отговори Мишел, също тъй шеговито.
— Но се страхувам, че сравнението, което ще направите, няма да е в моя полза.

Сюзан се наведе и го погледна в очите през полуспуснатите си дълги клепки, както правеше винаги когато искаше да се хареса.

— Ако наистина мислехте така, нямаше да го казвате.

И държейки с една ръка поводите, тя му протегна другата си ръка и той я целуна.

Отговорът на Сюзан и целуването на ръката ѝ от Мишел не бяха нещо обичайно за техните отношения.

— Два без двадесет! — извика Сюзан, като погледна часовничето си. — Закъснели сме.

И тя пришпори своята Пепа.

Около ландото на Сенвалови, в което седяха госпожа Сенвал и госпожа Реол, неразположена от няколко дни, се трупаха елегантни ездачи, между които се очертаваха стройните силуети на няколко амазонки и червеното облекло на госпожа Дьо Лорж. На десетина метра от колата на голям камък седяха господин Сенвал и Деплан и

пушеха, а младият Понмери се разхождаше. От групата се носеше шум от весели разговори, от време на време се чуваше веселият смях на някоя жена или цвиленето на кон, който предчувстваше приближаването на двамата свои събратя.

Отегчена да седи на едно място, Симон Шазе, още по-дребничка в амазонската си шапка, препусна с коня из полянката, спря се пределна купчина диви метли и започна да разглежда нежните им цветове.

Пол Реол се приближи до нея.

— Искате ли да ви набера от тях? — попита той, като следваше, без сам да знае, съвета, който в същия този момент Сюзан даваше на Мишел.

— Не, предпочитам да си набера сама.

— Да ви помогна ли да слезете?

— Дали ще имам достатъчно време?

— Ще имате, Тремор и мис Северн ги няма още.

Симон се освободи от стремената и докато се опомни, Пол я взе в ръцете си и я сложи на земята. Тя извика и пребледня.

— Изплашихте ме! — каза и се отдръпна от него.

— Моля извинение! Сърдите ли ми се? Причиних ли ви болка?

— Болка не сте ми причинили, но не обичам да бъдат груби с мен.

Говореше тихо, засмяното ѝ лице се помрачи. Пол наведе глава.

— Простете ми, сгреших. Аз ви разсърдих, оскърбих — вас, за която бих пожертвал всичко, само да ви избавя от най-малката неприятност.

Тя мълчеше.

— Бъдете добра, Симон — замоли се той, изплашен от мълчанието ѝ. — Сърцето ви е пълно със състрадание към страдащите, към болните, към бедните. Е, добре, представете си, че и аз също така имам нужда от вашата милост. И аз съм... нещастен, много нещастен, уверявам ви.

Симон го слушаше спокойно, но при последните му думи трепна.

— Вие сте нещастен? Но защо?

— Не мога да ви кажа. Жак ми забрани.

— Тогава е нещо лошо?

И Симон го погледна с широко отворени невинни очи.

— О, не е лошо, не мислете така.

Той се спря, поколеба се, нещо го задушаваше, но изведнъж се реши:

— Защото ви обичам, Симон, а Жак намира, че съм недостоеен за вас.

— Вие ме обичате?

Тя каза това тихо, шепнешком, и скри лицето си с ръце, но изведнъж ги махна и Пол видя усмивка на хубавото ѝ лице и сълзи в очите.

— Вие ме обичате! Та това съвсем не е лошо, господин Пол.

— Ах, колко сте мила!

Той изпита лудо желание да коленичи пред нея и да целуне мократа от скъпите ѝ сълзи ръка, но си спомни, че не бяха сами.

— Значи сте съгласна да ми станете жена? Кажете, кажете по-скоро!

— Да, съгласна съм, но първо трябва да питаме Терез.

Пол едва се сдържа да не извика от радост.

— О, моята хубава Симон! Ако знаехте само колко ви обичам, колко щастливи ще бъдем...

Той съвсем забрави поръката на Жак и се отдаде на щастието си, че е обичан от този невинен ангел.

А Симон, засрамена, шепнеше тъй тихо, че Пол едва я чуваше:

— Аз съм щастлива, толкова щастлива!

Никой не мислеше да прекъсва влюбените. Чакаха да дойдат Сюзан и Мишел, за да потеглят, а те все още се бавеха. Когато се показаха в края на полянката, радостни викове и „браво“ гръмнаха в тяхна чест.

— Виждате ли, Мишел, ние сме последни — каза тя, малко нервирана от това шумно посрещане.

И преди Мишел да схване намерението ѝ, тя пришпори силно кобилата си в бесен галоп през дупките, купчините сухи лиани и разпръснатите из тревата трупи. Изплашено, животното внезапно се спря и се изправи на задните си крака. Сюзан мислено се видя смазана под тежестта на коня. Всичко стана с бързината на светкавица. Инстинктивно тя освободи краката си от стремената и бързо скочи

настрана, като затвори очи. Стори ѝ се, че се удари в нещо, почувства силна болка в главата и загуби съзнание.

Когато дойде на себе си, беше в ландото на госпожа Сенвал. Конете вървяха в тръс. Тя видя Мишел, наведен над нея, поддържащ я с ръка, и срещна изплашения му поглед, почувства голямото му безпокойство и прошепна:

— Нищо ми няма, Мик.

Главата ѝ се замая, потърси опора и се склони на гърдите на Мишел. Тя отново затвори очи.

Колет приближи до канапето, където бе седнал Мишел, и нежно сложи ръка на рамото му.

— Можеш да бъдеш спокоен, братко, докторът повтори дума по дума на Робер същото, което каза и на нас. По едно чудо се е спасила. Раничките по челото ѝ са незначителни и след два-три дни шокът от уплахата ѝ ще мине. Горкичката, колко ли се е изплашила! И ние не помалко!

Колет си отдъхна облекчено.

Като видя Сюзан бледна, олюляваща се, без да разбира какво става с нея, с кръв по челото, и Мишел — съвсем слисан, занемял, Колет страшно се изплаши. Лекарят я успокои, но Мишел бе все още разтревожен. Той не слушаше какво му говори и седеше, отчаяно навел глава.

— Робер уверен ли е, че няма нищо опасно? — попита той.

— Напълно уверен.

— Мисля, че благодарение на високата трева ударът не е бил толкова силен — каза той тихо, като на себе си. — Аз видях, един сух клон ѝ причини раните по челото.

Колет започна да му говори тихо успокоителни думи. След банята, която направи, Сюзан се почувства ободрена и успокоена. Болеше я малко глава, но нямаше треска. Искаше ѝ се да поспи.

— Аз ще си отида — каза Мишел и стана.

— Но нали ще вечеряш тук? — попита сестра му.

— Не, ще дойде после пак.

— Безсмислено е — настоя Колет. — Остани, може би тази вечер ще можеш още веднъж да видиш Сюзан.

— Ще дойда след вечеря.

— Но ти си тъй уморен, тъй съсипан!

— Моля те, Колет, остави ме — каза уморено той.

Не знаеше как се бе озовал в работната си стая в Сен Силвер. Като автомат бе изминал пътя, без да вижда, ни да чува нещо. Една мисъл се бе загнездила в ума му и парализираше цялото му съзнание: „Ами ако се беше убила или наранила тежко... Ако сърцето ѝ бе престанало да бие, когато я взех в ръцете си, ако бях я видял умираща?“

И изведнъж всичко щеше да остане сън, химера, надеждата му да я направи своя, да я отнесе далеч оттук, да я отнеме от другите и с нежността си да я накара да го обикне — тази надежда щеше да бъде завинаги загубена!

Той седеше пред масата, облакътен, стиснал челото си с ръце. Хълцания без сълзи разтърсваха раменете му.

И малко по малко, въпреки страха и безпокойството, които думите на лекаря не можаха изобщо да успокоят, една радост изпълни сърцето му и се разля по цялото му тяло... Да, сега той знаеше, не се съмняваше, че я обича — нея, малката априлска годеница, която случаят му бе довел. Обичаше я дълбоко, с цялата си душа.

ТРЕТА ЧАСТ

I

Когато към осем часа се върна в Кастелфлър, Мишел беше вече по-спокоен. В салона намери господин Сенвал и Ланжий, които бяха дошли да узнаят как е Сюзан. Робер повтори думите на лекаря. Колет влезе и отведе брат си при годеницата му.

Тя беше бледна като слонова кост и тази бледност се подчертаваше още повече от синкавата белота на завивките и възглавниците ѝ. Но малко по малко чертите ѝ се оживиха и нервната раздразнителност, която тъй много беше изплашила Колет и Антоанет, бе изчезнала.

Когато Мишел и Колет се приближиха до леглото ѝ, тя се усмихна и подаде ръка. Превръзката на челото ѝ, от която се подаваха няколко непокорни къдрици, ѝ придаваше още по-детски вид. Мишел се бе зарекъл да бъде спокоен и от страх, че гласът му ще затрепери, стисна мълчаливо ръката на Сюзан.

— Мишел, докторът беше много любезен. Каза ми, че съм била като децата, умеела съм да падам, без да се ударя, че съм била отлична ездачка, че съм показала достойно за похвала хладнокръвие, но след всичко това бил уверен, че доброто Провидение има пръст в цялата работа — в гласа ѝ имаше несъзнателното кокетство на болен, който иска да го съжаляват. — Много се изплаших, мили Мишел!

Мишел стисна нежно ръката ѝ.

— И аз също.

— Горкичкият ми брат — обади се Колет, — и той беше бледен като теб.

Сюзан погледна внимателно годеника си.

— Значи щяхте да скърбите, ако бях умряла?

Мишел се усмихна пресилено.

— Какъв въпрос! А вие няма ли на скърбите, ако аз умра?

— О, да, много ще скърбя.

Той коленичи до леглото ѝ.

— Кажете ми, боли ли ви нещо? Какво чувствате?

— Нищо не ме боли, само съм малко уморена. Докторът има право, това е цяло чудо. Само че е стар неверник. Аз благодаря на Бога, че ме е покровителствал, а не като него на Провидението. О, колко съм му признателна! Нямам никакво желание да умра! И вие също сте му благодарен, нали?

— Да, мила Занна.

Тя се усмихна и в този момент бе тъй хубава, тъй невинна, че очите на Мишел се наляха със сълзи. Наведе се и целуна къдравата ѝ глава.

— Спете спокойно — каза той.

— И вие също.

Когато Мишел бе вече до вратата, тя го повика.

— Ами Пепа? Горката ми Пепа?

— Вашата ужасна Пепа само се е подхлъзнала — каза той, като се закле в себе си никога вече да не поверява на „ужасната Пепа“ най-скъпото си същество.

И следващия ден Сюзан прекара в легло, но на третия лекарят ѝ позволи да стане, при условие, че още два дни ще пази пълна почивка.

Мишел я намери, че лежи в будоара. Беше облякла една от домашните дрехи на Колет и крехкото ѝ тяло се губеше в големите гънки на розовата коприна. Дантелите, които обкръжаваха главата ѝ, ѝ придаваха особена прелест. Под очите ѝ още имаше сини кръгове, но цветът на лицето ѝ сега беше по-свеж. Буйните ѝ коси бяха събрани на тила. Под непокорните къдри на челото ѝ се виждаше малка рана, покрита с марля.

Когато Мишел влезе, Колет, права пред шезлонга, нареждаше меките възглавници около леглото на Сюзан. Като видя сестра си да се грижи тъй майчински за годеницата му, Мишел почувства дълбока признателност към нея.

— Виж я — извика весело Колет, — прилича на малко момиченце, което е облякло роклята на майка си, за да играе на кукли.

— Добре ли сте? — попита Мишел.

— Да.

Потънала в пуха и коприната, тя наистина изглеждаше много добре. През отворения прозорец навлизаше струя свеж въздух. В стаята се чувстваше лек аромат на цветя.

Сюзан бе щастлива, че тъй много я обичат Колет, господин Фовел и децата, както и многобройните приятели, които не бе виждала, но които идваха по няколко пъти в Кастелфльор, за да питат за нея.

А най-щастлива бе, че я обича годеникът ѝ, станал изведнъж тъй нежен и внимателен към нея.

— Лицето ѝ е розово като халата ѝ — каза усмихнат Мишел.

Доволна, Сюзан се засмя.

— Мик, вие започнахте да ми правите много комплименти! Хубаво е да бъде човек болен, но само да не го принуждавах да лежи неподвижно. Представете си, Мик, цели два дни!... Колет беше тъй мила да не се отделя от мен през цялото време. Обещавате ли ми и вие да стоите днес при мен?

— Стига да искате.

— И утре през целия ден?

— Да, и утре през целия ден. Ще отида с Робер в Париж, но след пет дни. Дотогава вие ще бъдете съвсем здрава.

На Сюзан ѝ се искаше да каже: „Мишел, ухажвайте ме, за да ме развличате, както тогава, по време на разходката“, но се сдържа и само каза:

— Колет, в сравнение с брат ти, добрата самарянка не струва нищо.

— Ще направи много добре, ако остане целия ден при теб. Аз първа ще се възхитя от него — каза Колет.

Сюзан погледна годеника си.

— И други мислят като теб, но какво ще каже Мишел?

Мишел беше решил да не насърчава кокетството ѝ, затова не отговори нищо, но отметнатата върху гърба на стола ръка на Сюзан беше така близко до устните му, че той не можа да се сдържи да не я целуне и Сюзан сметна това като утвърдителен отговор.

Пленничеството в будоара бе много приятно. Мишел удържа обещанието си. За него беше истинско удоволствие да прекарва със Сюзан часове наред, да се грижи за нея, да я слуша да говори, да се радва на усмивките ѝ, а в това време, наведена над работата си, Колет усърдно бродираше.

Но Мишел не бе произнесъл нито една любовна дума — все от страх да не види Сюзи тържествуваща, че и от него е направила свой

роб.

А в душата на Сюзан бе станал цял преврат. Тя видя около себе си любов и у нея се яви смътно желание да обича, да бъде обичана както Терез и Симон, да бъде и тя над всички, единствена за някого.

Дали Мишел си спомняше даденото в гората обещание, или само премеждието, което бе преживяла, го бе трогнало? Сюзи не знаеше, но имаше един неоспорим факт: след случката на могилата Мишел се държеше като годеник. Наистина той не ѝ казваше нищо повече от това, което би ѝ казал един брат, но се занимаваше повече с нея — това, което един брат, даже един другар не би направил, и в погледите, в думите му, в цялото му държане имаше нещо — какво именно, тя не знаеше, но нещо, което я правеше безкрайно щастлива. Тогава тя си зададе въпроса: „Ще ме обикне ли той? И щом като аз полудявам от радост при мисълта, че може да ме обича, обичам ли го самата аз?“

В това състояние беше душата на Сюзан.

И Мишел се опитваше да проникне зад чистото ѝ чело, да отгатне мислите ѝ. Тя тъй малко приличаше на другите момичета!

Мишел предложи на Сюзан да ѝ чете на глас и тя се възхити, но като чу думата роман, направи гримаса.

— Обичате ли романите? — попита тя.

— Да, с тях понякога си почивам, но когато са написани добре и когато не са лишени от мисъл.

— А аз, когато искам да прочета хубави мисли, не ги търся в романите. Остават само сантименталните истории...

— Е?

— Когато са истински, те не ме интересуват, дори бих упрекнала автора, че разказва интимния си живот, за да се хареса на другите.

— Защо? — попита Колет заинтересувана.

— Защото мисля, че когато човек има свои спомени, по-добре ще направи, ако ги запази за себе си.

Колет се изсмя.

— Тогава какво да четем? — попита Мишел. — Кажете ми коя книга сте започнали да четете, ще я взема и ще продължим от страницата, до която сте стигнали.

— Добре, донесете „История на Меровингите“ от Августин Тиери — каза невъзмутимо Сюзан.

— Нима тази книга не те приспива? — извика Колет учудено.

— Да ме приспива! Та тя е великолепна! Описва цял един свят. Човек опознава хората от онова време, живота им, идеите им. Това е по-романтично от всички измислени романи, ако човек търси романтизъм, и същевременно е истина. Такива книги обичам аз.

И Сюзан се увлече да говори в този смисъл. Колет заключи, че тя е родена да се ожени за историк и Мишел започна да чете исканата книга.

Да, пленничеството беше много приятно, тъй приятно, че Сюзан и не мислеше да излиза, макар че докторът ѝ бе вече позволил.

На четвъртия ден Сюзан разреши на Мишел да чете стихове. Той чете от Мюсе, от Сюли Прюдом, от Копе, от Верлен, като избираше най-нежните, пълни с чувство стихове, чрез които влюбените си казваха: обичам те.

Мишел четеше добре. Свенливостта му пречеше да чете с патос, но красивите нотки в гласа му и ясната му дикция бяха достатъчни, за да увличат.

Отначало Сюзан слушаше с известен скептицизъм, после с изненада, докато най-сетне поезията я увлече съвсем.

Към четири часа дойдоха да съобщят на Колет, че е дошъл господин Понмери със синовете си. Когато останаха сами, Мишел попита:

— Искате ли да ви прочета нещо, което страшно много обичам? Няма да ви чета цялото. Обикновено тези страници отварям, когато съм тъжен, затова ме е страх, че отново ще изпадна в такова настроение, ако прочета цялото. По природа не съм песимист, избягвал съм винаги мрачните мисли. Но тези стихове имат за мен особена прелест, не знам, но в тях има нещо прекрасно и същевременно нещо мъчително.

— Четете — каза Сюзан.

И той започна да чете за това, което „не се случва два пъти в живота“. Поетът гледаше с отчаяние на всичко и мисълта му непрестанно летеше към любимата жена.

С полузатворени очи, облегната на гърба на креслото, Сюзан слушаше с благоговение скръбта на една благородна горда душа.

Под влияние на някаква непреодолима сила Мишел вдигна глава и срещна погледа на Сюзан. Той разбра, че в тази минута — за първи

път досега — те се разбраха. Мълчанието продължи няколко секунди. Не смееше да заговори от страх да не се е излъгал.

— Не — каза Сюзан, сякаш отговаряше на някаква своя собствена мисъл, — вие не сте песимист по душа. Тези, които се бунтуват срещу живота, не са песимисти. Това са хора, които очакват нещо от него, които вярват в щастието. И вие вярвате, нали?

— А вие?

— Аз също вярвам, от цялото си сърце...

На вратата се почука.

— Позволено ли е за приятели? — попита сладък глас.

— Вие ли сте, госпожице, о, разбира се, влезте! — извика Мишел, като се преструваше, че много е зарадван от посещението.

През полуотворената врата Симон подаде тъмнокосата си глава и след това се показа цяла.

— Сама ли сте? — попита Мишел.

— Терез остана вкъщи, все още не е добре. Аз дойдох с Жак, но той остана с госпожа и господин Фовел и Понмери в цветарника.

— Ще отида при тях — каза Мишел и излезе.

На вратата видя Антоанет, която носеше чая.

II

Когато Симон се приближи, Сюзан остана учудена от бледността и от печалното изражение на лицето ѝ.

— Болна ли сте били, Симон? — попита тя. — Би казал човек, че...

Но Симон прекъсна бързо фразата ѝ.

— О, не!

Очите на момичето се напълниха със сълзи, тя сложи глава на рамото на Сюзан и заплака.

— Ах, Сюзи, Сюзи, много съм нещастна.

„Решително аз съм предопределена да бъда довереница“ — каза си Сюзи наум.

Прегърна Симон и започна да трие сълзите ѝ.

— Да видим, малка моя Симон, какво ви измъчва? Нямате ли доверие в мен?

— О, да.

— Тогава говорете, говорете откровено, вместо да плачете. Трудно е човек да пази в себе си тайна.

Симон се усмихна тъжно.

— Добре, ще ви кажа... доста трудно ми е... но пак ще ви... ах, не, не мога!

— Да ви помогна ли? Отнася се за един млад мъж...

— Да.

— Няма защо да криете лицето си, Симон. Той ви обича много и вие също го обичате... нали? Това е началото. А сега аз ви слушам.

Момичето преглътна сълзите си и започна:

— Ах, Сюзан, това е една тъжна история. Онзи ден, деня, в който вие паднахте. Пол ми каза, че... че той...

— Че ви обича.

— Да. Аз бях тъй щастлива, тъй щастлива... но... О, Сюзан, Жак не дава да стана негова жена! Те се скарали и Пол заминал... и... ах, боже мой, страх ме е да не си пръсне черепа!

Сюзан не можа да сдържи смеха си.

— Не, моя мила, не, един млад, енергичен човек не се убива, още повече, когато е обичан от малко хубаво момиче като вас. По-добре да размислим, вместо да плачем. Какво казва Терез? И тя ли е строга като Жак?

— Терез беше добра с мен. Опита се да ме утеши, успокои донякъде мъжа си, каза ми, че би се съгласила на нашата женитба, стига Пол да има постоянна работа и да си създаде положение... Но положение лесно не се създава.

— Хайде, Симон, стига сте плакали! Значи най-важното е Пол да стане разумен. Готов ли е на отстъпки той?

— О, да.

— Тогава ето какво: аз ще говоря на Мишел за...

— На господин Тремор?

— Защо не? Случайно узнах, че бащата на приятел на Мишел, собственик на спиртна фабрика в Луивий, търси инженер... Само че ще трябва да отиде в Америка. Ще се съгласи ли Пол?

— Сигурно... и аз ще отида с него. Ами ако собственикът не го приеме или ако господин Тремор не иска да му говори?

— Собственикът е господин Даран, той ще направи това, което Мишел му каже, напълно сигурно. А колкото за Мишел, аз ще се постарая да го убедя. Надявам се, че той ще изпълни едно мое желание — каза с гордост Сюзан. — Той обича много зет ви, също и Пол. А вярвам, че Пол ще се постарее да бъде примерен инженер.

— О, Сюзи, колко ви обичам! — извика Симон и се хвърли на врата ѝ. — Вече не ми е тъжно, вярвам във вас, в бъдещето... Пол ме обича толкова много... и аз също го обичам! Сюзи, ще видите какво мило семейство ще бъдем!

Сюзан се засмя доволна. Сега тя гледаше на любовта със снизхождение, а доскоро ѝ се присмиваше.

Когато Симон си отиде и тя остана сама, затвори очи и се усмихна щастливо. Но минутите ѝ се сториха дълги. Все ѝ се чуваха стъпки и тя надаваше ухо да различи не са ли неговите. Питаше се кои бяха последните му думи и какво беше изражението на очите му, когато Симон влезе.

Случайно погледът ѝ се спря на писмата, които Антоанет донесе, и разсеяно скъса първия плик, който ѝ попадна. Потърси с очи подписа и изведнъж побледня.

— Графиня Вронска!

За момент тя се поколеба, но само за момент. Писмото започваше с думата Приятелю. Сюзан не можа да се сдържи и започна да чете.

„Барбизон, петък

Приятелю,

Нали мога да ви нарека така? Има минути, когато е тъй приятно да си помисли човек, че има истински приятел! От два дни съм в Барбизон и искам да ви видя. И представете си, искам да ви видя, за да ви поискам съвет, да ви говоря по работа. Мразя тези неща, но какво да правя, като трябва. Искам да сложа в ред малкото, което притежавам, а се чувствам неопитна, тъй самотна, имам нужда от друг съветник, освен майка си.

Моля ви, елате, подарете ми един миг от живота си! О, знам, че миналото, което се бе пробудило за момент на плажа в Трувий, където случаят ме бе завел, е мъртво. Но има едно нещо, което ни сближава: то е, че нито вие, нито аз сме щастливи и не можем да бъдем. Вие от малодушие се жените за едно момиче, което ви е безразлично, за едно дете, което няма да ви разбере и което не ще обикнете никога. А аз, аз разбих живота си и сега нося кръста на грешката си. Колко непоносимо е това!

И тъй, довиждане, мили Мишел, до скоро виждане, нали?

Графиня Вронска

P.S. Понеже не зная адреса ви нито в Париж, нито в Ривайе, изпращам писмото си в Кастелфльор.“

Сюзан на два пъти прекъсва четенето. Нещо я задушаваше, студена пот изби по челото ѝ. Дочете писмото и го сложи настрана. Ръцете ѝ трепереха от гняв. Ах, тази жена, тази жена! Винаги се е страхувала от нея, винаги! Значи Мишел се е виждал с нея след годежа им! Той я обича още, щом като само присъствието ѝ е достатъчно да събуди миналото. Той е скрил срещата си с тази жена от Колет, тя се

осмелява да се обърне към него като към приятел, единствен приятел!...

В яда си горкото дете и не помисли да прочете по-внимателно писмото, което изведнъж прекъсна щастливите му мисли, да прецени кое е истина и кое преувеличено, и главно да прецени точно грешката на Мишел. Сега знаеше, че той се е срещал с графиня Вронска, от която тя изпитваше смъртен страх, знаеше, че ѝ е говорил за годеницата си, и то с презрение... Тя и не допуска, че Мишел може да ѝ откаже. Той ще отиде в Барбизон, ще види още веднъж чародейката и... и ще забрави страданието, което му е причинила, ще забрави и малката Занна.

Дълбока въздишка се изтръгна от гърдите на момичето, но силният гняв пресуши сълзите ѝ. Изведнъж чу стъпки. Палачът няма да види жертвата си да плаче!

А на палача и през ум не му минаваше за графиня Вронска, за която не бе чувал нищо след срещата в Трувий. Той отвори вратата силно, като щастлив човек. В очите му имаше безкрайна нежност.

— Ето ме най-после — каза. — Господин Понмери отведе Жак и госпожица Шазе с автомобила си, аз...

Но изражението на лицето на Сюзан го порази.

— Какво има, Сюзи? — попита той и хвана ръцете ѝ.

Тя ги отдръпна.

— Мишел, ето писмо за вас. Антоанет ми го донесе и аз го отворих, без да обърна внимание на адреса. Вземете си го.

Като позна почерка на Фаустин, Мишел разбра всичко и понечи да се закълне на годеницата си, че обича единствено нея, че между него и тази жена не съществува вече никаква връзка, но човек рядко изпълнява първото си намерение, макар че обикновено то е най-доброто.

С право или не, но Мишел се оскърби от тона на Сюзан.

— Ще ми обясните ли защо сте отворили писмо, което е адресирано до мен?

— Нали ви казах, че го донесоха на мен, отворих го от разсеяност, а го прочетох, защото... защото обръщението ме накара да го дочета докрай. Но бъдете спокоен, това няма да се повтори.

— И добре ще направите!

Мишел мълчаливо прочете писмото от край до край и нарочно го прегледа набързо още веднъж.

— Вие няма да отидете в Барбизон, чувате ли, няма да отидете, аз ви забранявам! — извика Сюзан ядосана.

Мишел я погледна.

— Забранявате ли ми?...

Но не продължи. В очите на Сюзан блесна сълза.

— Чакайте — каза той и се опита пак да хване ръцете ѝ, — не се горещете. Глупаво е. Размислих много, бях груб... оставете ме да ви обясня.

Тя го отблъсна и се засмя нервно.

— Ще ми обясните защо детето, което съм аз, не може да разбере големия човек, какъвто сте вие, нали? Благодаря. Достатъчно е, че сте го обяснили на тази отвратителна жена!

Мишел замръзна на мястото си. Значи тази фраза на графинята бе оскърбила Сюзан! Тя се чувстваше унижена!

— Нима вие допускате, че мога да ви обсъждам с графиня Вронска?

Защо Сюзан не искаше да му прости миналото, защо не му кажеше поне една нежна дума?

— А не сте ли ѝ казали, че се жените за мен от малодушие? На мен не ми го казахте! Но аз не съм тъй глупава, както изглеждам, да, мой мили, и аз умея да чета в душите на хората!

Сюзан беше станала права с дългата си до земята роба.

Само една дума беше достатъчна, за да сближи тези две обичащи се същества, но нито единият, нито другият не я изрече.

Сюзан беше тъй бледна, че Мишел се изплаши. Може би годеницата му не го обича! Нищо, нали той я обича! Каквато и да беше причината на бледността ѝ — гордост или скръб, той схвана болезнеността ѝ и се изплаши.

— Моля ви, успокойте се — каза отново. — Заклевам ви се, че не съм казал нищо на графиня Вронска, което да засяга гордостта ви, заклевам ви се...

Тя направи няколко крачки, леко олюлявайки се, но с гордо вдигната глава.

— Защо са тези излишни думи! — прекъсна го рязко. — Да не мислите, че искам да ви задържа при мен? О, не, мили мой, идете в

Барбизон и опитайте пак щастието си... върнете миналото!... Може би този път не ще ви се изпречи никакъв граф.

След този сарказъм Мишел изгуби контрол над себе си.

— Е, добре, тогава ще отида, имате право, ще отида, още повече че не мога да разбера вашата смешна гордост. Защо осъждате несправедливо посещението ми на две нещастни самотни жени? Колкото за миналото, бъдете спокойна, то не ще се върне, умряло е завинаги... заедно със сърцето ми. Добре, Сюзан, ще последвам съвета ви и още утре ще отида в Барбизон.

— Ако вие отидете — каза изведнъж Сюзан без всякаква логика, — заклевам ви се, че всичко между нас ще бъде свършено!

Мишел вдигна рамене.

— Говорите детинщини.

— Детинщини ли? О, не, ще видите, ще се омъжа за някой друг.

— За кого например? — попита Мишел с ирония.

— Откъде знаете, че не обичам никого, че не съм страдала, не съм се борила в себе си?

Той напразно се мъчеше да се сдържа.

— Но защо, моля ви? Мисля, че нищо не ви задължава да приемете предложението ми.

Тя го погледна презрително.

— Забравяте, мили мой, че аз държа на богатството.

Мишел искаше да извика от болка, но се сдържа и прехапа устни.

— Недейте да страдате повече, няма нужда да се борите със себе си — каза спокойно той, — само размислете... Не зная за кой щастливец намекувате, но мисля, че преди да успее да се ожени за вас, ще му счупя главата!

— А, все едно ми е! — каза искрено Сюзан.

Тези думи зарадваха Мишел. В дъното на душата си може би той бе преценил вече истинската стойност на заплахите на годеницата си, бе разбрал опасността им и при мисълта, че тя не го обича и може да обикне друг, той полудя, не знаеше вече какво приказва, както и самата Сюзан.

— Забравих — каза той, като се опомни, — че вие сте едно галено дете. Нямам намерение да продължавам този спор, но чуйте ме, оставате ме да се доизкажа. Веднъж ви казах, че вече не обичам графиня Вронска, повтарям ви го и сега. Мога да изпълнявам всяко

ваше желание, но не ще търпя никога някой да ми заповядва, нито дори и вие!

Сюзан стисна гневно юмруците си, дори ноктите ѝ се впиха до болка в месото, но не каза нито дума.

— Аз съм малко груб, но вече ви предупредих, че имам лош характер. Човек не може да се промени.

Настана мълчание.

— Ще се върна в Сен Силвер — каза той вече по-меко. — Така ще бъде по-добре и за вас, и за мен... Утре и двамата ще бъдем спокойни.

Надяваше се, че тя ще каже нещо, за да го задържи, една само думичка, каква именно — не знаеше. Но се излъга.

— Имате право, идете си, така ще бъде много по-добре. Сбогом! — каза тя студено и машинално му подаде ръка.

На Мишел се искаше да я привлече в прегръдките си и да ѝ каже, че тя е глупава ревнивка, че няма защо да се страхува от графиня Вронска, нито от която и да е друга жена и че ако му каже само една думичка с примирение, с разкаяние, той ще се откаже от отиването си при графинята. Но надмогна желанието си, стисна леко ръката ѝ и излезе.

Скоро след него влезе Колет. Сюзан грабна бързо една книга.

— Какво се е случило, Занна? Мишел дойде да се сбогува с мен, сякаш отива на онзи свят.

— Поскарахме се малко, както винаги, за дреболии — отвърна Сюзан.

— Обикновено спречкване между влюбени? Надявам се — нещо като дъжд след буря?

— Да.

И Сюзан започна да разпитва за Понмери.

III

Мишел отдавна бе престанал да си прави всякакви илюзии за характера на госпожа Морел и смяташе, че познава добре и Фаустин, за да вярва на разкаянията и отчаянията ѝ. В Париж, както и в Трувий, той разбра много добре, че вдовицата на Станислав Вронски бе склонна да поднови прекъснатите някога връзки. На два пъти графинята рискува последния си коз. Тя го викаше като приятел, а се надяваше да го задържи като съпруг. Това можа да прочете между редовете на писмото ѝ Мишел. Красивата сирена, която бе блестяла в руския двор, гледаше на любовта на бившия си обожател като на последен изход от положението си. И навярно борбата с годеницата, удоволствието да ѝ отнеме любимия я въодушевяваше, правеше я трескава, но тя си бе останала добра артистка, щеше да изиграе чудесно ролята си, само да може да успее. Но яви ли се един нов граф Вронски, и — сбогом, идилийо!

Равнодушието прощава лесно. Мишел извиняваше графинята за сегашните ѝ сметки, както и за миналото ѝ презрение, но фразата в писмото ѝ, която се отнасяше до Сюзан, страшно го разсърди, макар че той скри това от годеницата си.

Един миг само беше достатъчен да изтръгне Мишел от опиянението и да го хвърли в съмнения. Беше ли обичан?

Тя с право се сърдеше, но защо изрази това с такъв унизителен гняв? Защо не заплака? Нима, освен гордостта ѝ, в сърцето ѝ нямаше мъка, когато той ѝ даде да разбере, че не я обича? Защо беше толкова лоша, защо избираше да му каже най-жестоките думи?

Така той реши да отиде в Барбизон и на другия ден се отправи към гарата, чувствайки, че ще умре от мъка и предпочитайки хиляди пъти да се затвори сам с книгите си в Сен Силвер, отколкото да слуша хленченето на госпожа Вронска.

Това име извикваше у него само едно далечно ехо. Това той установи с изненада.

Фаустин пишеше, че е нещастна. Кой знае, може би след всичко това наистина беше? Внимателно, с голяма почит той ще ѝ покаже

каква грешка е направила. Той обича годеницата си. Неговото щастие, неговото единствено щастие е любовта на Сюзан! Но той ще направи усилие да посъветва Вронска, дори ще се погрижи да я утеши — нали е приятелят, за когото тя говореше в писмото си.

Замислен, Мишел чу, че някой го вика и като се обърна, извика от радост. За голяма негова изненада пред него стоеше Даран, когото очакваше в Ривайе не по-рано от следния ден.

Те тръгнаха заедно, разговаряйки като хора, които имат да си кажат много. Даран, който вървеше в същата посока, го запита къде отива.

— Ще взема влака в единадесет часа — каза някак колебливо Мишел. — Отивам в Барбизон.

— Сам в Барбизон? По работа ли?

— Да, по работа.

— Много ли е важно?

— И да, и не — каза Мишел все тъй колебливо.

— Не би ли могъл да пишеш, а? Ще прекараме двамата чудесно деня. Хайде сега у дома! Ще видиш, донесъл съм сума работи оттам, а имам и доста неща да ти разправам. Това не те ли съблазнява?

Напротив, това го съблазняваше, и още как. И все пак се колебаеше. Сюзан не трябваше по никой начин да помисли, че той е капитулирал.

— Не искаш да оставиш годеницата си ли?

— Годеницата ми не разчита на мен днес.

— Чудесно! Я да видим сега няма ли някакъв начин да отложим твоята работа?

— ... Да, ако... — започна Мишел.

— Тогава аз ще те отвлека. Ще напишеш писмото у дома, ще го пратим веднага на гарата и до довечера няма да се разделяме. И тъй, разбрахме се.

Тази нощ Сюзан не спа добре. Вечерта тя заяви, че се чувства напълно здрава и че иска да започне пак да живее като всяко напълно здраво момиче, за което докторът бе дал вече съгласието си.

Така още от сутринта тя се постара да разсее мъката си и неприятните си мисли, които не я напуснаха през целия ден. Придружи

Колет до Прекроа, където Бетюнови току-що бяха пристигнали. Но въпреки огромните ѝ усилия да се покаже весела, мисълта ѝ беше другаде, далеч от Прекроа, под големите дървета на Барбизон, в сенчестите алеи на гората, където мислено виждаше една грациозна фигура да се опира на ръката на добре познат ѝ човек.

Тя си представяше графиня Вронска много красива, съвършено различна от себе си — една малка невзрачна американка! Представяше си я висока, стройна, малко надменна, с тънки черти и прозрачен лилиев цвят на лицето. Как да не направи разлика Мишел между класическия профил на Фаустин, буйната ѝ черна коса и царствената ѝ походка и неправилното лице с вирнато носле, най-обикновената прическа и дребничката фигурка на клетата Сюзи? О, ами ако от тази тъй радушно приета среща се пробуди някогашната любов?

Сюзан чувстваше, че не е способна да му хареса. Тя знаеше, че е хубава, поне за много други беше така. Но пред Мишел се чувстваше безсилна, всяка борба ѝ се струваше напразна.

Този ден на Сюзан ѝ се струваше, че е грозна слаба, зле облечена. Достатъчно беше графиня Вронска само да се появи, за да победи.

И все пак? И все пак Мишел избра нея за своя годеница. Графиня Вронска беше вдовица и Мишел знаеше това, когато ѝ направи предложение с писмото си.

Следователно той не обичаше графиня Вронска, нищо не го задължаваше да се жени за малката си братовчедка, която му бе съвсем непозната.

Но Мишел не отказа на молбата на тази жена. Тя му бе казала само: „Ще бъда два дни в Барбизон“ и той веднага отиде при нея... На думите на годеницата си не обърна никакво внимание, не скри дори намерението си да отиде в Барбизон...

И все пак Сюзан се питаше дали Мишел е изпълнил намерението си. Нищо не доказваше, че е отишъл в Барбизон и ако е отишъл, нищо не доказваше, че ще говори с графинята за друго, освен за работа.

Срещата в Трувий е била случайна и Мишел заяви, че нищо обидно не е казано за нея. Каза го с такъв тон, че нямаше нужда от клетва. Никога на Сюзан не ѝ е идвало наум да се съмнява в думите му.

Когато се върнаха. Колет отиде да си смени роклята и останала сама, Сюзан се опита да чете романа, за който бе говорила Мей, но

очите ѝ напразно следяха редовете. В този момент ѝ донесоха писмо с печат от съседното на Ривайе село. Беше послание от нещастния Пол.

„Скъпа мис Сюзи,

Жак и Терез мислят, че съм в Париж, Симон също. Но аз нямах смелостта да отида по-далеч, не зная какво да правя, загубил съм си вече ума.

Както знаете, щастието ми зависеше от съгласието на Жак, който е настойник на балдъза си. Той ми отказа и сега единствената ми надежда е във вас. Двама души имат влияние над моя брат: Терез и Мишел. В ръцете ви лежи една съдба! Мишел ви обожава и с пълно право. Щом вашият гласец и хубавите ви очи се намесят, всичко ще тръгне на добре. Нали ще се намесят?

Утре, понеделник, от четири до шест часа ще бъда в ловния павилион на кръстопътя за Камен кръст. Ако решите с Мишел да направите разходката си в тази посока, ще направите щастлив, мила добра фейо, един окаяник, който ви засвидетелства най-почтителна преданост.

Вашият приятел, Пол“

— Горкият Пол! — прошепна Сюзан. Но с това тя искаше да каже също: „Горката Сюзан!“

А колкото за разходката до Камен кръст, лъжете се. Мишел и не мисли да се разхожда с годеницата си.

Преди вечерята Робер, който влезе заедно с Мишел, отбеляза гласно, че Сюзан е много бледна. Сюзан почувства върху себе си погледа на годеника си, но отговори весело, че се чувства прекрасно и че свежият въздух я е ободрил много.

Мишел сякаш бе забравил спречкването предния ден, подаде, както обикновено, ръка на Сюзан и дори ѝ каза няколко думи. Какво означаваше това държане? Че е ходил в Барбизон или че не е ходил?

На Сюзан се искаше да погледне Мишел дълбоко в очите, да види какво става в душата му, но не посмя да го направи, както и не посмя да го запита.

А Мишел — нима Мишел можеше да признае това, което би унизило гордостта му?

Писмото до графиня Вронска, което написа у Даран, беше истински шедьовър на почтителна любезност. В него бяха казани предварително добре обмислени много приятелски любезности. То би предизвикало у Сюзи небивала наслада, триумф, а той смяташе, че Сюзи не заслужава това. Зарече се да я държи в пълно неведение, да не ѝ казва нищо за писмото, нито за графиня Вронска, нито за Даран.

Сюзи не издържаше повече. Искаше ѝ се да извика: „Искам да знам бяхте ли при онази жена, кажете, кажете по-скоро! Каквато и да е истината, предпочитам я пред неизвестността, която ме смазва!“

Тя го гледаше как продължава да върти машинално в ръцете си плика с писмото на Пол Реол. На Мишел продължаваше да говори за Понмери, за борсата, за Кредитна банка...

Сигурно е видял Фаустин, изглеждаше много доволен! Какво се е случило между тях? Имаше ли основание да преживее толкова безпокойства? О, колко е лош! — мислеше Сюзи.

И тъкмо беше готова да извика от яд, когато реши да му изиграе една комедия.

Изведнъж грабна плика от ръцете му. Той я погледна учуден. Тя наведе очи и каза смутено:

— Извинявам се, но това постоянно движение на ръцете ви ме дразнеше.

Мишел я гледаше, без да е убеден, че това е наистина така, и потърси с очи плика, който тя скри.

— Получили сте писмо? — не се сдържа и попита той.

— Да, не сте ли го видели?

— Не.

— От кого е? — запита разсеяно Колет.

— От момичето в Меран, което ми ши синята рокля, нали го знаеш?

— А! — каза Колет.

Сюзи разкъса внимателно плика, скри парченцата в джоба си и се наведе над книгата си.

Мишел продължи разговора си с Робер, но изглежда, че Сюзан бе постигнала целта си. Говорейки за слуховете на борсата, за Кредитна

банка и прочее, Мишел я поглеждаше от време на време крадешком и през цялата вечер не я изпускаше от очи.

Изненадан от бързината, с която тя грабна и скри писмото, той може би си е спомнил вчерашните ѝ думи и все ще се е поразтревожил малко. Толкова по-добре! Мъжкото му честолюбие ще страда, той ще си представя разни неща.

На другата сутрин, като слезе долу да закусва, тя видя, че Мишел беше вече там и реши да доиграе играта докрай.

Ще отиде сама в павилиона, ще си послужи със срещата с Пол, за да подразни още малко Мишел. И тя започна търпеливо да чака обикновения въпрос на Мишел какви са намеренията ѝ за следобеда. Но понеже не последва въпрос, прибегна до една хитрост.

— За колко часа поръча колата, Колет? — попита тя.

— За два часа. Добре ли е?

— Чудесно.

— Къде ще ходите, Сюзи? — попита господин Фовел разсеяно.

— У Маргьорит Сенвал.

— Сама?

— Да, Колет не иска да излиза.

Мишел не каза нищо.

— Мишел — каза Сюзан, — ако на връщане от Мишо мина през Камен кръст, ще се отдалеча ли много?

Той я погледна учуден.

— Не, защо?

— Откъде трябва да мина, по алеята, която е вдясно от къщата на Мишо?

— Да... но...

— Защо питаш? — обади се Колет.

— Така, искам да знам.

Разговорът мина на други теми. На следния ден сутринта Робер и Мишел заминаваха за Париж, където щяха да останат два дни. Колет, която вече мислеше за окончателното им връщане, даде нареждания на мъжа си за почистването на жилището им на улица „Тилзит“.

— Колет — каза Сюзи неочаквано, сякаш една и съща мисъл я занимаваше непрекъснато, — искам след Сенвалови да отида у Мишо.

— Няма ли да се умориш много?

— Не, щом като ми разрешаваш да взема колата.

— Прави каквото искаш.

Сюзи отиде на другия край на салона, седна пред пианото и взе няколко акорда. Мишел стана и отиде при нея.

— Искате ли да ви придружа до Шене? — попита той.

Тя престана да свири.

— Невъзможно, искам да видя Маргьорит насаме.

— Добре, тогава ще ви придружа до Мишо! Ще дойда да ви взема от Сенвалови, когато ми кажете.

— Благодаря, не.

— Защо?

— Защото ще ми досаждате. Предпочитам да бъда сама.

Мишел я погледна внимателно.

— Много сте особена. Вчера бяхте необикновено весела, помислих, че сте склонна да се помирим, а вие...

— Аз и сега съм весела и ни най-малко не ви се сърдя. Нали знаете, нашите кавги завършват винаги така, от само себе си. Само влюбените годеници се помиряват. Ние нямаме нужда от това.

— Ако това е така, защо не искате да ви придружа?

— Казах ви, защото предпочитам да бъда сама.

Тя помълча малко и каза предизвикателно:

— Ами ако имам среща с някого... и аз също?

Мишел се намръщи.

— Има шеги, които изобщо не са смешни.

— Наистина ли?

Сюзан стана. Беше напълно довольна.

Мишел беше пребледнял. Остави я и взе един вестник.

Когато Сюзи слезе във вестибюла, готова за излизане: с бяла сламена шапка, прихлупена над свежото ѝ лице, и синя рокля, гарнирана с дантели, срещна Мишел, който също излизаше.

— Колко смешен вид имате! — подхвърли му тя през рамо. — Къде отивате, в Барбизон?

— У Даран — отговори сухо той.

— У Даран ли? Нима е пристигнал?

— Да, вчера.

Те минаха заедно през площадката. Сюзи скочи леко в колата, седна, оправи роклята си и го погледна.

— Защо имате такъв смешен вид?

— Какъв вид?

— Не знам, някак загрижен или по-скоро... Но чакайте, също такъв вид имах аз едно време, когато баба ми четеше приказката за Червената шапчица и мен ме беше страх... от вълка, нали ме разбирате?

Мишел сви рамена и понеже присъствието на слугите не му позволяваше да ѝ отговори в същия тон, направи знак на кочияша и конете потеглиха.

Сюзан ликуваше — ако можеше с тази дума да се изрази яростното ѝ възбуждение при мисълта, че цял ден Мишел ще си блъска главата в различни подозрения, също като нея предишния ден.

Думите и държането на Сюзан се сториха странни на Мишел, такава нервност той не бе забелязал в нея досега. Но писмото не го разтревожи ни най-малко. Знаеше, че Сюзан е достатъчно съобразителна, за да не забрави на масата писмо, което би искала да скрие от него. И очите ѝ бяха така невинни и чисти, как може да се усъмни в тях? Нещо в дъното на душата му казваше, че не бива да се съмнява. Една вина имаше Сюзан, която му причиняваше цялата мъка. Тя бе, че си служеше с тези хитрости, за да му отмъсти. Навярно е намислила още някое отмъщение, затуй разпитваше за павилиона до Камен кръст, като искаше с това да намекне, че има някаква среща там.

Мишел се усмихна тъжно. Какво желание у нея да му причини зло! И той тръгна към къщата на Албер Даран.

След едночасов разговор и спор за съмнителната автентичност на един стар църковен требник Мишел остави приятеля си и машинално се отправи към Камен кръст. Когато излезе на шосето, срещна колата на Фовелови да се връща празна и попита кочияша къде е Сюзан. Тя беше останала у Мишо и каза, че ще се върне пеша.

Колкото повече Мишел разсъждаваше, толкова повече поведението на Сюзан му се струваше странно и не можеше да си обясни причината. Той забеляза, че по пътя вървеше Пол Реол замислен, с наведена глава. Изведнъж сърцето му спря да бие и в тия няколко мига си спомни увъртанията на Пол около Сюзан в Кан, в Ривайе, спомни си дългите им разговори насаме, бала в Шене и откритите възхищения на Пол от Сюзан. Но се овладя и тръгна спокойно срещу младежа, който не бе го забелязал.

— Ти ли си? Мислех, че си в Париж — каза той любезно. Изтръгнат внезапно от замислеността си, Пол трепна.

— В Париж ли? Мис Северн не ти ли е казала?

— Мис Северн?

Усмивката изчезна от устата на Мишел.

Пол го улови под ръка.

— Ето какво, приятелю, ще ти разкажа всичко сам. Само бъде снизходителен към мен, защото колкото и да ти изглеждам луд, знай, че съм много нещастен.

Те стигнаха в павилиона малко преди четири часа. Без сам да знае, Пол бе постъпил като истински дипломат. Изповедта му намери дълбок отзвук. Много по-добре, отколкото самата Сюзан би могла да го направи, той спечели пред Мишел каузата на своето щастие. Но остана учуден, че Мишел чува всичко това за първи път.

— Навярно писмото е пристигнало снощи. Ние със Сюзи не можахме да останем и пет минути сами.

Пол се задоволи с това обяснение.

— Слушай, моето момче — каза Мишел, който третираше по-малкия брат на своя приятел като свой по-малък брат. — Ще говоря с Жак още тази вечер, защото виждам, че си искрен и вярвам в любовта ти и в добрите ти намерения. Но трябва да се разберем: готов ли си да работиш сериозно, да направиш жертва? Представи си, преди малко Даран ми говори за теб.

И наистина Даран, който не знаеше нищо за лошите слухове около Пол, бе намислил същото, което мислеше и Сюзан. Той познаваше Пол като добро момче, по-скоро безгрижен, отколкото мързелив, много интелигентен, много честен и се надяваше, че съблазнителното му предложение за една сигурна и добре платена работа, макар и в Америка, ще накара младия инженер да остави бездействието и да използва дипломата си. Когато Албер Даран му изложи плана си, Мишел погледна с недоверие на него. Съмняваше се в трудолюбието на съвършения парижанин, какъвто бе Пол. Но още при първите думи Пол се възхити също като Симон, а при последните се хвърли на шията на приятеля си.

— Значи приемаш?

— Дали приемам? Америка е страната на моите мечти, тя е обетованата земя, Рай, Елисейските полета, Валхала! Америка и

Симон! Боже мой, та човек може просто да умре от радост! Ще видиш, аз ще стана втори Едисон! Приятелю мой, колко добре стана, че те срещнах!

Мишел се усмихна.

— Даран ще вечеря у дома, ела и ти. После ще отида да кажа две думи на Жак, а в това време вие с Даран си поприказвайте.

Мишел слушаше тъжно проектите за бъдещето на Пол и комплиментите за прелестта, ума и добротата на Сюзан, неговата първа довереница.

— Тя е способна да дойде сама в павилиона — каза Мишел, който имаше основание да допусне това и въпреки болката си, се опитваше да го каже весело и непринудено. — Навярно тя е отчаяна, че не е могла да ми каже за вашата работа. Ще я почакам тук.

Пол се възхити.

— Прекрасна идея! Почакай я! Каква хубава изненада ще бъде за нея, като види теб вместо мен. Спокойно ще ви оставя двамата тук. Но знаеш ли, когато стана годеник, ще предпочета американската система.

И Пол излезе сияещ. Мишел го проследи с тъжен поглед. Лошото му настроение се увеличи още повече. Сърдеше се на Сюзан, че от желание да му отмъсти, е решила да му изиграе тази лоша комедия и е била готова да дойде сама на среща с Пол — нещо, което при тези условия Пол не би си позволил да иска от нея. И главно не можеше да ѝ прости думите, казани в момент на силен гняв: „Аз обичам друг.“

Тя беше го осъдила като виновен, без да му даде възможност да се защити, без да му поиска ни най-малкото обяснение. Беше решила да му отмъсти, без дори да знае дали е ходил в Барбизон.

Сюзан очакваше, че Мишел ще отиде да я потърси в павилиона и излезе смело от Мишо.

Тя вървеше бавно и събираше букет от различни цветове листа: кафяви, червеникави, жълтеникави, сребристи, златисти, тъмни като коприна и плътни като кожа, пъстри и едноцветни.

Така тя стигна ловния павилион, чийто покрив се показва зад дърветата край кръстопътя. В кръглата зала с потъмнели стени, украсени с медалиони с разни ловджийски изображения, нямаше никой. Слаб ветрец разклащаше надничащите през отворените прозорци лозови вейки.

Сюзи се учуди, че Пол го няма. Беше вече пет часът. Тя седна да го чака. При мисълта, че ще трябва да признае на Пол, че не е казала нищо по неговата работа на Мишел, тя силно се смущаваше, но реши да обясни мълчанието си с това, че е желала, преди да говори на Мишел или на Даран, да поговори с него дали е наистина съгласен да отиде в Америка.

Измина цял час. Пол все още не идваше. Навярно слънцето се е скрило вече зад хоризонта, синята светлина на небето се замени с бледорозова, върховете на дърветата се позлатиха, денят преваляше.

Внезапен страх обхвана Сюзи. Тя не искаше повече да чака и избяга от павилиона.

Тя се поколеба и пое пътеката вляво. Пътеката се спущаше по един стръмен склон и се губеше в гъсталака. Тя ѝ беше добре позната, пресичаше гората и излизаше право на шосето за Кастелфльор.

Сюзан си спомни първата среща с Мишел. Спомни си първата уплаха и после връщането им в тихата нощ.

Оттогава изминаха пролетта и лятото. Крехките ясно зелени листа бяха пожълтели, потъмнели. Това беше есенната премяна на гората. Под краката ѝ хрущяха вече сухи листа. По същата тази пътека сега вървеше годеницата на Мишел, новата годеница на неутешимия рицар. Но този път беше сама. Името ѝ, записано върху стената на параклиса, не можа да накара рицаря да забрави сладкото име, което бе записано завинаги върху надгробния камък и в сърцето на мъртвия воин. Ако Мишел наистина ревнуваше, щеше да остави гордостта си на заден план!

Малко по малко впечатлението, че някой върви по следите ѝ, се затвърди у нея. „Това сигурно е Мишел, не може да бъде никой друг, освен Мишел...“ Това тя си повтаряше непрестанно и мисълта, че всеки момент Мишел можеше да излезе от храстите, я правеше страшно нервна.

„Ами ако не е Мишел? Ако е някой друг?“

Сюзан замръзна от страх, кръвта заби в ушите ѝ и изведнъж хукна да бяга. Пътеката извиваше и се съединяваше с една друга, поширока пътека. Внезапно Сюзан забеляза на няколко крачки пред себе си висок човек и веднага позна, че това е Мишел.

Радостно чувство на облекчение я обзе и първото ѝ желание беше да се хвърли в прегръдките на годеника си, да се сгуши там, да

бъде успокоена, помилвана като изплашено дете. Но държането на Мишел не насърчи намерението ѝ и тя се спря пред него, като се опитваше да изглежда спокойна, а всъщност едва се сдържаше да не заплаче.

— Колко се радвам, че ви срещнах, Мишел! Не знаех, че тъй бързо мръква...

— Навярно също такава е било изражението ви, когато са ви чели Червената шапчица — каза той безмилостно.

При тази насмешка на Сюзан ѝ се доплака още повече, но се сдържа.

— От Мишо ли идвате? — попита я той.

— Ами вие?

— Бях при Даран; струва ми се, че ви казах, че ще ходя при него.

— Струва ми се, че аз също ви казах, че ще ходя у Мишо.

— Много се забавихте.

Тя не отговори нищо, а мислено се питаше дали той не е вървял след нея в гората, или наистина сега се връща от Даран. По-вероятно беше второто. На Сюзан ѝ се искаше много да бъде вярно първото предположение, но Мишел беше тъй студен, тъй непристъпен и с нищо не показваше, че е се загрижил за нея.

— Връщате се в Кастелфльор, нали? — попита той.

— Да, разбира се.

Тръгнаха заедно по тясната пътечка, тъй близо един до друг и същевременно тъй далеч. Обхваната от болезнен страх, Сюзан плъзна ръката си под ръката на Мишел.

— Страх ме е — каза тя.

— Когато човек е страхлив като дете, ще направи по-добре да не скита сам из гората нощем.

Мишел беше проследил Сюзан още от напускането ѝ дома на Мишо и ѝ се обади едва когато видя, че се е изплашила. Той още ѝ се сърдеше заради необмислената постъпка, но тръгна след нея, като не искаше да я остави съвсем сама, а, от друга страна, не искаше да ѝ покаже, че е постигнала целта си.

Когато излязоха на шосето, Сюзан си спомни, че утре той заминава за два дни. Ако тя и сега пропусне момента да му говори за Пол и за Симон, рискува да не изпълни мисията, с която се бе ангажирала.

— Мишел — каза тя, — имам да ви говоря нещо.

И му разказа за любовта на Пол и за писмото, което бе получила от него.

Мишел изслуша спокойно познатата му вече история. Когато Сюзи стигна до проекта, който бе намислила, той я прекъсна и ѝ каза, че Даран мислел същото.

— Какво щастие! Значи, Мишел, вие ще помогнете на горките влюбени и ще убедите Жак? Бъдете сигурен, че Пол е искрен и Симон...

— Ще направя каквото мога, Сюзан. И аз вярвам, че Пол е искрен. Той е лекомислен, мързелив, но е добро момче, честно, почтено. Не е богат, Симон също, но се обичат. Останалото ще се уреди с малко добра воля. Жестоко е да се разделят две същества, които се обичат и разбират.

Гласът му беше развълнуван. Сюзан си каза, че навярно той мисли за Фаустин.

— Не знаех, че сте толкова сантиментален.

— Ще се срещна с Жак още тази вечер — каза Мишел, без да отговори на забележката ѝ.

Във вестибюла на Кастелфльор той се спря.

— Довиждане.

Сюзан трепна.

— Няма ли да се качите горе?

— Не, време е да се върна в Сен Силвер. Даран ще вечеря при мен.

— Но нали утре заминавате с Робер?

— Всичко е уговорено. Ще се срещнем на гарата в седем часа.

Сюзан искаше да каже още нещо. Не искаше Мишел да се раздели така с нея.

— Ще ми пишете ли? — попита тя. — Искам да знам резултата от разговора ви с господин Реол.

— С удоволствие ще ви пиша, преди да тръгна. Довиждане.

Той ѝ стисна ръката и понечи да излезе.

— Мишел — прошепна тя, — не ми казвайте така лошо сбогом.

И инстинктивно поднесе челото си, главата ѝ докосна гърдите му. Тогава той притисна силно доверчивата ѝ глава, целуна очите ѝ и без да каже дума, излезе.

Това стана тъй внезапно, че преди още да се е почувствала щастлива, Сюзи се питаше какво трябва да мисли, дали тази целувка беше от непринудена нежност, или беше само от любезност, и се засрами от себе си, че е изпросила целувката от човек, който не е и мислел да ѝ я даде.

IV

В мрака на стаята си, в леглото, Сюзан плачеше. Сълзите ѝ бяха нямо доказателство за любовта, която тъй дълго бе отблъсвала, с която се бе борила. „Мишел е лош, безсърдечен, не познавам по-непоносим характер от неговия — мислеше тя. — Животът ми с него ще бъде тежък, но аз го обичам от цялата си душа, обичам го лудо, със смешната любов на героиня от роман. Той в моите очи е най-добрият, най-благородният и най-очарователният човек на света. Животът ми без него е невъзможен.“

Сладостна вълна се разля по тялото ѝ, увлече се в тия надежди, опияни се като от вълшебен парфюм.

Сутринта, като се събуди, ѝ донесоха писмото, което Мишел ѝ бе обещал. Не посмя веднага да го отвори. Дълго разглежда едрият му разкривен почерк, който познаваше добре и който обичаше, макар че го намираше грозен.

Най-после тя отвори писмото, прочете го и с въздишка го сложи обратно в плика.

„Мила Сюзи,

Вчера говорих с Даран, Пол и Жак. Всичко се нарежда добре. Романът на нашите влюбени ще свърши, надявам се, както повечето романи...

До скоро виждане, Мишел“

Колко кратко и колко банално! Сюзан не си зададе дори въпроса дали Пол е говорил на Мишел за срещата в Камен кръст. Тя мислеше само за своите излъгани мечти. „И все пак доволна съм, че проблемите на тези деца се решават“ — заключи тя.

Същия ден Колет реши, че малката Занна е бледна и я заведе на разходка с кола. На другия ден децата помолиха Сюзи да не ги оставя сами и тя използва това, за да не отиде с братовчедка си в Шене и Прекроа.

Играха крокет с Жорж, Низет и Клод Бетюн, който обядва в Кастелфльор. След това, уморена, тя се оттегли на любимото си място на брега на реката. Скоро гимназистът дойде и седна при нея. Започнаха да разговарят приятелски, както в Кан. Сюзан се разсейваше с бърбането на малкия си приятел.

— Не можете да си представите, Сюзи, колко странно ми се вижда, че сте годеница и че след няколко седмици ще се наричате госпожа Тремор.

Сюзан трепна, думите му я върнаха към действителността. Клод казваше истината — след няколко седмици тя ще бъде жена на Мишел! След няколко седмици тя ще се нарича госпожа Тремор, госпожа Мишел Тремор, Сюзан Тремор... Колко сладко й звучеше това име!

— Защо ви се струва странно? — попита тя.

— Преди всичко, защото не можех да си представя, че Мишел ще се ожени и после, защото още по-малко можех да си представя, че ще се ожени за вас.

— Но защо?

— Не знам. Защото не се интересувах изобщо от момичетата, защото живееше като скитника-евреин, защото е ужасно сериозен, дори малко скучен...

— Не ви е срам!

— Защо?

— Защото, първо, смятате, че не съм достойна да се омъжа за един сериозен човек, и второ, защото говорите така за Мишел.

— Не ви ли е отегчавал никога?

— Разбира се, че не.

— Никога? Абсолютно никога?

— Никога.

— Чудно. Но не мислете, че не го обичам, напротив, обожавам го, вие знаете много добре. Това е най-шикозният тип, който познавам като сърце и като ум. Само че, струва ми се, че за хора като вас и като мен...

— Моля ви, не ме приравнявайте със себе си!

— ... че за хора като вас и като мен не е достатъчно луд!

— От зле по-зле! — извика Сюзан и се разсмя от все сърце. — Но знайте, мили приятелю, че никога хора като Реймон Деплан и Пол Реол не ми са харесвали. Възможно е аз да съм луда, но тъкмо затова

само един разумен човек може да ми хареса. За мен е нужен човек, който да ми се кара и да ме ръководи.

— А, в това не сте се излъгали! — каза Клод. — Че ще ви ръководи, бъдете сигурна... Най-чудното е, че вие го обичате!

Сюзан се изчерви като божур и удари Клод по ръката. Но това не го смути ни най-малко.

— И той също трябва да ви обожава. Виж, това не ме изненадва!

— Господин Клод — каза Сюзан, като се смееше насила, — вие сте ужасен. Направете ми удоволствието да млъкнете!

— Сигурно ще посвещава драсканиците си на вас, ще ви говори тихо, ще ви шепне нежности, ще ви гледа в очите и ще ви устройва сцени на ревност... Боже мой, как бих искал да ви видя заедно!

— Клод — извика Сюзан вече сърдито, — ако не престанете, ще си отида!

— Така ли се отнасяте с бащинската ми грижа към вас? — извика Клод и вдигна ръка към небето с такова комично изражение, че Сюзи се засмя пак. — Значи това ви дойде като гръм от ясно небе?

— Стига, досаждате ми!

— Отначало, знаете ли, помислих, че това е брак по сметка, поне от ваша страна... Но сега виждам... няма нужда да ви карам да говорите за Мишел. Достатъчно е само да чуете името му, за да се изчервите... Следователно...

— Не е вярно, че съм се изчервила. Както знаете, чувам доста често името му, за да ми прави впечатление.

— О, о, изчервихте се до корена на косите, дори и ушите ви се изчервиха.

— Клод, оставете ме на мира!

— Много сте неблагодарна — продължи невъзмутимо той. — Не знаете колко много дължите на мен!

— На вас?

— Да, на мен!

Разбира се, Сюзи не предполагаше какво се въртеше в глупавата глава на Клод. Получила ли беше Сюзан априлското му писмо? Дали неговото писмо е взела за сериозно, или по някакво странно съвпадение го е получила заедно с друго, изпратено от Мишел? С една дума дали той беше виновникът за женитбата им? Цялата тази история му се струваше така интересна и тъй забавна, че би пожертвал какво

ли не спортно удоволствие, за да узнае дали веселата му шега е взета на сериозно.

Той извади от джоба си лист и започнала чете началото на писмото, което бе написал на Сюзан за първи април, начало, което му струваше толкова труд, колкото един латински или гръцки текст, и което се бе запечатало дума по дума в паметта му.

— Къде намерихте това писмо? — извика тя и грабна листа от ръката му, но видя, че беше проспект за фотоапарати. — Какво значи това? — попита тя.

— Това значи, госпожице Сюзи, че не Мишел, ви е направил предложение за женитба, а аз! Да!

Тя го гледаше, без да разбира.

— Госпожа Фовел искаше брат й да се ожени за вас. Аз знаех това, знаех също, нека го кажа за стотен път, че Мишел не искаше да се жени. На 30 март, излизайки с татко от Комеди Франсез, го срещнахме. Връщаше се от опера. Казах му, че се готвя да направя някоя априлска шега и изведнъж ми дойде наум: Чакай, казвам си, ще му изиграя една хубава игра! Тъкмо бях получил писмото ви, в което ми пишехте за приключението ви в Зелената гробница, спомняте си, нали? Тогава седнах и написах писмо в стил Сен Силвер, като се погрижих да напиша от вътрешната страна на плика: априлска шега! И все пак, като пуснах писмото, започнах да се разкайвам или по-скоро да се страхувам. Ако Сюзи не види написаното отвътре на плика? Ако направя някой гаф? Нали знаете какво ме чака от татко в такъв случай! Три нощи не спях. И един прекрасен ден научавам за годежа на господин Тремор с госпожица Северн и също, че всички са доволни и така нататък... Аз се хванах за главата. Питам се дали писмото ми е стигнало едновременно с някое друго от страна на Мишел, което да допълва моето. Не смеех да поверя на никого съмненията си, дори и на Мишел. Сега виждам, че писмото ми ви е сгодило, нима Мишел не ви е казал нищо?

— Знам тази история, Клод, само не знаех, че вие сте авторът на милата шега. Поздравявам ви, няма какво да се каже! — отговори хладнокръвно Сюзан.

Като схвана тъжна нотка в гласа й, Клод си каза дали не е направил втори гаф.

— Чакайте, Сюзи, не се сърдете. Знаете ли какво съм си мислил много пъти? Че Мишел със своя характер е способен да ви обича с години, без да смее да ви го признае. А така, благодарение на писмото ми... Както виждате, с негова помощ той веднага се реши.

Сюзи мълчеше. Клод се изплаши.

— Нали няма да кажете на никого? — помоли я той. — Ако родителите ми узнаят дори и сега...

— Не, аз няма да кажа — отговори Сюзан, — но помислете си каква голяма грешка сте направили... и колко важни последствия можеше да има.

— Но защо, щом като Мишел...

Сюзан го заплаши с пръст.

— Стига въпроси! Не преувеличавайте бащинските си права. Не вие сте причина за годежа ми, само го ускорихте с няколко дни.

Сюзан стана и тръгна към замъка. Ах, този ужасен Клод, какво безсъвременно чудовище се оказа!

— Трябва да се върна в Прекроа — каза той. — Емил и Рене Понмери ще дойдат с двама други приятели. Ще дойдете ли с мен?

— Благодаря, уморена съм.

— Ще ми простите ли?

Сюзан сви рамена и се опита да се усмихне.

— Какъв глупчо сте! Аз дори и не мисля за това.

Но когато остана сама, между четирите стени на своята стая, тя се хвърли смазана, разбита на канапето, завря главата си във възглавниците и дълго остана така неподвижна, без да плаче, без дори да мисли.

Не можеше да си даде точна сметка за това, което се бе случило преди шест месеца, не разбираше по какво стечение на обстоятелствата глупавата шега на Клод я бе сгодила. Едно й беше ясно сега — че изборът на Мишел не е бил свободен, че от деликатност той се е сметнал задължен към нея и че тя е приела — какъв срам! — да се ожени за човек, който нито е помислил за това, че тя първа му е писала, че му се е натрапила! Сега си обясняваше сдържаността на Мишел, странното му колебливо държане.

Но тогава... какво да мисли за графиня Вронска?

Всичко се провали. Всичките й доказателства, че той по избор се е спрял на нея, станаха невалидни. Навярно тя е станала неволна

пречка за сближаването на Мишел с Фаустин, желано и от двамата. И може би имаше моменти, особено след като бе срещнал наново хубавата графиня, когато Мишел мразеше годеницата си, натрапена му от случая, проклинаше Клод и от все сърце желаше да развали годежа.

Тази мисъл подлуди Сюзан. Тя реши да избяга, не искаше Колет и Мишел да я сварят в Кастелфльор.

Нахвърли набързо разни неща в една чанта, позвъни за камериерката на Колет и като си послужи за претекст с едно писмо, което бе намерила в стаята си, каза, че е повикана незабавно в Париж и че ще заmine веднага, без да дочака връщането на Колет.

— Ще кажете на госпожата, че я моля да ме извини и че ще ѝ пиша. Взимам със себе си само най-необходимото.

Слугите на Кастелфльор бяха свикнали със свободното ѝ държане, та не се учудиха никак, че заминава сама за Париж.

— Лошо известие ли е получила госпожицата? — попита камериерката.

— Не, но лицето, което ме вика, е моя много стара приятелка и не мога да отлагам заминаването си.

Всеки ден в пет часа една кола отиваше на гарата, за да вземе пристигналите с влака провизии от Париж. Сюзан се качи в нея.

Трескава енергия поддържаше духа ѝ. Чувстваше нужда да се надява и си казваше, че може би всичко не е загубено. Не, Мишел никога не я е мразил и проклинал. Това би било много жестоко! Понякога даже ѝ се струваше, че е обичана. Отначало Мишел не я обичаше, но по-късно се привърза към нея. И все пак колко лош беше, жесток, груб и главно равнодушен от деня, в който получи писмото от Барбизон, след като бе срещнал графиня Вронска!

Може би случайно Мишел да пристигне в пет часа и да го намери на гарата. Тогава тя ще се хвърли в прегръдките му и ще му каже без гордост, без стеснение:

— Отведете ме със себе си, кажете ми, че нищо от това не е вярно, че съм сънувала, че ме обичате, че няма от какво да се страхувам при вас, че никога няма вече да се разделим!

Но Мишел не бе взел влака, който пристига в пет часа, и Сюзан отиде при госпожица Жемие и под някакъв предлог я помоли за гостоприемството ѝ.

Госпожица Жемие имаше скромнен пансион за млади момичета и преди Сюзан да постъпи у Бетюнови, бе прекарала няколко дни у бившата си възпитателка, когато бе дошла сама в Париж. Там биха могли да я намерят, ако решат да я потърсят. И освен това, нали беше казала на камериерката, че отива при една стара приятелка. Ще разберат къде е.

Тя реши да не пише и да чака. Мишел ще се върне утре в Ривайе. Мисълта, че той ще се ожени за нея насилствено, по дълг, я ужасяваше. Сега, когато тя го обичаше, искаше също да бъде обичана.

Сюзан беше бледна, болеше я глава.

След вечерята, извинявайки се с голямата умора, за да избегне разпитванията и ласките на госпожица Жемие, се оттегли в стаята си. Когато остана сама в скромната пансионерска стаичка, тъжна въпреки пъстроцветните си перденца, тя заплака.

— О, Мишел — шепнеше тя, — моят Мишел, моят годеник, моят съпруг, тъй страдам...

Чувстваше нужда да му говори, да му се оплаче — нему, който беше тъй далеч и може би също мислеше за нея.

V

Колет накара камериерката да повтори думите на Сюзан.

— Значи щом мис Северн стигне, ще ми пише?

— Да, госпожо.

— Но не ви ли каза защо са я повикали в Париж или поне името на лицето, което я вика?

— Мис Северн ми каза само: една стара приятелка.

— Значи госпожица Жемие! Там ще е — заключи Колет.

Тя отиде с Низет в малкия салон и седна в любимия си ъгъл. Отдавна бе свикнала с ексцентричностите на Сюзан и внезапното ѝ заминаване не я разтревожи ни най-малко.

Низет закапризничи и поиска „някой голям“ да играе с нея. Майка ѝ я смъмри сърдито. Необичайният строг тон на винаги усмихнатата госпожа Фовел изненада детето и то не настоя повече. С вид на накърнено достойнство то се отдръпна и започна да гледа през прозореца.

Колет продължаваше да седи на канапето, като удряше нервно с крак по килима. Измъчваше я съвестта, че нахока без причина детето. Но то не ѝ се сърдеше и се забавляваше да гледа през прозореца.

Изведнъж запляска с ръце и заскача от радост.

— Тонти иде! Тонти иде!

— Глупчо, не може да бъде Тонти. Тонти е в Париж.

— Но това е Тонти — настоя Низет обидено. — Иде по алеята с един господин.

Заинтересувана, Колет стана. Наистина беше Мишел. След няколко минути той влезе в салона с Албер Даран.

— Робер не е ли с теб? — попита Колет брат си.

— Робер ще се върне след два-три дни. Задържа го непредвидена работа. Сюзан знае ли, че съм тук?

— Сюзан ли? Но тя е в Париж!

— Как тъй в Париж? — извика Мишел.

— Да, в Париж! Тя е просто луда! — каза Колет и обясни как е станало заминаването ѝ.

Мишел слушаше и не разбираше.

— Заминала, докато ти си била в Прекроа? Без да те дочака, без да ти остави бележка?

— Предполагам, че не ми е писала, защото е бързала за влака. Но мисля, че госпожица Жемие можеше да почака до утре.

Мишел мълчеше. Изведнъж стана, хвана ръката на сестра си и каза с развълнуван глас:

— Колет, нищо ли не знаете вие, тя и ти? Особено тя беше ли дочула нещо?

— Но какво има? — запита госпожа Фовел изплашена.

Мишел въздъхна дълбоко.

— Мила моя, нещастията идват винаги внезапно. Кредитна банка фалирала и цялото ми състояние или почти цялото е загубено.

Колет се хвърли в прегръдките на брат си.

— Бедни мили братко!

Той я целуна нежно и каза:

— Мислиш ли, че тя е узнала? Не вярвам някой да ѝ е казал... Нали не е заминала затова?

Колет го погледна.

— Сюзан ли? Ти бълнуваш, братко. Как може да узнае нещо, което и аз самата не зная?

— От Бетюнови.

— От Бетюнови? Невъзможно. Бетюн отсъства, а Мей не знае нищо. Освен това Сюзи не е виждала никого от тях нито вчера, нито днес.

— Може би от вестниците. Фалитът засяга и други, освен мен. Всички вчерашни вестници писаха за него.

— Откъде ще знае Сюзан, че парите ти са в Кредитна банка. Освен това не сме чели вестници. И за нея мога да те уверя. През цялото време сме били заедно, само днес се разделихме, като отидох в Прекроа. Ето виж! — и Колет посочи върху масичката неразгънатите вестници.

— Пък и дори да е научила нещо, не би заминала само за това, би ме дочакала, нали? — опитваше се да се успокои Мишел.

— Разбира се, ако не е отишла да те търси в Париж.

— Не, не вярвам.

— Ти си прав. Ако тя имаше и най-малкото подозрение за това, щеше да иска да те види, да поговори с мен. Не, положително не знае нищо.

— Ох, мила Колет, кажи, че наистина вярваш, че тя не би заминала така.

— Но разбира се, сигурна съм. От страх да не се разминете тя би те дочакала тук и би ми казала всичко. Тя те обича, аз знам и...

— Тя ли ти го каза?

— Не, но то се вижда.

Мишел се усмихна тъжно.

— А, вижда се... Тогава ти си много щастлива — остави сестра си и седна на друго кресло.

— Не може ли да се надяваме на нещо? — попита Колет.

— На нищо. Спомняш ли си, че онази вечер говорихме с Робер за работите в банката. Той беше чул лоши слухове. Но това ми се стори толкова невероятно, че не обърнах никакво внимание. Когато попитах господин Аленж, и той не знаеше нищо и допускаше, че това са само злонамерени слухове. И изведнъж онази вечер избухна като бомба новината за самоубийството на Моро-Фромон, директора на банката. Вчера вече всички знаеха за станалото. Има много бедни хорица, които като мен са вложили скромните си спестявания там и сега остават без пукнат грош.

— Как е стигнала работата дотам?

Мишел стоеше сломен и Даран отговори вместо него:

— Моро-Фромон заедно с други двама администратори, без знанието на управителния съвет, ангажирали банката с едно колосално предприятие. Никой не допускал нищо лошо. Но впоследствие видели, че всичко е загубено и Моро-Фромон се застреля, което за съжаление не може да оправи работите.

— Пълно разорение ли е? Нима всичките пари на Мишел са загубени?

— Ще почакаме до ликвидацията, госпожо, но не вярвам тя да даде задоволителен резултат.

— Все пак аз съм щастлив, че ми останаха имотите на улица „Бел Фьой“. Ще мога с тях да живея и да започна нова работа. О, боже мой, но не съм само аз!

И като се върна на първата си мисъл, продължи:

— Ще ѝ съобщя сам случилото се. Нека знае какво ме чака в бъдеще... да знае, че ще трябва да работя...

— Чакай, братко — прекъсна го Колет, — да бъдем справедливи. Нима мислиш, че Сюзан...

— Не мога да кажа нищо, но фактът, че я няма тук, когато съм тъй загрижен, тъй нещастен, много ме наскърби. Ох, бих дал десет, двадесет години от живота си, само да бъда уверен, че тя не знае нищо.

— Но ти можеш да научиш много лесно. Госпожица Жемие живее на улица „Сен Пер“ № 35. Иди още утре при Сюзан.

— О, за нищо на света! — извика Мишел. — Казала е, че щом стигне, ще пише. Ще видим дали ще пише. Искам тя да се чувства свободна, абсолютно свободна и ако предположим, че е изправена пред някакъв въпрос за разрешение, нека да не ѝ влияем. Ако тя не пише, тогава... тогава и аз ще взема своето решение.

— Но ако аз ѝ пиша — само две думи, най-обикновени?

— Слушай, Колет, обещавай ми, че няма да потърсиш Сюзан, нито ще ѝ пишеш. Също, че и Робер няма да отива да я търси... Аз държа много на това, разбираш ли, много. И ако ти не ме послушаш, няма да ти простя никога. Имам сериозни причини.

— Обещавам ти — каза тъжно Колет. — Ти знаеш по-добре от мен. Но все пак...

— Обещавай ми! — настоя той.

— Обещавам ти.

— Може би тя ще пише — каза Мишел, като си спомни, че всъщност нямаше никакви доказателства, за да се тревожи, освен предположения. — Щом получиш писмо, ще ми телеграфираш, нали? Тогава ще отида да я потърся... Но какъв егоист съм, мисля само за себе си. Вие също имате влогове в тази банка... около двадесет хиляди франка.

Колет махна безгрижно с ръка. Всичко, което се отнасяше за пари, ѝ бе чуждо. Никога не бе си дала сметка какво струва луксът, в който бе живяла първо при чичо си и после при мъжа си и който ѝ бе необходим, както въздухът:

— На Робер много ли му е мъчно? — попита тя.

— Сигурно. Не е приятно човек да загуби голяма сума.

Мишел стана, след него и Даран.

— Тръгваш ли вече? — попита Колет.

Той кимна с глава.

— За Париж?

— За Париж утре сутринта. Присъствието ми там е необходимо, дойдох, защото ми се искаше да ви видя със Сюзан. Сега ще отида в Сен Силвер, за да потърся едни документи.

— Сам ли ще вечеряш?

— Даран ще вечеря с мен и утре заедно ще се върнем в Париж.

— А Робер няма ли да се върне по-рано от три дни?

— Да, вероятно след три дни... Довиждане, сестрице.

Той я прегърна и целуна.

— Мисли за брат си... Нали ще ми телеграфираш веднага, улица „Божон“, ама веднага!

Колет се разплака.

— Моля ти се, Мишел, остани да вечеряш с мен, и Даран също. Толкова съм разстроена, чувствам се самотна! Щом искате, веднага след вечерята си идете.

Мишел отстъпи. Колет знаеше много добре каква жертва прави той с това сега, когато отсъствието на Сюзан му създаваше толкова тревоги.

Щом Мишел научи за фалита, първата му мисъл беше за Сюзан и веднага потегли за Ривайе. Страшна мъка разкъсваше сърцето му. Искаше Сюзан да научи най-напред от него за катастрофата, искаше да я види, да излее болката си пред нея и тя да го ободри, да го окуражи.

Спомни си как в полумрака на вестибюла тя му поднесе челото си с думите: „Не ми казвайте така лошо сбогом.“

А сега беше принуден да ѝ каже: „Аз не съм вече богат и понеже не ме обичате, свободна сте.“

Какви ли мисли не го измъчваха тези двадесет и четири часа, какви ли не предположения. Само едно не му дойде наум — че няма да намери Сюзан в Кастелфльор и че жестоките му съмнения ще продължат още няколко часа.

Заминала внезапно, без да каже дума никому...

Идеше му да полудее от мъка. Но понякога проблесваше надеждица... Сюзан не знае за фалита. Тя е заминала, защото... защото... и той сам не знаеше защо. Мислите му се объркваха, главата го болеше.

Когато стигнаха с Даран пред входа на Сен Силвер, часовникът на черквата в Ривайе удари девет. Двамата приятели се качиха в работния кабинет.

— Слушай, приятелю, не трябва да страдаш за неща, които още не знаеш дали са действителност — каза той. — Тровиш се, без да знаеш нещо положително.

Мишел сякаш не го чуваше.

— Най-последно, бъди откровен с мен, да видим от какво се страхуваш. Кажи ми всичко.

— Мисля, че... — започна Мишел, замълча, въздъхна и продължи: — Аз съм негодник, ядосвам се на себе си, но не мога да изгоня от ума си една отвратителна мисъл: именно, че тя е научила за разорението ми. Не е имала смелостта да сподели с мен един поскромен живот, решила е да си върне свободата и от страх пред скръбта ми и укорите на Колет, заминала е с намерение да ни пише, за да избегне мъчителното обяснение. Милата малка Занна!

— Не разбирам откъде са тези подозрения? — попита Даран. — Преди всичко, както ти сам призна, мис Северн не знае къде си вложил парите си. После, от думите на госпожа Фовел трябва да разбереш, че тя не е имала възможност да научи за фалита. Освен това... Забелязал съм, че често стават много странни недоразумения, особено между хора, които се обичат.

— Сюзан не ме обича.

— Откъде знаеш? Питал ли си я?

— Знам, че не ме обича.

— Ами тя знае ли, че ти я обичаш?

Мишел поклати глава и се усмихна тъжно.

— Когато се сгодихме, тя беше необикновено откровена с мен. Не че беше готова да се омъжи за първия срещнат, но се страхуваше от бедността, държеше на това да се омъжи за човек, относително богат. Каза ми го най-откровено. Сега вече не съм богат.

— Но не си и беден. Остава ти къщата на улица „Бел Фьой“, тридесет хиляди франка в акции от „Колонизатор“ и кулата Сен Силвер. Освен това имаш цяло състояние в картини и художествени предмети. И като оставим настрана това, което ще получиш при ликвидацията на банката, събира ти се около дванадесет, до петнадесет хиляди доход. Освен това от своята работа ще си изкараш още доста...

да, да... Пък в случай че се нуждаеш от пари, от повече пари, знаеш много добре, че аз...

Добрият Даран се развълнува, смути се и не можа да продължи повече. Мишел му стисна ръката.

— Да, приятелю, знам, не съм се съмнявал никога. В първия момент, когато узнах за катастрофата, бях много сломен, но сега... сега мога да възвърна духа си и дори да бъда щастлив, но... ако тя ме обича. Трябваше да й кажа, че я обичам — продължи той. — Не го направих, защото отначало не исках да го призная. Едва сега, когато я загубвам, разбрах какво е тя за мен.

— И ти мислиш, че си могъл да обичаш така, да страдаш, без тя да го е разбрала? Нима мислиш, че в очите ти, в гласа ти, дори в гнева ти не е крещяла любовта? И ако бях на твое място, знаеш ли какво щях да направя? Щях още утре да замина за Париж и без да губя нито минута време, щях да потърся годеницата си и щях да й разкажа всичко, най-напред за любовта си и после...

— Не — прекъсна го Мишел, — това е за мене въпрос на гордост. За бога, не! Нали чу какво казах на Колет? Искам Сюзан да се чувства свободна.

— Пиши й поне.

— Тя трябва да пише.

— Ами ако не пише?

— Защо говориш така? Защо да не пише?

— Откъде да знам. По някаква причина, която нито ти, нито аз знаем и която я е накарала да замине. Какво ще направиш, ако не ти пише?

— Ще чакам два дена, три дена и после ще й пиша аз. Ще й кажа, че съм разорен и че й връщам дадената дума, ето какво ще направя.

Даран не настоя повече. Той стана и подаде ръка на приятеля си.

— Лека нощ, трябва да си починем и да се поуспокоим. И тъй — до утре в седем часа.

Щом се върна у дома си, Даран взе бележника си и записа адреса на госпожица Жемие, който случайно госпожа Фовел бе споменала пред Мишел.

VI

Сюзан не писа. И тя като Мишел чакаше.

Изминаха два дни, откакто бе напуснала Кастелфльор, а нито Мишел, нито Колет се заинтересуваха за нея. Беше рано следобед. Седеше сама в салона на пансиона и шиеше, за да разсее мрачните си мисли, когато ѝ съобщиха, че е дошъл Албер Даран. В миг през ума ѝ минаха най-различни мисли: „Мишел болен, Мишел ранен, Мишел умиращ.“ И когато влезе Даран, тя се спусна насреща му:

— Мишел...?

— Мишел е добре, също и всички останали.

— Мишел ли ви е пратил?

— Не, госпожице, позволих си да дойда сам. Моля да ме извините.

Бледна, притиснала треперещи ръце към гърдите, Сюзан кимна на госта да седне.

— От два дни никой не ме е потърсил, никой не си е спомнил за мен.

Под думата никой ясно се разбираше Мишел.

— Но, госпожице, нали сте казали, преди да тръгнете от Кастелфльор, че ще пишете? Така поне каза госпожа Фовел на Мишел.

— На Мишел?

— Да, онзи ден. Може би вече сте писали?

— Не, не съм писала. Не съм писала — повтори тя, — защото не исках да пиша. Често съм се хвалила, че съм разумен човек, но и най-разумните правят грешки... През ума ми минаха най-различни неща... беше ми много мъчно... и... — тя замълча, устните ѝ трепереха.

Даран чакаше да се успокои.

— Госпожица Жемие нито ме е викала, нито ми е писала — продължи тя. — Аз заминах, защото — на вас само ще го кажа, — защото Клод ми разправи, така на шега, без да знае какво зло ми причинява, как е станал моят годеж... те са скрили от мен истината... затова заминах, а също и заради онази противна жена.

— Коя жена?

— Онази графиня, вие я познавате — графиня Вронска.

— Графиня Вронска! — извика Даран. Сега започна да му става всичко ясно. — Но Мишел не я е виждал от години насам!

— От години насам? Много добре сте осведомен, поздравявам ви! Не, господине, виждал я е тази пролет в Трувий и в неделя целия ден е прекарал при нея в Барбизон. Тя му писа и той... О, господи, бих я убила на място!

— Казахте, че годеникът ви е бил целия ден в неделя при графиня Вронска. Не знаех, че графинята е писала на Мишел, но едно знам положително — Мишел не е ходил в неделя в Барбизон. Той ѝ писа, че не ще може да отиде и моят слуга занесе писмото на гарата. А Мишел прекара целия ден, разбирате ли, госпожице, целия ден — от десет до шест часа — при мен. След това отиде да вечеря в Кастелфльор. Давам ви моята честна дума, че това е така.

— О, господин Даран!

— Виждате ли, госпожице, че няма защо да убивате графиня Вронска.

— Ами историята с писмото на Клод? Навярно я знаете, защото Мишел не крие нищо от вас.

Даран кимна утвърдително с глава.

— Затова избягах. Ох, като си помисля само, че това нещо е станало причина за годежа ни, като си помисля, че само от съжаление се жени Мишел за мен. Когато онзи ден научих това, исках да умра.

— Добре че желанието ви не се е изпълнило. Наистина, аз знам обстоятелствата, при които стана годежа ви. Мишел дори беше решил да ви каже чрез госпожа Бетюн, че не мисли да се жени.

— Тогава?...

— С тези намерения отишъл една сутрин в Прекроа. Какво е станало между вас двамата — не знам, но по това време, когато още не ви обичаше, Мишел беше уморен от живота, беше му омръзнала и самотата. Като прибавим към това, че може би писмото на Клод е само подтикнало свенливата му природа към вас, ще си обясним останалото. Сега Мишел ви обича от цялото си сърце.

— Той ли ви го каза? — извика Сюзан.

— Да, той ми го каза. Каза ми го онзи ден в Сен Силвер. Той е лудо влюбен във вас и не мога да разбера как вие не сте го схванали.

Сюзан се изчерви.

— Понякога ми се струваше, че е така, понякога, че не е...

Дори и сега не беше напълно убедена.

— Щом като ме обича, защо цели два дни не се заинтересува от мен? Защо не дойде или поне защо не ми писа?

— Защо ли, госпожице? Може би това не трябваше да ви казвам аз, но по-добре да го узнаете веднага: защото Кредитна банка фалира и Мишел изведнъж осъмна разорен, разорен до такава степен, че ще трябва да си потърси място за архивар или библиотекар в някой провинциален град и затова той иска да ви върне свободата. Това е.

VII

Беше вече пет часът. Макар че трябваше да отиде на много места по работа и на няколко срещи, този ден Мишел се връща три пъти вкъщи с надеждата, че ще намери писмо от Сюзан или телеграма от Колет.

След като призна всичко на Даран, сега Мишел се срамуваше пред него, че годеницата му го е напуснала. Двамата обядваха заедно, след това се виждаха още два-три пъти, но на тази тема не говориха нищо.

Мъката на Мишел ставаше непоносима. Още утре ще пише или ще отиде при нея — каза си. Два дни и половина живееше в неизвестност.

Целия ден прекара в тичане насам-натам и когато се върна вкъщи, където всичко му напомняше охолния му живот, се почувства изоставен и самотен.

Слугата беше излязъл. Вкъщи беше тихо. От време на време по улицата минаваше някоя кола.

Мишел се бе изтегнал на дивана в пушалнята, където преди няколко месеца разговаряха надълго с Даран. С цигара в ръка той лежеше и мислеше. Беше го обхванала такава апатия, че не му се искаше дори да се раздвижи.

Стори му се като насън, че някой звъни, но в това състояние, в което беше, далеч от действителността, и наум не му идваше да стане да отвори. Чу се повторно звънене, сега по-силно. Тогава Мишел си спомни, че бе казал на Даран да дойде по това време и побърза да му отвори.

В първия момент в рамката на отворената врата Мишел различи само нежен женски силует, облечен в тъмно. Изведнъж разбра, че това е Сюзан и най-противоречиви чувства се смесиха в душата му. Радостта бързо се замени с подозрение, че това е пак някакъв неин каприз.

— Аз съм — каза Сюзан, като се мъчеше да говори спокойно, макар че трепна, когато вратата се отвори и видя Мишел.

Без да каже нито дума, Мишел я въведе в пушалнята, затвори вратата и седна срещу нея.

— Ще имате ли добрината да ми кажете какво става с вас от два дни насам? — попита той. — Напускате Кастелфльор като беглец и не намирате за нужно да пишете две думи поне на Колет или на мен...

В очите на Сюзан блеснаха сълзи. Посегна с ръка, за да спре думите му.

— Избягах, защото Клод ми каза... защото научих... ужасни неща... После дойде Даран и ми каза, че вие сте разорен, че ще станете беден провинциален архивар и затова не искате да се ожените за мен.

Мишел я слушаше преbledнял и се опитваше да отгатне мисълта ѝ. Сюзан млъкна и започна да кърши ръце.

— О, Мишел — продължи плачешком тя, — ако е нужно и аз ще работя... Но моля ви, оженете се за мен, аз...

Мишел не разбра как я сграбчи в прегръдките си. Дълго я притиска до сърцето си, без да каже нито дума, всичко се завъртя в главата му, очите му се замъглиха, в ушите му бучеше цял океан, не виждаше дори нея — своята любима, чувствайки само насладата от нейното присъствие, аромата на косите ѝ, топлотата на лицето ѝ, вкуса на сълзите ѝ и биенето на своето собствено сърце.

После заговори тихо, страхувайки се да не разпръсне хубавия сън и да не се върнат преживените скърби.

— Но нали искахте да се омъжите само за богат мъж?

— Но тогава аз...

— Значи ме обичате мъничко?

— Да, малко...

— Мила малка Занна, любимо мое дете, съкровище мое... О, как ви обичам.

Той я разглеждаше и ѝ се любуваше. Както след бала в Шене, тя го видя коленичил пред нея. Целуваше треперещите ѝ ръце и ѝ говореше тихо. Изля сърцето си пред нея, говореше каквото му дойде на устата: че я обича, че я обожава, че е щастлив, че отдавна я обича, но не е смеел да ѝ го каже, защото се страхувал, че тя не го обича, че я ревнувал от Деплан, от Пол Реол, от всички, че страдал, но мълчал... Каза ѝ, че е достатъчно богат, за да ѝ създаде удобен живот, че я обича много, за да я направи щастлива, че дори и да беше принуден да стане беден архивар, щом като тя го обича, той няма да има смелостта да се

откаже от нея дори ако трябваше да я види да работи заедно с него. Каза ѝ, че сам той ще работи усилено, ще живеят скромно в Париж и ще се помъчи да запази Сен Силвер... пак, че я обича, че я обожава, че е щастлив със своята малка Сюзи, със своята Занна!

Сюзан му разказа това, което бе чула от Клод, и за всичките си решения. С това искаше да оправдае бягството си, а също и да чуе от устата на Мишел истината.

— Когато се обяснявахме с вас, Мик, у Бетюнови, аз ви наговорих такива неща, че сигурно сте се чудили и маели. Мислехте ли, че може да се ожените за момиче като мен?

— Не — засмя се Мишел.

— Не ме ли харесвахте?

Той не отговори.

— О, Мишел, тогава бях съвсем невежа, не умеех нито да прикривам, нито да се представям по-добра, нямах понятие от френските обичаи. Но сега свикнах... Мик, ако сте ме харесвали поне малко, защо се държахте така с мен?

— Аз бях ревнив! А вие бяхте кокетка, освен това същинска американка и после... обичах ви толкова много!

— А, това било причината! Но ето вече половин час не сте ме смъмрили. А всъщност днес извърших най-голямата си американщина.

— Във Франция, мис Северн — започна тя подигравателно, — едно възпитано момиче не бива никога да отива само в квартирата на ерген, дори ако той е неин годеник, френските обичаи...

— Колко добре направихте, мила малка лудетино, че пренебрегнахте френските обичаи днес!

Сюзи се засмя от сърце.

— Но това е за последен път. Не съм ги забравила напълно. Напротив.

Тя се изчерви и наведе очи.

— Но когато дойдох тук съвсем сама, си казах, че с това ще ви принудя да се ожените за мен.

— О, скъпата ми Сюзи! Но Даран ме е представил голям герой, какъвто не съм.

— Как го обичам този мил Даран — извика Сюзан.

— Аз също!

— Мишел, струва ми се, че капчицата романтизъм, която има у мен от баба ми, се е разраснала тъй, че е заляла всичко у мен — и ума, и сърцето ми.

Започнаха да говорят сериозно. Сюзан трябваше да се върне в Кастелфльор още тази вечер с господин Фовел. Мишел щеше да остане, понеже имаше още работа с господин Аленж...

На прага Сюзан се обърна и каза:

— Искате ли да ми доставите голямо удоволствие? Бих желала да ви определя среща.

— Както на Пол Реол? — попита я полушеговито, полусериозно Мишел.

— Не — каза тя, без да се смути ни най-малко. — Пол Реол не дойде, а аз искам вие да дойдете. Но като казах среща, не се изразих добре. По-скоро едно поклонение, което ще направим двамата...

Мишел я погледна въпросително.

— И тъй, утре в десет и половина в Зелената гробница, искате ли?

Докато Сюзан се спускаше бързо надолу по стълбата, Мишел, наведен над рампата, я следеше с очи.

Как само в един миг всичко в живота му се промени.

VIII

Бледото есенно слънце посребряваше росата по листата. Мишел остави шосето и тръгна по пътеката, която водеше към кръстопътя за Жувел и за Зелената гробница.

Вятърът бе обрулил дърветата. Голите клони се очертаваха на белезникавото зимно небе.

Външно днешният Мишел Тремор приличаше напълно на Мишел Тремор, който бе минал оттук през пролетта, но в душата му се бе извършила голяма промяна. Много неща оттогава се бяха заличили в паметта му. Фаустин Морел, графиня Вронска! Колко радости и страдания, колко болки му бяха причинили тези две имена!

Първата му любов беше повече пропита със страст, сегашната — по-нежна, но по-дълбока.

Постепенно вълнението му се усилваше, спомените му изчезнаха, мислите се парализираха. Всяка крачка го приближаваше до Зелената гробница, където го чакаше любимата жена.

Мишел влезе в гробницата. Вътре беше спокойно и тихо. Рицарят спеше в своето каменно легло. Къде е Сюзан?

От дъното на параклиса се появи малка нежна фигурка. В първия момент Мишел почувства разочарование, сякаш изминалите шест месеца се върнаха изведнъж назад — срещу него вървеше малката велосипедистка с момчешкия си костюм. Не беше тази, която той очакваше, о, не! Нещо го жегна, но той направи усилие над себе си и опита да се усмихне в отговор на усмивката на това същество, което идваше насреща му в злополучния спортен костюм.

— Ах, ето ви най-послед!

Тя му протегна двете си ръце и той ги целуна.

Тя продължаваше да се усмихва, очите ѝ блестяха от радост — тъй нежни, тъй женствени очи, че Мишел забрави, че това не е тя.

— Елате, учени господине, елате да дешифрирате един стар надпис — каза тя и го поведе за ръка.

В дъното на параклиса между многото женски имена тя му посочи едно свършено кратко: Сюзи. Тези четири букви беше

написала някога малката велосипедистка при светлината на своето фенерче, докато Мишел стоеше равнодушен към това, което тя прави, и гледаше тъжно до вратата как вали дъждът.

— Мишел — попита тя както в легендата: — има ли по-сладко име от това?

— Не, мила Сюзи, за мен по-сладко име няма.

— Даже името на Алис?

— Дори и нейното.

— Даже и на... Фаустин?

— О, дори и от това, заклевам ви се.

— Спомняте ли си, първия път реших, че приличате на рицаря. Намирам прилика и сега.

— Да, разбира се, спомням си.

— Спомняте ли си каква е легендата, която ми разказахте? Само името, по-сладко от името на Алис, може да върне спокойствието на рицаря. Ще почива ли сега в мир?

Мишел се усмихна.

— Легендата казва и друго нещо. Затова момичетата от околността се страхуват да напишат името си. Легендата казва, че влюбеният рицар не ще позволи на друг да се ожени за избранницата му. Имате право, мила Занна, ние с рицаря си приличаме малко.

— Колкото за ревността, приличате си много, признайте!

Но не го дочака да признае и продължи:

— Какво сте писали на вашата графиня в писмото?

Мишел не можа да скрие усмивката си.

— Писах ѝ, че годеницата ми е много болна, страхувах се дори да не я загубя и затова не смея да я оставя нито ден сама.

— О, Мик, не беше точно така, но колко мило от ваша страна, че сте го писали. Страшно мразя тази жена!

— Защо? Отдавна вече не я обичам.

— Истина ли е това?

— Самата истина.

Сюзан се позамисли, после сложи ръце на раменете на Мишел и го погледна с лъчистите си очи.

— Добре, знайте, че аз искам да не я виждате никога.

Без да отмества ръцете ѝ, Мишел сложи своите върху тях и каза:

— Сюзи, защо сте облякла този костюм? Като ви гледам в него, сякаш виждам някой хлапак, а не хубавата си годеница.

— Искам да си спомните миналото... Мишел — каза внезапно тя. — Аз не съм свършена, имам много недостатъци. Може би тъкмо тях исках да ви напомня днес. Този малък хлапак, който ви шокираше по-рано, не е умрял в мен. От време на време той пак ще се явява на бял свят, дори и след като се оженим. Той ще ви досажда, ще ви дразни може би, но аз искам вие да го обичате, макар че не го харесвате, както обичате Сюзи, която харесвате. Да, мили мой, искам да го обикнете.

Изказа всичко това мило, свенливо и Мишел се трогна.

— Добре, ще го обикна, обичам го вече. Аз ви обичам изцяло, обичам всичко, което е у вас, всичко, което сте вие... Аз също така имам недостатъци. Забравихте ли колко често съм бил лош и несправедлив дори към вас, която обичах толкова много? Нека да се обичаме такива, каквито сме.

Никога досега той не бе почувствал, че обича Сюзан такава, каквата е, такава, каквата природата, средата и възпитанието са я създали. Той разбра сега, че в нея обича не свой идеал, а нея самата, обичаше я с тази изключителна прозорлива любов, за която преди шест месеца говореше графиня Вронска.

Слънцето се бе издигнало високо. Жълтите и сини стъкла на старите прозорци пропускаха мека светлина. При това осветление каменното лице на рицаря като че ли се усмихваше, сякаш наистина през тази есенна утрин бе намерил покой.

Сложила глава на рамото на годеника си, Сюзан го гледаше и мълчеше.

— Мишел — прошепна тихо тя, сякаш бе отгатнала мисълта му, — нали Бог е добър и животът е хубав? Ние ще бъдем много щастливи.

— Да, много щастливи.

Той се наведе над усмихнатото ѝ лице и целуна устните ѝ.

Рицарят от Сен Силвер мислеше също като малката априлска годеница: че Бог е добър и животът е хубав, когато човек се труди и когато обича.

Издание

Ги Шантпльор. Априлската годеница
Маг'77, 1992

ЗАСЛУГИ

Имате удоволствието да четете тази книга благодарение на *Моята библиотека* и нейните всеотдайни помощници.

МОЯТА БИБЛИОТЕКА

<http://chitanka.info>

Вие също можете да помогнете за обогатяването на *Моята библиотека*. Посетете **работното ателие**, за да научите повече.